

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Kateřina Štětinová

**Územní identita obyvatel Česka – vývojový a
hierarchický pohled**

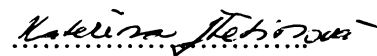
Diplomová práce

Praha 2006

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Pavel Chromý, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci zpracovala samostatně za použití uvedených pramenů a po odborných konzultacích.

V Praze dne 1. 9. 2006

Kateřina Štětínová

Práce vznikla v rámci řešení grantového projektu GA UK č. 278/2005/B–GEO/PrF: *Geografická diferenciacie regionální identity obyvatel Česka v období vstupu České republiky do EU* (hl. řešitel: RNDr. Pavel Chromý, Ph.D.). Autorka děkuje grantové agentuře za podporu.

Srdečné poděkování za podnětné připomínky a především pak za trpělivost, s jakou vedl mou „cestu“ při zpracovávání diplomové práce, patří RNDr. Pavlu Chromému, PhD.

Obsah:

Seznam obrázků a map	7
Seznam grafů a tabulek.....	8
Abstract.....	9
1. Úvod.....	10
2. Metodika	13
3. Region a regionální identita – vývojový a hierarchický pohled (teoretické zarámování a diskuse literatury)	16
3. 1 Úvod a struktura kapitoly	16
3. 2 Region a regionální identita	18
3. 3 Shrnutí.....	32
4. Územní identita obyvatel Česka se zaměřením na její formování v rámci Jihočeského kraje.....	33
4. 1 Úvod a metodika.....	33
4. 2 Česká republika.....	37
4. 2. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy).....	40
4. 2. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy).....	41
4. 2. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)	42
4. 2. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)	42
4. 3 Historické země – Čechy, Morava, Slezsko	43
4. 3. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy).....	45
4. 3. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy).....	46
4. 3. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)	47
4. 3. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)	48
4. 4 Euroregiony	50
4. 4. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy).....	53
4. 4. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy).....	54
4. 4. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)	56

4. 4. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)	56
4. 5 Kraje.....	58
4. 5. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy).....	61
4. 5. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy).....	62
4. 5. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)	64
4. 5. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)	64
4. 6 Kulturní oblasti	66
4. 6. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy).....	69
4. 6. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy).....	71
4. 6. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)	71
4. 6. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)	72
4. 7 Obvody obcí s rozšířenou působností.....	73
4. 7. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy).....	75
4. 7. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy).....	77
4. 7. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)	78
4. 7. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)	78
4.8 Zájmová sdružení obcí.....	80
4. 8. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy).....	82
4. 8. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy).....	83
4. 8. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)	84
4. 8. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)	85
4. 9 Shrnutí – Formování hierarchických prostorových struktur v jižních Čechách se zdůrazněním jeho specifík v rámci České republiky	87
5. Územní identita obyvatel Prachaticka a Pelhřimovska – vyhodnocení dotazníkového šetření	90
5. 1 Úvod a metodika.....	90
5. 2 Konstrukce dotazníku.....	93

5. 3 Charakteristika souboru respondentů	96
5. 4 Hierarchické úrovně regionů v myslích obyvatel Prachaticka a Pelhřimovska	101
5. 6 Shrnutí.....	118
6. Závěr	121
Použitá literatura	124
Internetové zdroje.....	133
Další zdroje a prameny.....	136
Přílohy	137

Seznam obrázků a map

1. Obrázky

Obr. č. 1: Vznik a vztahy regionu a místa.....	21
Obr. č. 2: Dimenze regionální identity	26
Obr. č. 3: Ilustrativní mapka euroregionů v České republice	51
Obr. č. 4: Logo Euroregionu Beskydy.....	52
Obrázek č. 5: Ilustrativní mapka území euroregionů Šumava a Silva Nortica v Jihočeském kraji.....	54
Obr. č. 6: Logo Euroregionu Silva Nortica.....	55
Obr. č. 7: Logo originálních šumavských produktů	56
Obr. č. 8: Turistické regiony České republiky	69
Obr. č. 9: Přibližné vymezení národopisných regionů v Česku	70
Obr. č. 10: Členění územní správy v Jihočeském kraji	76
Obr. č. 11: Vybrané mikroregiony z hlediska deklarace jedinečnosti	82
Obr. č. 12: Znak Dobrovolného svazku obcí Blanicko-Otavského regionu.....	84

2. Mapy

Mapa. č. 1: Průměrné pořadí pocitu příslušnosti k České republice	40
Mapa. č. 2: Průměrné pořadí pocitu příslušnosti k historickým zemím.....	44
Mapa. č. 3: Podíl obyvatel moravské národnosti v obcích okresu Jindřichův Hradec (2001)	49
Mapa č. 4: Průměrné pořadí pocitu příslušnosti ke krajům.....	61

Seznam grafů a tabulek

1. Grafy

Graf č. 1: Index spokojenosti s krajem podle regionů.....	60
Graf č. 2: Index regionální identity	89
Graf č. 3: Index regionální identity	119

2. Tabulky

Tab. č. 1: Pocit hrdosti na	39
Tab. č. 2: Regionální symbolika krajů Česka.....	63
Tab. č. 3: Rozdíl v pocitu příslušnosti obyvatel mezi dnešními „malými“ okresy a bývalými okresy.....	74
Tab. č. 4: Porovnání rozlohy obvodů ORP s rozlohou politických okresů a okresů 1949 - 1960.....	77
Tab. č. 5: Vývoj počtu regionů a zapojených obcí	81
Tab. č. 6: Průměrné pořadí sounáležitosti s jednotlivými stupni regionů v krajích Česka.....	88
Tab. č. 7: Územní rozložení respondentů.....	96
Tab. č. 8: Věková struktura respondentů	97
Tab. č. 9: Vzdělanostní struktura respondentů.....	98
Tab. č. 10: Přistěhovalí podle časového období.....	99
Tab. č. 11: Přistěhovalí podle oblasti odkud přišli.....	100
Tab. č. 12: Jak nazýváte území (oblast), ve které žijete? Názvy reflektující	102
Tab. č. 13: Vztah k jednotlivým regionálním úrovním (průměr 1 – nejsilnější vztah, 5 – nejslabší vztah).....	104
Tab. č. 14: Postoje k (průměr – 1 – pozitivní hodnocení, 5 – negativní hodnocení).....	106
Tab. č. 15: Znalost mikroregionů a euroregionů	107
Tab. č. 16: Symboly oblastí (otázka č. 4).....	111
Tab. č. 17: Hrdost na...(otázka č. 5).....	114
Tab. č. 18: Zapojení do kulturního a společenského života regionu	120

Abstract

This thesis is focused on the research of regional identity, that is not a common theme in the Czech Republic, although post-socialism involves not only political and economic transformations but also changes of culture and identity. The aim of this paper is to examine how the changes of regional identity of inhabitants is proceeding at three hierarchical levels: macro-level (the Czech Republic), mezo-level (South Bohemia) and micro-levels (microregions of Prachatice and Pelhřimov). In these areas is explored the evolution of different hierarchical types of regions (the Czech Republic, historical lands Bohemia, Moravia and Silesia, provinces, euroregions, cultural regions, districts, associations of municipalities), too. That is why the theory of institutionalization of regions by Finnish geographer Paasi is used. It provides us with a useful framework for understanding how regions and regional identity emerge, and are continually reproduced and transformed in and through the practices of individuals and institutions at a variety of spatial levels. The paper has got three parts. The first of them is concerned with the discussion of relevant theoretical approaches. The purpose of the second and the third part is to evaluate two surveys of regional identity of inhabitants (in the Czech Republic as a whole and in Prachatice and Pelhřimov regions) and on the basis of their outputs to find differences among perception of individual hierarchical levels of regions and among intensity of relation of inhabitants to the territory they live in. The records have proved great distinctions in these two spheres, in particular there are differences in intensity of inhabitants in relation to their territory between the Czech borderland and inland and the differences in perception of hierarchical levels between the west parts and the east parts of the Czech Republic.

1. Úvod

Když jsem se poprvé před přibližně třemi roky „ponořila“ do studia fenoménu územní identity, netušila jsem, jaké protisměrné „proudy“ naleznu v moři přístupů zabývajících se touto interdisciplinární tematikou. Na konci své ročníkové práce jsem konstatovala, že: „*Má cesta hledání podstaty zkoumaného fenoménu pouze začala, a tak zůstal velký prostor, který by mohl být dále prozkoumán, pro případnou práci magisterskou.*“ (Štětinová 2003, s. 41) Předkládaná diplomová práce se snaží na toto tvrzení reagovat, je výsledkem zmiňovaného hledání a to jak ve smyslu nalézání podstaty jevu, tak ve smyslu pátrání po vhodném způsobu jeho zkoumání v konkrétním prostředí Česka empirickým výzkumem.

Snaha o postižení jevu územní identity není motivována jen prostým zájmem o tuto tematiku, ale i její aktuálností, která je daná situací ve společnosti. Jak tvrdí Verdery (citováno dle Young, Light 2001, s. 946): „*Postsocialistické změny by měly být vnímány jako něco víc než prosté nastolení demokracie a tržní ekonomiky. Zahrnují v sobě totiž celé přeorganizování lidských životů a „světa významů“ (jež všemu přisuzujeme), produkci nových a přeměnu starých kulturních identit v celé řadě úrovní.*“ Takovému chápání ale dosud neodpovídá zaměření českého geografického výzkumu, který je orientován především právě na výzkum ekonomických problémů případně na otázky regionálního rozvoje, přestože právě geografie může přispět k pochopení přeměn prostorových struktur, v jejichž rámci probíhá každodenní život obyvatel a které se samozřejmě projevují v chápání prostoru a tím i povaze územního povědomí. Vnější potřeba zabývat se zvoleným tématem daná např. rozpadem Československa, vstupem do Evropské unie, reformou administrativního územního členění apod. je dále doplněna nutností vycházející i přímo z prostředí české geografie. Ta totiž zatím dostatečným způsobem nereflektuje ve světě převládající proud tzv. nové regionální geografie či v širším smyslu příklon ke zkoumání obecně chápané kultury a s tím spojený přerod teoretického podhoubí i metodických postupů zkoumání.

Celá práce je rozdělena do tří relativně nezávislých částí, z nichž každá přináší odlišný pohled na problematiku, ale jejichž spojení vnáší do zkoumání vyšší kvalitu nutnou pro dosažení zvoleného cíle. Ten je definován takto: **Vnést do studia regionální identity obyvatel, jež se většinou v Česku omezovalo jen na zkoumání její územní diferenciacie (např. v intencích výzkumu dichotomie pohraničí versus vnitrozemí), i další rovinu v podobě zkoumání toho, jak se různé hierarchické úrovně regionů projevují rozdílně v území i v lidských myslích.** Tento obecný cíl deklarující snahu o

komplexní pojetí problematiky, je doplněn logicky i cílem v oblasti metodické, který je určen tímto způsobem: **Nalézt vhodný postup pro empirické zkoumání územní identity v rámci České republiky.** Jsem si vědoma náročnosti vytčeného úkolu a doufám, že se mi alespoň v základních bodech podaří dosáhnout těchto cílů. Toto snažení mi bude ale komplikovat poměrně nevelký rozsah práce. Všechny tři části studie proto představují základní pokus o komplexní zpracování tématu s tím, že především druhá část zabývající se formováním regionů různých řádovostních úrovní se nemohla vyhnout jistému zjednodušení.

Jaká je tedy struktura mé diplomové práce? Na začátek logicky přichází kapitola věnovaná metodice, pak následuje první ze stěžejních částí nazvaná *Region a regionální identita – vývojový a hierarchický pohled*, v níž je skloubeno jak teoretické zarámování tématu tak diskuse relevantní literatury. Do této kapitoly vstupuji s tvrzením Häkliho (2001, s. 115), který konstatuje: „*Identita byla v průběhu 90. let 20. století jedním z nejvíce v kulturních studiích používaných ale nejméně vysvětlených pojmů.*“ Na tom se až dosud zejména v prostředí české vědy nic nezměnilo, je proto potřeba tento teoretický deficit alespoň částečně napravit. Samotný text této části je pak členěn stejně jako u dalších dvou hlavních kapitol na úvod, zpracování a závěrečné dílčí shrnutí.

Poté se již práce orientuje empirickým směrem, kdy první z empirických částí nazvaná *Územní identita obyvatel Česka se zaměřením na její formování v rámci Jihočeského kraje* dává do souvislosti formování regionální identity obyvatel s vývojem jednotek, k nimž se váže – tedy regionů jako společenských a historických struktur. Toto zkoumání je jednak typicky orientováno na hledání regionálních rozdílů mezi intenzitou územního povědomí v rámci jednotlivých krajů a jednak na přeměny regionální identity obyvatel, jež se dějí na základě vývoje těchto územních celků.

Poslední část *Územní identita obyvatel Prachaticka a Pelhřimovska* představuje hodnocení provedeného dotazníkového šetření, jehož záměrem je na základě představ obyvatel o oblasti, ve které žijí, formulovat závěry o tom, jak se projevují různé řádovostní úrovně regionů v jejich myslích. Použití dvou rozdílných modelových území okresů Prachatice a Pelhřimov, které jsou dále děleny do velice heterogenního souboru mikroregionů, umožňuje komparaci specifik zakotvení regionálních jednotek v různém prostředí a na jejím podkladě i hledání určitých pravidelností daných stejnými faktory, které se ve zkoumaných územích projevují.

Závěr samozřejmě přináší zhodnocení toho, jak jsem se se stanovenými cíli práce vypořádala a na základě toho i doporučení, jakým směrem by se případný navazující výzkum měl ubírat. Podstatnou část závěru bude tradičně patřit analýze toho,

zda byly dostatečně průkazně potvrzeny či vyvráceny hypotézy, které svým stanoveným charakterem ovlivnily již diskutovanou strukturu celé práce. V této chvíli tedy nezbyvá nic jiného než je v pořadí podle míry obecnosti na samotný konec tohoto stručného nastínění celé práce uvést:

1. Česká republika prochází v posledních přibližně patnácti letech obdobím bouřlivé přeměny prostorových vzorců – érou budování, přerodů či zániků regionů a to ve svých důsledcích ovlivňuje vztah obyvatel k území v podobě jejich regionální identity.
2. Toto formování regionů není iniciováno a organizováno pouze „shora“ (reforma veřejné správy), ale i zdola v podobě např. vytváření zájmových sdružení obcí, euroregionů a také přerodů kulturních oblastí.
3. Mezi jednotlivými stupni administrativního členění existují velké rozdíly v intenzitě jejich zakoření v myslích obyvatel a to je dáno nestejnou délkou jejich existence a rozdílnou mírou jejich přirozenosti z hlediska tradičního územního povědomí založeného např. na sounáležitosti s historickou zemí.
4. V rámci jednoho hierarchického stupně (typu) regionu pak lze nalézt velké územní rozdíly v síle vztahu obyvatel k těmto jednotkám.

2. Metodika

Každá z diplomových prací přináší jako jednu z prvních částí kapitoly zabývající se metodickým postupem předkládaného vědeckého zkoumání a ani tato studie nebude výjimkou. Jako sporné se zde ukázalo určení stupně podrobnosti popisu výzkumného procesu z hlediska toho, zda a do jaké míry zařadit jednotlivé metodické problémy, které se při zpracovávání vyskytly. Z důvodu přehlednosti a také struktury práce, kdy jednotlivé části tvoří relativně samostatné celky, byla nakonec vybrána forma představení metodologické osnovy – „červené niti“, která se vine prací, s tím, že půjde především o zdůvodnění její trajektorie.

První krok, jenž následoval po výběru tématu navazujícího svým obsahem na ročníkovou práci (Štětínová 2003), představovalo stanovení cílů celé práce, z nich plynoucích otázek a zejména hypotéz „*vzhledem k tradici v novodobé české geografii, podle níž není dobrého výzkumu bez hypotéz.*“ (Chromý 2004, s. 19).

Následovala poměrně rozsáhlá heuristika prezentovaná v kapitole *Region a regionální identita obyvatel – vývojový a hierarchický pohled*, která spojuje rozbor literatury s analýzou teoretického základu. Heuristika potvrdila, že stejně jako v ročníkové práci (Štětínová 2003) se bude celá studie jak v teoretické tak metodologické rovině opírat o teorii institucionalizace regionů (Paasi 1986). Na rozdíl ale např. od její aplikace u MacLeoda (1998) jde v tomto případě především o využití jejího potenciálu jako srovnávacího nástroje (viz relevantní kapitoly). Ze snahy o co nejucelenější pohled na tematiku totiž vyplynula nutnost použít celkem čtyři hierarchické roviny hodnocení – území celé České republiky, jižních Čech a v nižší úrovni pak relativně malá modelová území Prachaticka a Pelhřimovska, která lze dále diferencovat do malých městských mikroregionů. V případě celého Česka je pozornost věnována především diferenciaci intenzity vztahu obyvatel k jednotlivým měřítkovým úrovním regionů mezi kraji. Jižní Čechy pak slouží jako modelové území pro pokus o analýzu vzniku a vývoje různých typů regionů (hierarchických stupňů, jejich výběr stejně jako volba modelových území bude osvětlen v relevantních kapitolách) a jím příslušejících regionálních identit obyvatel. Na příkladu modelových území Prachatic a Pelhřimova je výzkumné snažení zaměřeno na osvětlení toho, jak se v konkrétním prostředí jednotlivé regiony stávají součástí představ obyvatel o prostoru.

Důležité je také vysvětlit volbu hlavního metodického nástroje, který vedle kritického zhodnocení shromážděných informací a dat představuje prostředek empirického ověření hypotéz. U tematiky územní identity obyvatel se přímo nabízí

použití některé z kvalitativních výzkumných metod nebo obecně řečeno intenzivní formy výzkumu. Ostatně s novou regionální geografii je spojen nástup nového metodologického rámce (Chromý 2004) především právě v podobě kvalitativních postupů. Zde by se jako vhodné jevíly dvě ze tří hlavních skupin kvalitativních metod podle *The Dictionary of Human Geography* (Johnston et al. 2000) a obě jsou dokonce použity ve studiích, ze kterých tato práce čerpá. Hlubkové interview (biografický rozhovor) zvolili autoři výzkumu Biografická a regionální identita obyvatel Eurorogionu Nisa (Zich et al. 2000). Druhý způsob pak prezentuje rozbor vlastivědného televizního pořadu z hlediska formování vědomí regionu Mitteldeutschland (Felgenhauer, Mihm, Schlottmann 2005) jako zástupce přístupu tzv. interpretace „textů“, kdy vedle významové analýzy literatury či tisku apod. jsou jako v tomto případě interpretovány i „vyprávění“ v podobě hudby, krajiny atd. Aplikace naznačených postupů je vhodná především při řešení specifických vědeckých problémů, ať už se jedná např. o šetření probíhající v relativně malých modelových územích nebo o výzkum parciálních aktérů zapojených do zkoumaných procesů. Složitost vytčených cílů a empirické ověření hypotéz si vyžádalo u této práce využití metody poměrně rozsáhlého dotazníkového šetření považované Sayerem za typický nástroj extenzivního výzkumu (Johnston et al. 2000). Jsem si vědoma, že by práci přidala na hodnotě kombinace extenzivní a právě intenzivní formy výzkumu (např. ve formě biografických rozhovorů s obyvateli modelových území, případně s jednotlivými aktéry podílejícími se na formování konkrétních regionů) tak, jak to navrhuje výše citovaný Sayer, ale vzhledem k jejímu rozsahu a účelu se toto ukázalo jako nerealizovatelné v dostatečně kvalitní podobě.

V druhé části práce jsem využila výsledky dotazníkového šetření provedeného mezi gymnaziálními profesory, které bylo součástí grantového projektu *Metodologické přístupy v geografickém výzkumu kulturních oblastí v Česku*, a jehož částečné výsledky již byly publikovány (Chromý, Janů 2003, Chromý, Marada, Řezníčková 2004). Naopak důležitou součástí výzkumného procesu v rámci modelových oblastí Prachaticka a Pelhřimovska byla i tvorba dotazníku. Operacionalizace – tedy proces hledání otázek, na něž by jejich odpovědi vhodně ilustrovaly souvztažnost obyvatel s regionem, se ukázala klíčovým krokem pro celý výzkum. Je totiž s podivem, že přestože je téma územní identity obyvatel velmi módní, ani v zahraničí neexistuje často opakovaný a ověřený metodický rámec pro jeho zkoumání. V dotazníku bylo tedy vycházeno jednak z výše zmiňovaného šetření a jednak z dotazníku použitého v ročníkové práci (Štětinová 2003). S ohledem na omezené technické možnosti autorky

k provedení tak rozsáhlého dotazníkového šetření byl použit způsob distribuce, při němž byly dotazníky obyvatelům modelových území v průběhu listopadu 2005 a v druhém kole i dubnu 2006 doručeny prostřednictvím vyučujících základních škol vždy ve čtyřech městech Prachaticka a Pelhřimovska. Ti je rozdali dětem, jejichž rodiče a prarodiče následně formulář vyplnili. Zřejmá nevýhoda deformované struktury respondentů by měla být částečně kompenzována poměrně vysokou návratností dotazníků. Ve skladbě dotazovaných lze jako převládající kategorii očekávat rodiče žáků – tedy ty, jenž svou činností zřejmě nyní nejvíce ovlivňují podobu regionu a jejichž pohled na obývané území ovlivní jimi vychovávanou mladou generaci.

Údaje získané z dotazníkových šetření mají podobu tzv. měkkých dat a kvalitativní podobu a tomu odpovídá i jejich následné statistické zpracování provedené v programu SPSS, kde v rámci této práce vzhledem k jejímu rozsahu bylo provedeno jen třídění 1. stupně. Při podrobnějším zpracování by se jistě naskýtalo i hledání vztahů mezi závislými a nezávislými veličinami, a to jednak v rovině individuální (rovina jednotlivých respondentů) i u daných oblastí (např. dosídlená versus nedosídlené oblasti).

Jako ukazatel, jehož význam tkví v jeho komplexní povaze umožňující srovnávat intenzitu zakořenění obyvatel v území mezi jednotlivými hierarchickými modelovými územími, byl použit kvůli kompatibilitě lehce modifikovaný index regionální identity zkonstruovaný pro vyhodnocení dotazníkového šetření proběhlého v rámci *Metodologické přístupy v geografickém výzkumu kulturních oblastí v Česku* (Chromý, Janů 2003, Chromý, Marada, Řezníčková 2004). Ukazatel v sobě zahrnuje postoje obyvatel k tvrzení, zda pociťují hrdost na jednotlivé složky území (např. životní prostředí, krajinu, historii regionu, zvyky atd.), ve kterém žijí. Je definován jako průměrná hodnota pozitivního vztahu k daným složkám.

Obě dotazníkové šetření lze označit za nereprezentativní z hlediska celé populace, a proto byly porovnány jejich výsledky s tvrzeními, ke kterým dospěly dostupná sociologická šetření (např. Nedomová, Kostelecký 1996, Vlachová, Řeháková 2004). Tato komparace přispěla k formulování závěrů jednak na konci jednotlivých kapitol a jednak zejména v závěrečném shrnutí, které přichází jako nejdůležitější fáze celého výzkumného procesu. Diskusi jsou podrobeny počáteční premisy – tedy verifikovány, nebo vyvráceny výchozí hypotézy. Významnou část závěru tvoří i doporučení, jakým směrem by se měl případný další výzkum v této oblasti ubírat.

3. Region a regionální identita – vývojový a hierarchický pohled **(teoretické zarámování a diskuse literatury)**

3.1 Úvod a struktura kapitoly

„*Identita je záležitost vědomí, tj. reflektivního uchopení nevědomého obrazu.*“
(Assman 2001, cit. v Ondrušová 2002, s. 13)

Úvodní citát nám napovídá, že před námi v této kapitole stojí těžký úkol v podobě pokusu o pochopení fenoménu, jehož význam a smysl je už pro jeho složitou povahu nutně vnímán spíše intuitivně a jehož podstata nám brání k němu přistupovat jednoduše a jednostranně. Jak tvrdí Roubal (2003, s. 3): „*Když se řekne identita, tak hledat její charakter (tvar, podobu, velikost, hodnotu apod.) je těžko představitelné a tímto výrokem nesdělíme nic konkrétního, nic srozumitelného. Pokud ovšem informaci o identitě nezapojíme do patřičného vztahu.*“ A na nás tedy je, abychom tyto mnohvrstevné vztahy odkryli.

Rozsáhlost a klíčová úloha této části studie s sebou nesla problém hledání konzistentní podoby jejího podání. Zvolené spojení teoretického zakončení a diskuse relevantních vědeckých přístupů vyplývá z touhy po dosažení vnitřní celistvosti a jasném směřování předkládané práce. Právě potřeba logické posloupnosti myšlenek si vyžádala opuštění tradičního pojetí izolovaného rozboru jednotlivých pojmů a případně pozic, které k nim zauímají jednotliví geografové. Kapitola tedy není rozdělena klasicky do menších bloků, ale jde o plynoucí text, v němž funkci podnadpisů plní vybrané citáty.

Pro lepší orientaci v obsáhlé kapitole nabízím schéma trasy následujícího pojednání. Jako startovní meta, od níž se vše odvíjí, poslouží diskuse regionu jako základního geografického konceptu. Debatován bude jak tradiční přístup, tak zejména pojetí regionu v tzv. nové regionální geografii. Další krok na naší cestě bude představovat analýza pojmu regionální identita obyvatel, která se zabývá nejdříve postavením regionální identity v rámci ostatních sociálních identit. Nelze se vyhnout ani diskusi o její hierarchické povaze, jednak v rovině identita jednotlivce versus identita komunity a jednak v podobě jednotlivých měřítkových úrovní identit (lokální /regionální /národní /nadsárodní). Jako syntéza obou předcházejících dílčích částí je zařazena subkapitola věnující se vzájemnému vztahu regionu a regionální identity obyvatel, kdy region je někdy dokonce chápán jako ztělesnění kolektivního vědomí

(Paasi 1986). Právě na Paasiho teorii institucionalizace regionů (Paasi 1986) a na empirické studii, které vznikly jako její aplikace, bude v celé kapitole kladen největší důraz. Neboť právě z Paasiho několika pojednání (1986, 2001, 2002, 2003) v podstatné míře vycházím v celé předkládané práci, protože podle mého názoru jeho články představují vhodný odrazový můstek do studia celé studované problematiky. Na závěr pak bude prezentována diskuse aplikovaného využití tohoto tématu v oblasti regionálního rozvoje.

Následující text nelze chápat jako vyčerpávající. U podobně složité problematiky je příliš komplikované postihnout všechny možné aspekty, a tak by tato kapitola měla být vnímána jako úvod do spletité tematiky týkající se vztahů obyvatel k území, kde žijí. I tak ji ale lze považovat za podklad k diskusi, kterou by snad mohla svým „novým“ pohledem vyvolat.

3. 2 Region a regionální identita

„Množství rozdílných vymezení jednotlivých regionů je rovno druhé mocnině počtu geografů, kteří se jejich ohraničením zabývají.“ (Hagett 2001, s. 362)

Lehce ironický citát předznamenává nelehkou orientaci v problematice týkající se tohoto klíčového geografického konceptu. Plné rozporů je totiž nejen ohraničení regionu v reálném prostoru, ale i v dimenzi chápání samotného pojmu, které je v průběhu vývoje geografického myšlení výrazně ovlivněno měnícími se paradigmaty. Pro účel předkládané studie postačí pouze základní přehled regionálních přístupů se zdůrazněním jejich vztahu k posléze diskutovanému vztahu obyvatel k území, které obývají. Stručný a velice inspirativní příklad takového rozboru lze zaznamenat u Saganové (2004).

V nejobecnějším smyslu můžeme region definovat jako „více či méně ohraničené území, které se díky své jednotnosti/uniformitě nebo určitému organizačnímu principu liší od regionů jiných.“ (Johnston et al, eds. 2001, s. 687). Už tato definice s sebou přináší náměty k přemýšlení nad podstatou idey regionu. Nabízejí se například tyto otázky: Do jaké míry je území ohraničené/uzavřené? Na základě jakých znaků region vymezovat? Lze opravdu rozeznat regiony v realitě, nebo jde o představu vytvořenou vědci?

Řád do následující diskuse jednotlivých koncepcí nám vnese jejich klasifikace převzatá z *The Dictionary of Human Geography* (Johnston et al, eds. 2001), který rozlišuje dvě základní skupiny přístupů k této kategorii. S prvním z nich se v současnosti můžeme setkat především v literatuře popularizační povahy – tedy v průvodcích a cestopisech. V odborné geografii tento směr zastupuje tzv. tradiční regionální geografie konce 19. a začátku 20. století reprezentovaná např. francouzským geografem Paulem Vidal de la Blachem. Podle ní existují přirozeně dané regiony, v nichž se kloubí jedinečnost přírody a kultury, která se projevuje především prostřednictvím specifického způsobu života jejich obyvatel – tzv. *genre de vie*. Právě idiografická povaha regionálních monografií, jež jsou typickým produktem vědeckého snažení tohoto období a jež byly někdy považovány za svým způsobem nejvyšší geografické „umění“, byla ovšem v souvislosti se snahami o vysvětlení jevů a procesů opuštěna. Regionální geografie – dříve považovaná za „královnu“ této disciplíny, pak stála na dlouhou dobu v pozadí zájmu vědců z důvodu své deskriptivnosti a popisu

ohrazených jednotek izolovaných od vnějších procesů, jejichž reálná existence byla překonána již po industriální revoluci.

Druhý zorný úhel, jímž je nahlížen region, představuje tzv. prostorová věda se svým viděním konceptu jako klasifikační kategorie prostoru. Region definovaný podle představitelů *spatial science* zejména v 60. letech 20. století (respektive v období tzv. kvantitativní revoluce) nemůže být chápán jako přirozeně existující reálná jednotka, ale spíše jako způsob, kterým jsou organizovány geografické informace. Používání dokonalých analytických metod a modelů stíralo možnost citlivě zachytit skutečnost v její složité mnohvrstevnatosti a vedlo k přílišné „technizaci“ oboru. Na rozdíl od svrchu popisované chorologické tradice nepředpokládá regionální věda přirozenou jednotnost fyzicko a sociogeografických jednotek. V hodnocení se zaměřuje pouze na abstrahované sociální procesy, především ekonomické povahy, aniž by se blíže zabývala oblastí subjektivních vztahů a významů přisuzovaných prostoru.

Není divu, že oba analyzované přístupy prošly důkladným přezkoumáním, z níž se zrodilo vnímání regionu, které dominuje v tzv. nové regionální geografii od 80. let 20. století a které se stalo teoretickým východiskem této práce. Vývoj tohoto ve světě nadějně se rozvíjejícího přístupu s jeho ontologickými základy a metodologií byl zevrubně shrnut i v české literatuře (Chromý 2004), aplikace ve výzkumu se v podstatě v českém prostředí i přes svůj nesporný jak myšlenkový tak metodický potenciál téměř nedočkal. Výjimku představuje např. Vencáلكovo pojetí regionu ve studii *Protiklady územní identity* (Vencálek 1998), které však není autorem explicitně řazeno do tohoto směru. Novou regionální geografii lze považovat za výsledek tzv. sociálního nebo kulturního „obratu“ (*social/cultural turn*) v rámci celé disciplíny. Saganová (2004, s.141) výstižně popisuje tento zvrát jako přechod od „výzkumu územní organizace společnosti ke zkoumání sociální organizace prostoru“. Od toho se odvíjí chápání regionu jako „sociální konstrukce“, tedy vyjádření toho, jakým způsobem společnost formuje prostor, respektive jaký mu dává smysl. Tento vývoj probíhá dlouhodobě, a region je tudíž možné označit za historicky institucionalizovaný fakt (Paasi 2002). Region jako takový pak slouží jako prostředí pro existenci sítí kulturních, ekonomických, politických aj. procesů a vztahů. Pro naše téma je vhodné připomenout i toto tvrzení: „*Regiony jsou založeny občas na základě kolektivní sociální klasifikace/identifikace. Častěji však na četných aktivitách, jimiž je vytvářen, postupně institucionalizován a reprodukován hegemónický příběh (narrative) specifické regionální jednotky a regionální identity v širším prostředí prostorové dělby práce.*“ (Paasi 2002, s. 805) Územní identita obyvatel se tak dostává do centra zájmu nového

směru regionální geografie a studium identity jako takové představuje jeden ze základních pilířů výzkumu i dalších geografických disciplín (např. kulturní a politické).

Než přistoupíme přímo k otázce identity (identit), musíme analyzovat další pro naši studii relevantní geografický pojem, který se i přes vzrůstající význam především v oblasti anglosaské literatury nedočkal v českém prostředí žádné reflexe, a tím konceptem je místo (*place*). Saganová (2004) dokonce konstatuje, že kategorie místa se svým humanistickým podhoubím začala pomalu nahrazovat představu regionu.

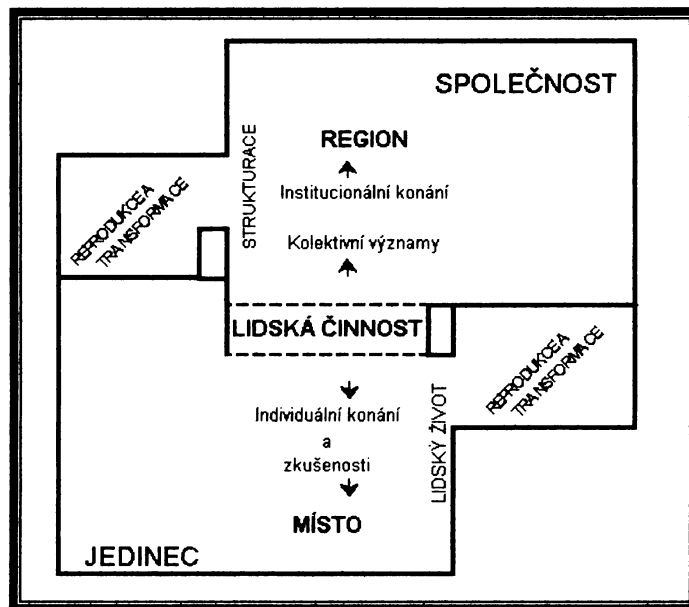
„Považujme místo za kumulativní archiv osobních prostorových zkušeností, který není svázáno s jedinou lokalitou. Tedy ne, tak jak mu bylo rozuměno podle tradičního chápání geografů.“ (Paasi 2001, s. 25)

U tohoto konceptu pak ještě ve větší míře než u regionu platí, že pokud ho objevíme v nějakém článku, nemůžeme jej v mysli uchopit naprosto mechanicky, ale musíme náležitě analyzovat, co jeho užitím autor myslel. Jeho původ lze hledat v 70. letech 20. století, kdy vznikl jako odpověď humanistických geografů na tehdy převažující pozitivismus s jeho koncepcí universálního prostoru (Johnston et al, eds. 2001). Podstatu pak vyjadřovala klíčová slova jako jedinečnost, subjektivita a symbolická hodnota prostředí. V průběhu času však pod silným dojmem ze silící globalizace byla z konceptu odstraněna jeho původní ostrá ohraničenost v prostoru a důraz na parciální procesy. Massey (citováno podle: Johnson a kol. 2001) dochází k resumé, že zkoumání toho, jak se liší dopady globálních procesů v jednotlivých místech, odhaluje poznatky jiným způsobem nezachytitelné. Pojetí místa tedy prošlo podobným vývojem jako koncept regionu, a proto je složité nalézt styčné rozdíly mezi těmito dvěma klíčovými ideami. Není překvapením, že se někdy používají i jako synonyma (viz např. Terkenli 1995). Preferenci užití kategorie místo pak Paasi (2002) vysvětluje častým ztotožněním regionu s daným hierarchickým měřítkem nebo pojmenováním administrativních jednotek. Ve spojení s regionem se však nikdy nesetkáváme s tzv. smyslem nebo vědomím (*sense of place*), jež je jednotce přisuzováno a v němž především tkví její význam, neboť je centrem lidských pocitů a významů, které se mu přisuzují. Tyto pocity mohou být tak silné, že se stávají klíčovou součástí identity lidí (Rose 1995).

Taktéž místo se ovšem někdy chápe jako vyjádření hierarchického stupně, jak už naznačuje uvozující citát. Jako svým způsobem hierarchické dělení lze označit i rozlišení mezi místem a regionem, kdy první z konceptů představuje rozměr

individuální a druhý kolektivní (Paasi 1986, 2001, 2002, 2003). Vztah místa a regionu pak demonstrativně znázorňuje obrázek č. 1. Z něj také vyplývá hlavní rozdíl mezi nimi a to doba jejich existence. Zatímco místo zaniká smrtí člověka, v jehož myslí vzniklo a vyvíjelo se, region je dlouhodobým historickým procesem. Právě toto analytické rozlišení se ukáže jako velmi příhodné pro následující debatu o identitě obyvatel.

Obr. č. 1: Vznik a vztahy regionu a místa

Podle: Paasi (1986, s. 115)

„Identita je způsob, jímž se jedinec nebo skupina jednotlivců definuje, pociťuje svou existenci (svou jedinečnost) a o něž se opírá, když si uvědomuje sebe sama ve vztahu k jiným.“ (Echaudemaison 1995, s. 114)

Ozřejmit své chápání pojmu územní či regionální identita se snaží až na výjimky i autoři zcela empiricky orientovaných geografických studií (např. Kaplan 2000) a to z pochopitelné potřeby vyjádřit svůj vztah k těžce definovatelnému a mnohvrstvému konceptu. Většina z nich (až na Raagmaa 2002) však při této diskusi nepostupuje od psychologického k sociologickému nahlížení identity tak, jak to učiníme my v následujících řádcích vycházejí z poznatků právě těchto oborů (Gustafson 2001, Roubal 2003, Zich 2003).

Psychologové vymezují nejčastěji identitu (z latinského *identicus* neboli stejný, totožný) jako jednotu vnitřního psychického života a jednání (Velký sociologický slovník 1996), tedy zjednodušeně soulad mezi tím, za co se považujeme a tím, co

konáme. Uvědomování si sebe sama se neobejde bez hledání odpovědí na otázky typu: „Kam patřím?“ nebo „Ke komu patřím?“. Právě nutnost příslušet k vyššímu celku považuje Maslow (1989, cit. v Raagmaa 2002) za nejsilnější sociální potřebu, jejíž uspokojení stojí v „pyramidě životních potřeb“ člověka hned nad základními fyziologickými potřebami a touhou po bezpečí.

Předchozí odstavec ilustroval posun od roviny osobní identity k druhé úrovni pojmu – identitě kolektivní, jež je centrem zájmu sociologie. Proces zařazení sebe sama do řádu reálného světa logicky musí nabývat mnoha vzájemně se překrývajících a doplňujících kolektivních forem: sociální, kulturní, etnické, náboženské apod. Pro konstituování každé z nich lze nalézt základní společné znaky (Plavšak 2001, cit. v Šindlářová 2003): 1. Dochází k sebevímání prostřednictvím specifických kulturních rysů. 2. Společné vědomí se posiluje aktivními strategiemi inkluze nebo exkluze na základě pocitování „my“ versus „oni“. 3. Proces budování kolektivní identity nikdy nekončí a zahrnuje v sobě kolektivní paměť. 4. Proces probíhá ve specifickém prostoru, který v sobě nese význam pro sebedefinující skupinu.

Klíčová role času a prostoru pro vytváření a přenos každé kolektivní identity je nepopíratelná. Zatímco celý další text bude věnován fenoménu prostoru, nyní se na chvíli zastavme u druhé kategorie. Z časové roviny není při formování pocitu sounáležitosti nejdůležitější přítomnost se svými specifickými podmínkami, ale především minulost transformovaná do kolektivní paměti, jejíž úloha je značně ideologická a manipulativní. „Z komponent, které má totiž k dispozici, některé složky vyzdvihuje a dává do nových souvislostí, zatímco jiné záměrně zatlačuje do pozadí, aby mohly být použity v příhodný okamžik“ (Ondrušová 2002, s. 28). Společná minulost vytváří pojítko komunity v přítomnosti a dodává víru ve společnou budoucnost.

„Globální média a trh, které formují náš život, nás zvou do světa bez hranic a příslušnosti. Ale prostředky a útočiště, které potřebujeme, abychom jim mohli čelit, stále nacházíme v místech a jejich příbězích, paměti a významech, událostech a identitách, které určují naši pozici ve světě a dodávají našim životům morální jedinečnost.“ (Sandel 1996, s. 349, cit. v Entrikin 1997, s. 263)

Prostor se svými specifickými kvalitami se, jak už bylo zdůrazněno výše, promítá do podstaty každé identity. Ale jak se tedy území „chová“, pokud je hlavní determinantou sebedefinování jedince či kolektivu? Jak důležitou dimenzí je ve složitě strukturované identifikaci člověka a mění se její postavení v čase? V současnosti čelí územní

identita tradičně spojovaná s menšími celky či národem globalizačním tlakům, na které je zaměřena řada prací významných geografů (např. Massey 1995), ale jež není opomenuto v téměř žádné studii věnující se vztahu obyvatel k území (např. Paasi 2001). Roubal (2003) ve svém filozoficky pojatém textu dokonce zmiňuje názory zdůrazňující postmoderní krizi identit, které jsou „zpochybněny vlastní proměnlivostí, módností a účelovostí. Identifikace se považuje (v současné době) za pouhou epizodní událost chvilkového charakteru.“ (Roubal 2003, s. 16). Většina vědců se však přiklání k názoru, že přes výrazný vliv těchto tlaků územní identita stále tvoří jednak konstitutivní složku každé osobnosti v rovině individuální, jednak globalizace naopak přispívá v dimenzi kolektivní k renesanci regionalismu a lokálních aktivit cílených na udržení místní jedinečnosti. Zaměříme-li se právě na vliv postmoderní doby, ukáže se jako velmi přínosné shora již diskutované analytické rozlišení mezi kategoriemi místa a regionu.

Breakwell (1992, cit. v Gustafson 2001) navrhuje principy identity, tedy způsoby, kterými lidé využívají místo k identifikaci. Prvním i z hlediska důležitosti je princip odlišení nás samých od ostatních na základě místa, kde žijeme (problém hranic viz dále). K „definování“ nás samých přispívá také vědomí kontinuity vlastního života, který prožíváme dlouhou dobu na stejném místě nebo jsme se přistěhovali z místa podobného. Jako třetí Breakwell uvádí princip „sebeúcty“ (*self-esteem*), kdy máme pocit pýchy na místo, kde žijeme. Místo také svými kvalitami může náš život určitým způsobem usnadňovat a takovéto usnadnění Breakwell považuje za poslední princip identity a nazývá ho *self-efficacy* – „sebeúčinnost“.

Pokud bychom kladli rovnítko mezi pojmy místo a lokalita, museli bychom dát za pravdu názoru, že vztahy ke konkrétnímu ohraničenému území pomalu u lidských bytostí ztrácejí smysl a že prostor se svými specifickými vlastnostmi již tedy není důležitý pro vnitřní svět člověka. Někteří sociologové (např. Bauman 2000, cit. v Roubal 2003) tvrdí, že vysoká mobilita, cestování, informační technologie atd. přispívají k pocitu vykořeněnosti jedinců, kteří prostor prožívají jako „tuláci“ či „turisté“, aniž by za celý svůj život získali pevné vazby k jakémukoliv místu. I pokud se probíráme četnou geografickou literaturou, narazíme často na téma tzv. bezdomovectví (*homelessness*). Fenomén domova (v anglosaské literatuře *home*, v německé pak ještě více emocemi podložený pojem *Heimat* – i označení vlasti) je zpracováván například v souvislosti s hledáním jistých kvalit, které vytvářejí z určitého území citově naplněnou oblast domova (Terkenli 1995). V tomto ohledu se pak jistě pouta spojující jedince s územím rozvolňují.

My však definujeme místo jako individuální dynamickou kategorii nebo-li jako prostor, ve kterém se odehrává život člověka s jeho každodenními prostorovými zkušenostmi (Paasi 1986, 2001, 2002, 2003). Místo tedy není jasně ohraničeno, může v sobě zahrnovat několik hierarchických úrovní a u některých lidí může dosáhnout až globálního měřítka. Massey (1995) dokonce hovoří o globálním vědomí/smyslu místa (*global sense of place*). Nepochybně však platí, že s jednotlivými měřítkovými úrovněmi nespojují lidi stejně těsná pouta. Klasik humanistické geografie Yu-Fu Tuan (1975), který analyzuje hierarchické stupně ve škále od oblíbeného křesla po národní stát, konstatuje, že na vině je míra abstrakce zkušenosti. Zatímco křeslo či město vnímáme přímo svými smysly, můžeme si je přímo „osahat“, s rostoucí rozlohou a vzdáleností jednotek se zvyšuje stupeň zprostředkovanosti prožitků. Přesto však relativně abstraktní národní stát je klíčovým centrem významů, neboť z něj plynoucí pasivní zkušenost se podle Tuana (1975) dominantním způsobem posiluje a zhmotňuje pomocí tří hlavních sil – umění, vzdělání a politiky. Právě jejich roli a významu společnosti a jejich institucí pro formování prostorových zkušeností člověka vůbec však podle Paasiho (2001) Tuan nevěnuje dostatečnou pozornost. Kolektivní pojetí identity si i ovšem zcela určitě zaslouží.

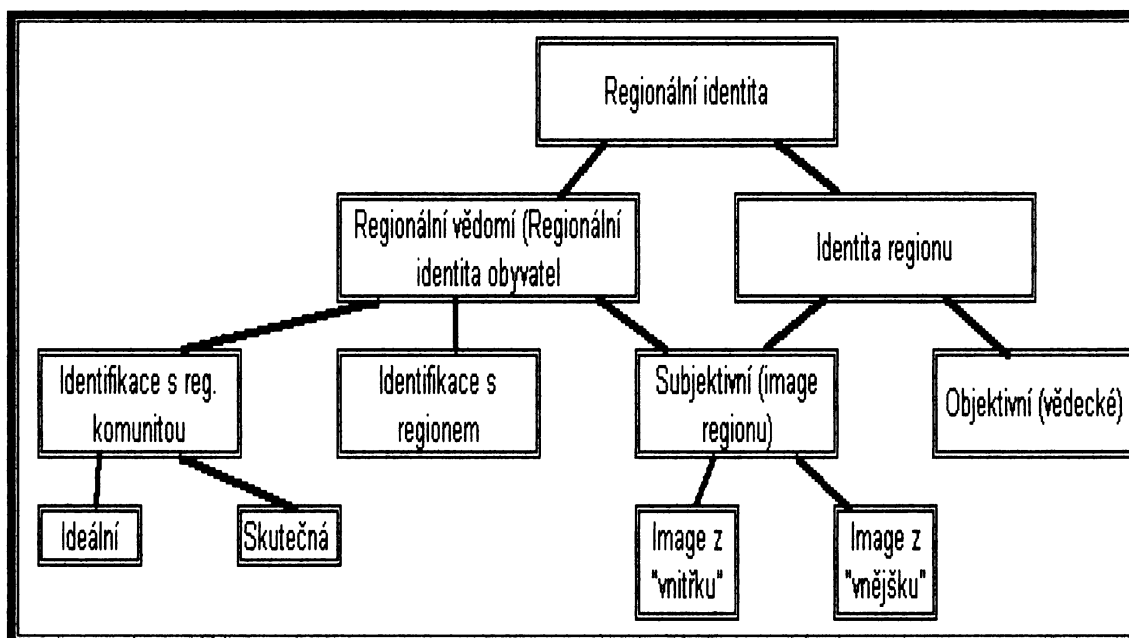
„Územní identitou lze rozumět onu nezaměnitelnost, jednotu a shodnost, a především pak harmonii v chování souboru obyvatel daného území v konkrétním momentu (čase).“ (Vencálek 1998, s. 80)

Lze samozřejmě vést debatu nakolik platí předchozí citát pocházející z knihy s velmi výstižným pojmenováním *Protisměry územní identity* ostravského geografa Vencálka (1998), která však přes svůj hluboce moralizující přístup k problematice nedostává svému názvu především v empirické části. Jejím největším nedostatkem je nezařazení autorových postojů do kontextu světových výzkumů, což se neprojevuje narkantně jen v textu, ale i v absenci základní zejména anglosaské literatury v seznamu použitých zdrojů. Právě mnozí současní vědci by autora s jeho výše uvedeným tvrzením od dojmem z postmoderních změn odkázali do doby před industriální revolucí. Poznámky o souladu názorů a chování územně ohraničených komunit mohou vést k potencionálně nebezpečné stereotypizaci, která však jako zjednodušené pojetí světa dávává tomuto světu určitý řád. Jako příklad takového stereotypního rozlišení uvádím příklad z krásné literatury v popisu Karla Klostermanna z knihy *Mlhy na Blatech* (1962, s. 20): *„Blaťáci se vůbec málo soudí, v čemž se valně liší od Podlesáků a ještě více od*

pohraničních Němců šumavských; v první řadě blatští sedláci jsou lidé vzorně poctiví a o cizí majetek nestojí svého si hledíce.“ Přes současnou rozvolněnost vztahů a to, že jen některé prvky územní identity jsou opravdu důležité pro většinu lidí, spojují obyvatele daných regionů podle některých geografů tzv. struktury očekávání (*structures of expectations*). Jde o způsoby, kterými nahlíží na události, jež se okolo nich odehrávají, které se u nich vyvinuly na základě sdílení stejného prostoru s jeho určitými kvalitami.

A jaké tyto kvality jsou? Podle Kaplana (2000) je jedním ze základních znaků územní identity její variabilita, která se projevuje v myslích jednotlivých obyvatel a jejich podskupin. Vždy ale existují určité pilíře, o nichž panuje obecný konsensus. Ty se samozřejmě u různých regionů liší. V každém případě však lze odlišit dva aspekty regionální identity – vztah k fyzickému prostředí a ztotožnění se sociálním prostředím (Zich 2003). Paasi (1986) tuto myšlenku rozvádí, když tyto dva aspekty nazývá regionálním povědomím (viz obr. č. 2) a jako další dimenzi přidává identitu regionu. Ta má sloužit jako rozlišení vůči ostatním územním jednotkám a je používána ve vědě (její objektivní rovina – např. v regionalizaci) i v ostatních oblastech života (subjektivní rovina), která chápána jako image regionu tvoří spojující článek s dimenzí regionálního povědomí. V této části schématu Paasi (1986) reflektuje důležitost obrazu, jak nás a náš region vnímají ostatní, pro nás samé. Jestli se toto image shoduje s tím, jak chceme, aby nás ostatní viděli apod. Identifikaci s regionem a regionální komunitou pak autor ještě dělí do dvou skupin. První z nich – ideální identita v sobě zahrnuje obecně přijímané tzv. příběhy (*narratives*) o naší identitě a nás samých. Může dosahovat až formy ideologie, z čehož plyne, že je využívána v nacionalismu, ale i v kulturním a ekonomickém regionalismu, regionálním marketingu atd. Faktická identita se pak skutečně projevuje v sociálním konání obyvatel a je přítomna v každodenním životě.

Obr. č. 2: Dimenze regionální identity

Podle Paasi (1986, s. 132)

„Všechny kolektivní identity jsou měnící se, soupeřící a kontextuální kategorie.“
(Paasi 2001, s. 10)

Důraz na slovo soupeřící v shora uvedeném citátu musíme samozřejmě vysvětlit. Jako první v této souvislosti přichází na mysl boj (ať už v symbolické nebo reálné podobě) mezi dvěma či více územními identitami obyvatel příslušejících teritoriálním jednotkám stejného měřítkového stupně. K takovým střetům dochází především v úrovni etnika či národa. Vzhledem k tomu, že konfliktům národních identit a otázce nacionalismu jako takové je a i v minulosti byla věnována dostatečná pozornost geografů a sociálních vědců vůbec (z použité literatury např. Kaplan 1994, 2000; Knight 1982; Young, Light 2001), zaměříme se spíše na méně nápadné soupeření identit různých řádů.

Přirozený historický vývoj společnosti s sebou přináší postupné rozšiřování územní působnosti sociálních identit. Dominance lokální sounáležitosti byla postupně vystřídána identitou regionální a následně národní, jejíž převaha v územních vztazích trvá. Podle některých geografů pak její zakořeněnost a proklamovaná přirozenost brání formování identity nadnárodní (např. především evropské) navzdory silnému vlivu globalizace (Paasi 2001). Globalizace ovšem vyvolává i opačně působící síly, které mají sloužit jako ochrana před ztrátou rozmanitosti a individuality míst a jejich kultury. Tak i

identita obyvatel s regiony, ve kterých žijí, přestává být podle Chromého (2004, s. 6) vnímána „jako folklórní záležitost, případně hrozba tříšticí sílu národního státu“. Renesance regionů se projevuje nejvýrazněji v koncepci „Evropy regionů“, kdy jsou regiony podporovány v rámci tzv. nového rozvojového paradigmatu s jeho zdůrazněním rozvoje vycházejícího zdola. Süssner (2002) však upozorňuje na skutečnost, že tyto jednotky jsou ve většině případů uměle vytvořené. Jak tvrdí Paasi (1986) administrativní jednotka se stává regionem až zakořeněním v sociálních praktikách a myslích lidí, viz např. také Deaconovo pojednání o nepřirozených britských rozvojových regionech (Deacon 2004). Süssner (2002) se svým názorem představuje výjimku v převládajícím nadšení, jelikož upozorňuje na to, jak se stává regionalismus nástrojem moci v rukou politiků, kterým dodává legitimitu jako dříve v úrovni národa (státu) nacionalismus. Její radikální ale zajímavý přístup kritizuje přehlížení diverzity společnosti, které je spojené s prosazováním jedné jediné identity regionu.

Přestože tedy dochází k prosazení jednoho měřítkového stupně s jeho dominantní identitou, sounáležitosti s níže či výše stojícími jednotkami nejsou nikdy zcela potlačeny, ale přispívají k mnohvrstevnaté realitě sociální identifikace. Jednotlivé stupně identit se od sebe odlišují a jak tvrdí Paasi (2001, s. 15): „*Na lokální úrovni solidarita může být založena na osobních kontaktech a vztazích, ale území větších měřítek nevyhnutelně představují „imagined community“ – kategorii použitou Andersonem (1991) pro národ.*“ Řád do tohoto shora nastíněného složitého vývoje prostorových struktur a s nimi spojených územních identit obyvatele se snaží vnést dále diskutovaná teorie.

„Institucionalizace regionu je socioprostorový proces, během něhož vzniká prostorová jednotka jako část prostorové struktury společnosti a stává se viditelnou a jasně identifikovatelnou v různých sférách sociální praxe a sociálního povědomí“ (Paasi 1986, s. 121).

Paasiho teorie institucionalizace regionů se snaží o komplexní vysvětlení procesů spojených s konstrukcí i destrukcí jednotek prostorového systému. Jako poměrně nová tzv. velká teorie představuje významnou výjimku v postmoderní době, jež je charakteristická opuštěním touhy po univerzální explanaci. Podle mého názoru spočívá její hodnota především v tom, že tvoří silný metodický nástroj jednak pro komparaci jednotlivých regionů a jejich vzniku, ale i pro podrobnou analýzu historického vývoje významných územních jednotek (např. MacLeod 1998 v případě

Skotska). Právě MacLeod (1998) jako nejpodstatnější kritiku Paasiho přístupu uvádí nedostatečné rozlišení sil a principů vedoucích ke vzniku národního státu od způsobů zrodu ostatních typů regionů. Vzhledem k nutnému stupni generalizace a abstrahování u každé teorie se mi jeví tento argument jako neopodstatněný.

Lze souhlasit, že čím rozsáhlejší a pro její obyvatele abstraktnější jednotka je, tím komplikovanější jsou způsoby jejího vzniku. Přesto podle Paasiho (1986) lze u všech regionů analyticky rozlišit čtyři stádia procesu při jejich institucionalizaci. Uváděné pořadí stádií se může v jednotlivých regionech lišit, navíc většinou probíhají simultánně. Prvním ze stádií je nabývání prostorového tvaru, jako další Paasi uvádí vytváření symbolického „tvaru“, následuje rozvoj institucí a jako poslední fázi pak prezentuje zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti.

Během institucionalizace regionu samozřejmě probíhá budování regionální identity, na němž se jednotlivá stádia podílejí rozdílnou měrou a způsobem. Podle Paasiho (2001) existují dva základní „stavební kameny“ územní identity – a to svázanost s ohraničeným územím (zrod především v prvně jmenovaném stádiu) a ve všech stádiích rovnoměrně vznikající zakotvenost v určitém čase. Jako srovnání poslouží již zmiňované společné znaky kolektivních identit obecně podle Plavšaka (2001, cit. v Šindlářová 2002).

Stádium vytváření prostorového tvaru, během něhož získává region hranice, z hlediska identity znamená především budování základu regionálního vědomí, protože lidé a komunity užívají hranic k rozlišení mezi těmi, kteří k nim patří a těmi, kteří k nim nenáleží. Hranice a identitu lze označit jako opačné strany téže mince. Navíc je musíme hledat také všude ve společnosti, nejen v jejích prostorových strukturách. Nadto hranice nejsou tvořeny jen fyzickými překážkami, ale především na nižší než státní úrovni také téměř neviditelnými liniemi kulturními a symbolickými. Na úrovni národů se podle Conversiho (1995, cit. v Kaplan 2000) stávají částí národní geopolitické vize, která přehání uniformitu území uvnitř hranic a zveličuje rozdíly patrné za hranicemi.

Jak se jednotlivá stádia podílejí na vzniku druhého pilíře regionální identity – zakotvenosti v čase? Prostorové vymezení se jak při procesu vzniku tak postupem vývoje samozřejmě mění, ale pokud se v neakademických debatách mluví o „našem“ regionu tak, jak existoval v jednotlivých historických obdobích, bere se jako dané většinou jeho vymezení současné. Tak je vlastně prolongována existence soudobého regionu do minulosti, stejně se ale děje i s budoucností, v níž se počítá, že se rozsah regionu příliš nezmění. Ovšem především u národního státu, u něhož jsou podstatné

hranice jako politická vyjádření národní identity usilují nacionalistická hnutí o získání území, která patřila ke státu v době zlaté éry jeho existence.

Stádium vytváření symbolického tvaru zejména vytvořením nejdůležitějšího symbolu – jména umožňuje regionu stát se součástí každodenní reality právě díky používání názvu v každodenních rozhovorech, jakož i akademických debatách. Institucionalizované jméno navíc region spojuje s minulostí, poněvadž je jím označováno toto území i v diskusi o historických obdobích, kdy region ještě nebyl vytvořen (viz případ Německa, Itálie apod.). Vytváření teritoriálních symbolů, mezi něž patří např. vlajky, formuje aparát pro rozlišování mezi „naším“ regionem a regiony ostatními, a proto reprezentuje důležitou součást formování regionální identity. Písně, romány, filmy apod. přetváří územní symbolismus v součást všedních zkušeností.

K začátku formování regionu mohou přispět důležití jednotlivci, ale zejména při reprodukci regionu a jeho regionální identity směrem do budoucnosti sehrávají nejdůležitější roli instituce jak ekonomické, kulturní apod. ale i administrativní. Zde je přehled těch, které mají největší vliv na regionální identitu regionů. Mezi nejdůležitější patří vzdělávací systém, protože vzdělání poskytuje dětem základní obraz světa a je dějištěm socializace. K vytvoření regionů i potažmo regionální identity velmi přispívají regionální média, zejména denní tisk. Události, o nichž přináší informace se odehrávají v určitém ohraničeném území, a proto média určitým způsobem vymezují „nás“ region. Mnoho geografů (např. Paasi 1986) také zdůrazňuje roli regionální literatury, která se podílí na vytváření jak vnitřní tak vnější identity regionů. K důležitým institucím formujícím obraz regionu patří i organizace, které používají ve svých názvech určité regionální symboly. Tyto organizace mohou používat územní symboly pouze k rozlišení sebe samých od ostatních, ale mohou se také aktivně podílet na zlepšování ekonomických a kulturních podmínek uvnitř regionu.

Poslední fází popisovaného procesu je zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti. Např. na úrovni státu je tohoto stádia dosaženo většinou potvrzením jeho suverenity. Vyvrcholením procesu může a nemusí být ustanovení administrativní role regionu. Existuje mnoho regionů, které se nestaly administrativními jednotkami, a přesto jsou rozpoznatelné v každodenním společenském konání (v Česku např. Valašsko). Na závěr rozboru procesu institucionalizace musí být zdůrazněno, že vytvořením regionu proces samozřejmě nekončí, dochází ke změnám např. jeho rozsahu, jeho významů apod. Nakonec může nastat jeho zánik, protože vznik dalšího regionu nutně vede ke změně dosavadního prostorového řádu a k deinstitucionalizaci regionů stávajících.

„Zabýváme-li se myšlenkou rozvoje regionu (státu, lokality), vědomě formovaná regionální identita obyvatel může zmírnit antagonistické snahy a boje a navíc zvýšit sociální kapitál a podpořit sociální kooperaci. Regionální identita se svou „institucionální hustotou (thickness)“ založenou na společném sociálním prostoru a lokální kultuře formuje tzv. struktury očekávání (viz Paasi 1986), které umožňují změny institucí a umožňují přestát mnohdy bolestné reformy bez nebezpečí sociálního kolapsu.“ (Raagmaa 2002, s. 55)

Institucionální teorie regionálního rozvoje vyzdvihují jako podmínku příhodného vývoje regionu celkovou „atmosféru“, či ještě obecněji kulturu. Při konkrétním uvádění „měkkých“ předpokladů růstu se však samozřejmě zaměřují především na podtrhování důležitosti ekonomických faktorů např. zakořeněnosti firem v území, jejich sítí apod. Jen malá pozornost je u teoretiků regionálního rozvoje zaměřena právě na atmosféru panující v území, k jejíž příhodnosti přispívá právě silné regionální povědomí obyvatel. V praktické rovině je však typickým cílem pro řadu regionálních a lokálních rozvojových strategií podpora regionální identity obyvatel.

Vzhledem k aktuálnosti a aplikovatelnosti této problematiky v praxi regionálního rozvoje se v této části kapitoly trochu odchýlím od formy převládající výše a pojmu ji jako rozbor jednotlivých důležitých relevantních článků. Neboť právě z něho se ukáže, jak se sice autoři zabývající se tímto tématem shodují v důležitosti regionální identity v regionálním rozvoji, ale jinak jsou jejich pojetí variabilní. Na jedné straně stojí v této diskusi literatury práce zabývající se vlivem regionální identity na územní rozvoj obecně, druhý přístup pak staví na studiích zaměřujících se na posílení samotného regionálního povědomí, které by ve svém důsledku opět mělo vést k rozvoji celé oblasti.

První skupina prací bude v následujících řádcích prezentována na příkladu tří studií. První (Chromý, Janů 2003) chápu jako nejobecnější z nich, neboť článek je založen pouze na předpokladu, že vysoká míra regionálního povědomí může znamenat impuls pro rozvoj periferních regionů, ten ale nijak neověřuje. Empirická část je zaměřena jen jako ověření tvrzení, že právě území považovaná za periferní se vyznačují nejvyšší mírou regionální identity. Také druhý z přístupů (Kneafsey 2000) se vyznačuje tím, že naději periferních oblastí vidí ve využití silného územního povědomí. Rozdíl je však především v tom, že uvádí ve dvou případových studiích (lokality na západě Francie a Irska) konkrétní příklady aplikace složek regionální identity v cestovním

ruchu. Ostatně právě cestovní ruch je často chápán jako „spásné“ řešení pro marginální oblasti s jejich typickým zvláštním rázem.

Asi nejinspirativnější je pak z mého pohledu článek estonského geografa Raagmaa (2002), který shora uvedenou hypotézu o důležitosti silného vztahu obyvatel k území zkoumá právě v rovině jednotlivců. Cílem jeho článku je propojit myšlenky Paasiho a dalších kulturních geografů s diskusí o regionálním rozvoji. Těžiště pojednání představuje empirický výzkum, v němž se autor snaží dokázat pozitivní korelaci mezi mírou územního povědomí občanů a jejich zapojeností do veřejného života a zájmem o rozvoj regionu. Tuto závislost také nalézá, ale problémem je, že jako důkaz pravdivosti slouží jen tvrzení obyvatel v dotaznících, které mohou mít u většiny z nich jen proklamativní charakter. Vzhledem k možnosti srovnání tří vybraných lokalit s různou mírou regionální identity obyvatel by se nabízelo ověřit tato prohlášení v realitě např. komparací počtu místních spolků, počtu jejich členů, mírou účasti občanů na jednáních místních zastupitelstev apod.

Druhou skupinu přístupů lze z pochopitelných důvodů nalézt v aplikované podobě v regionálním plánování. Formulace týkající se podpory sledovaného tématu jsou však většinou vágní. Pro většinu rozvojových strategií je typická absence konkrétních opatření. Z této oblasti mnoho inspirativních koncepcí bohužel nepřichází, budeme se proto zabývat příkladem zajímavého zpracování této otázky v německé geografii (Kerscher 1992). Autorka dokonce hovoří o tzv. *Identitätmanagementu* – tedy aktivní vědomé tvorbě identity regionu a jeho obyvatel. Hlavní důraz klade na roli jednotlivých aktérů procesu Paasim označovaným jako institucionalizace regionů. Pokud použijeme tuto optiku, pak se tato geografka věnuje především jedné z formativních fází procesu – vytváření symbolického tvaru. Analýza původu několika názvů regionálních jednotek, typu iniciátorů tohoto vzniku a jejich motivů, stejně jako popis, jak dochází k šíření těchto názvů, je velmi zajímavá. Generalizace pojednání nechybí, ale jisté obohacení by práci přineslo zobecnění v podobě doporučení pro další aktéry tvorby územní identity např. v oblasti samosprávy.

3. 3 Shrnutí

Co si odnést z této poměrně rozsáhlé diskuse do další – především empirické části práce? Řečnická otázka je zde určitě na místě, neboť zatímco se tato debata snažila o pojmutí co největšího množství pohledů na problematiku, zkoumání územní identity obyvatel v konkrétním prostředí musí být jasně a pokud možno jednoduše teoreticky zarámováno. Jak už vyplývá z předchozích odstavců jako hlavní výsledky celé této kapitoly považuji dvě analytická rozlišení, která obě přináší Paasiho práce (1986): 1. mezi regionem a místem (*place*), 2. mezi identitou regionu a regionální identitou obyvatel (regionálním povědomím). Tyto kategorie budou důsledně rozlišovány právě v následujících dvou částech práce.

4. Územní identita obyvatel Česka se zaměřením na její formování v rámci Jihočeského kraje

4.1 Úvod a metodika

Předchozí kapitola nám svou diskusí přístupů k územní identitě obyvatel podala základní teoretické zarámování problematiky, kterou tak můžeme již v konkrétním prostředí rozvíjet. Pro tuto empirickou část má největší význam rozlišení mezi identitou regionu jako jeho jedinečností a rozpoznatelností v rámci regionálního systému a regionální identitou obyvatel (regionálním povědomím) jako vztahem obyvatel k území, kde žijí (Paasi 1986), neboť právě jimi a především jejich vývojem na různých hierarchických úrovních v rámci Česka se tato kapitola bude věnovat.

Problematika územního povědomí může být studována mnoha způsoby, vzhledem k složité povaze tohoto jevu se v geografii dosud nevyvinul jednoduchý metodický rámec pro jeho empirické zkoumání. Předkládanou práci je tedy třeba vnímat jako o pokus o nalezení postupu, který by vyhovoval jak konkrétnímu výzkumu, tak byl případně zopakovatelný v jiném územním kontextu a mohla tak vznikla vhodná báze pro komparaci výsledků. Taktéž vzhledem k poměrně malému rozsahu kapitoly, která má ale ambice zachytit co nejvíce možných aspektů problému, jde především o „náčrt“ metodiky, která by měla být pak dále rozpracována v detailnějším zkoumání. Pokud již existují výzkumy věnující se jednotlivým zpracovávaným tématům, jsou v následujícím textu zhodnoceny, případně je na ně alespoň odkazováno.

V prostředí českých sociálních věd se dosud zkoumání tohoto tématu ubíralo směrem k analýze vztahu obyvatel k jednotlivých územním jednotkám (např. Česko – Nedomová, Kostelecký 1996, Morava – Daněk 2002, Slezsko – Siwek, Kaňok 2001). Pokud bylo orientováno na komparaci, tak šlo především o porovnání dvou celků s předpokládanou rozdílnou intenzitou zakořenění obyvatel – pohraničí versus vnitrozemí (např. Nedomová 1995). Vencálek (1998) sice nabízí rozbor identit obyvatel více regionálních jednotek, aplikace jeho teoretické základny v oblastech se silnou a zejména specifickou územní identitou však nenabízí nic jiného než popisný výčet složek území, které jsou prezentovány jako fenomény či zdroje identity.

Aplikovatelnost zvolené metody v jiném území spočívá především v tom, že její podstatná část je založena na teorii institucionalizace regionů (Paasi 1986). Ta vychází z předpokladu, že region a regionální povědomí obyvatel jsou „spojité nádoby“, a zkoumání tohoto fenoménu bez zohlednění charakteru prostorového celku tedy

nepřináší ucelený pohled. Nelze sice očekávat výsledek výzkumu v podobě nalezení a vysvětlení pravidelností v působení určitých socioekonomických faktorů daných regionů na sílu vztahu obyvatel k území, ale to ani v postmoderní době není cílem geografických prací. Přesto lze očekávat, že se do jisté míry projeví určité zákonitosti.

Jako základ výzkumu koncipovaného do jednotlivých okruhů budou tedy použity otázky, které vyplynuly z operacionalizace komplexně pojatých Paasiho čtyř evolučních kategorií a jejichž stručnou charakteristiku podávají další řádky.

1) Územní ohraničení – Povaha hranic se ocitá často v centru zájmů geografů (např. Chromý 2000, 2004), jejich typologie vychází i z otázek relevantních pro náš účel. Jejich východiska je nutné dále doplnit o aspekt zohledňující akceptování stávajícího ohraničení a jeho zakořenění v myslích lidí. Např. u krajů bylo v Česku jejich vymezení velmi ožehavým tématem po celá 90. léta 20. století.

2) Symbolické vymezení – Z čeho vychází používaná symbolika území? Existuje alternativní název oblasti? Kde a kým je nejvíce používán? Např. takové dotazy bude nezbytné položit v tomto okruhu problémů, v němž zdroj inspirace poskytla např. také práce Kerscher (1992), která zkoumá šíření regionálních názvů používaných v modelovém území a zejména význam aktérů v procesu difuze.

3) Institucionální ohraničení – Kteří aktéři hrají nejpodstatnější roli ve formování regionů? Je tento proces iniciován „zdola“, nebo „shora“? Dále: Lze hovořit také o institucionalizaci způsobů chování, norem, zvyků atd., tedy stává se územní komunita dobře rozpoznatelnou v sociálním konání?

4) Součást regionálního systému a regionálního povědomí – Byly vznikající celky uznány jako administrativní jednotky? Pokud ano, jsou společensky akceptovány apod.? Shrnutí průběhu procesu a předvídání směru, kam se bude ubírat, by mělo být taktéž podstatné pro tuto práci. Ta se bude orientovat i směrem k odhadu vnitřního potenciálu vzniklé jednotky z hlediska regionálního rozvoje.

Díky teoretickému nasměrování v úvodu bylo poměrně jasné, JAK bude výzkum probíhat. Mnohem složitější bylo ovšem určit, CO a KDE bude tomuto zkoumání podrobena. Jednou z možností by bylo použít Paasim podloženou výzkumnou techniku v rámci vývoje jednoho významného regionu, tak jak to udělali např. MacLeod (1998) v případě Skotska nebo Dörrenbächer (2003) u jedné ze severních částí Quebecu. Takto vzniklý „nový“ typ regionální monografie by však nepostihoval složitou situaci ve strukturaci prostoru celé České republiky, která se, jak je typické pro všechna území, vyznačuje vysokým stupněm hierarchizace. Postihnout celou škálu regionů formujících se na mnoha měřítkových úrovních a zároveň se vyhnout jejich statickému pojetí, což

samo o sobě již vyplývá z Paasiho metodického rámce, by bylo velmi časově a prostorově náročné. Zejména proto, že všechny typy regionů prošly v poslední době velmi bouřlivou fází své institucionalizace, k níž přispěly jak vnější (např. rozpad komunistického bloku respektive postkomunistické transformace) tak vnitřní vlivy, přičemž jejich dopad je v rámci tak velkého území velmi územně diferencovaný.

Z tohoto důvodu bylo vybráno menší modelové území (výběr viz dále), jakési protnutí soustředných kruhů měřítkové stupnice, kde má být v jeho kontextu zkoumán vývoj (institucionalizace) jak hierarchicky vyšších, tak nižších regionů především s ohledem na jeho dopad v myslích obyvatel. Vzhledem k tomu, že předkládaná práce si za cíl klade rozšířit poznání o územní identitě obyvatel v celé České republice, bude diskusi vývoje každého z vybraných stupňů (viz dále) předcházet analýza územní diferenciaci zakotvenosti jednotlivých typů regionů v myslích obyvatel v rámci Česka, z níž posléze samozřejmě vyplynou rozdíly mezi různými měřítkovými úrovnemi regionů. Zároveň tato analýza poskytne zarámování pro lepší pochopení situace v modelové oblasti. Jako podklad pro tento rozbor budou sloužit jednak výsledky dotazníkového šetření (dotazník viz příloha č. 1) realizovaného v roce 2004 v rámci grantového projektu *Metodologické přístupy v geografickém výzkumu kulturních oblastí v Česku* mezi vyučujícími na státních gymnáziích (celkem 434 respondentů, jejich složení viz Chromý, Marada, Řezníčková 2004). Jako doplňující zdroj bude použito např. reprezentativní šetření agentury Focus ze září 2005 (1021 respondentů), v němž lidé odpovídali podle následujícího zadání: „*Nabídnu vám několik variant a vy je, prosím, seřadte podle míry, do jaké se cítíte být spjatí, loajální s tímto místem. Cítíte se být nejvíce obyvatelem/obyvatelkou či občanem.*“

První konkrétní krok ve zkoumání představoval výběr hierarchických úrovní regionů – jejich typů, které jsou dostatečně viditelné v každodenních sociálních praktikách lidí a zároveň se velmi kvalitativně od sebe odlišují. Nejvyšší sledovaný stupeň tvoří Česká republika. Je otázkou, zda ji můžeme považovat za tzv. koncovou identitu – tedy nejvyšší hierarchickou jednotku, k níž se lidé vztahují (Vlachová, Řeháková 2004), nebo zda by v této práci měl být věnován prostor struktuře Evropské unie jako bouřlivě se formujícímu nadnárodnímu regionu. Evropské unii je věnována dostatečná pozornost (v českém prostředí např. Sucháček 2002), hranice státu překračují tedy alespoň zkoumané euroregiony představující v Česku zcela nový způsob členění prostoru. Naopak jako tradiční jednotky v myslích lidí přetrvávají historické země Koruny české (Čechy, Morava a Slezsko), jejichž funkce administrativních celků vymizela, a kulturní oblasti, jejichž potenciál naopak roste díky jejich využívání

v cestovním ruchu. Jako další typ můžeme označit administrativní regiony, ať už se jedná o kraje – tradiční stupeň administrativního členění, jenž však prošel výraznou změnou vymezení, okresy a nově vytvořené obvody obcí s rozšířenou působností. Zájmová sdružení obcí jako další příklad vznikají naopak „zdola“, jejich zrod je ve většině případů motivován sice přísně účelově (zvýšení naděje na dotace), ale jejich vymezení může korespondovat s podvědomě pociťovanou identitou.

Dále bylo nutno vybrat modelové území. Vhodným regionem se ukázaly být jižní Čechy, pro něž je typické zvnějšku vnímané příznivé image a pro jejich vnitřní prostředí pak relativně vysoká intenzita prožívání vztahu obyvatel k území. Zároveň však lze zde nalézt v tomto ohledu i rozdíly, fungující především na principu diferenciací pohraničí versus vnitrozemí. Ohraničení modelového území vychází z vymezení současného kraje, který sice existuje poměrně krátkou dobu, ale jak ukáže i následující výzkum, jde o poměrně přirozeně ohraničenou jednotku. Tato volba je též způsobena tím, že většina současných výzkumů zpracovává data právě v novém administrativním členění. V druhé empirické části pak bude zajímavé zkoumat, jak obyvatelé okresu Pelhřimov vnímají jeho přiřazení k nově vzniklému kraji Vysočina.

Z výše uvedeného vychází struktura celé této kapitoly. U analýzy každého regionálního typu se opakuje stejný postup. Nejprve je v generalizované podobě uveden popis základního směřování vývoje tohoto regionálního stupně v rámci celého Česka a zhodnocení jemu příslušející regionální identity obyvatel z hlediska územní diferenciací. Pak přichází již v rámci modelového území debata čtyř okruhů otázek vycházejících z Paasiho (1986). S ohledem na charakter jednotlivých typů regionů a jejich vývoj bude v analytické části samozřejmě upřednostněna analýza otázek vystihujících podstatu povahy daných jednotek s tím, jak se projevuje v jižních Čechách. To znamená, že např. v části zabývající se identitou na úrovni České republiky bude největší díl pozornosti věnován změně povahy státní hranice a tudíž zvratu v postavení pohraničí. Vzhledem k relativně velkému rozsahu si zaslouží tato kapitola celkové shrnutí, které sumarizuje výsledky vzešlé jak z analýzy relevantní literatury, internetových zdrojů apod., tak z empirických šetření. Zároveň pak tato subkapitola poskytne podklady pro celkový závěr práce a formulaci závěrečných doporučení.

4.2 Česká republika

Vznik České republiky se stal logicky předmětem velkého zájmu odborné veřejnosti a je chápán jak domácími odborníky tak vědci ze zahraničí v kontextu vzednutí nacionalismu v zemích bývalého východního bloku po pádu komunismu (např. Young, Light 2001, Batt 2002). Při analýze nacionalistických snah je vyzdvižována mírová cesta rozdělení Československa, jejíž charakter a důvody nám v této práci nepřísluší hodnotit. U české veřejnosti se však dost často objevuje názor, že jedinými původci odloučení jsou Slováci. Ve vztahu k národní identitě, která byla vystavena ve sledovaném období mnoha zvrátům, by ale bylo vhodné zdůraznit, že se v době společného fungování státu vymezovali Češi vůči Slovákům jako „nejbližší jiné“ skupině tak, jak to dělali vůči Němcům od doby národního obrození (Vlachová, Řeháková 2004a). Český nacionalismus tedy nelze přehlížet, jak tvrdí Holý (2001, s.13): „*Český nacionalismus je nacionalismem dominantního národa, který je na rozdíl od Slováků přesvědčen, že svého sebeurčení dosáhl již v rámci Československé republiky.*“ Další důležitý mezník ve vývoji české národní identity představuje vstup do Evropské unie a s ním spojená potřeba definovat vztah k evropské identitě obecně.

Vzhledem k nedostatku prostoru se zde nemůžeme věnovat vzniku České republiky podrobněji, přesto se ale obecně ve většině studií věnovaných územní identitě těší úroveň národního státu a národní identity těší největší pozornosti. Formování Česka by si také jistě zasloužilo podobnou „moderní“ regionální monografii, které se dočkalo např. Skotsko do MacLeoda (1998). Nyní se tedy alespoň stručně dostáváme k jednotlivým bodům diskutovaným u každého regionálního stupně. Charakter západních hranic po pádu železné opony prodělal velké změny a tím byly a jsou ovlivněny zejména příhraniční oblasti. Další výrazný kvalitativní převrat pak po rozpadu Československa zaznamenaly východní hranice, které se z vnitřních staly vnějšími. Proměně povahy hranic bude věnována větší pozornost v rámci diskuse modelového území jižních Čech, neboť právě toto má na jejich podobu největší vliv ze všech změn „tvaru“ celého Česka.

Poslední slovo předchozího odstavce může odstartovat diskusi věnovanou formujícímu se symbolickému obrazu. Právě jednoslovný název České republiky představuje nejožehavější téma v oblasti formování identity. Je zbytečné opakovat, co bylo už několikrát shrnuto (Jeleček 1999, Chromý 1998), s odstupem času lze říci, že snaha mnoha odborníků (i z České geografické společnosti) o prosazení zkráceného geografického jména Česko a jeho cizojazyčných ekvivalentů nebyla lichá. To

dokumentuje např. jeho využití i v názvech televizních pořadů (Česko hledá superstar), hokejoví reprezentanti se však dosud nápisem Czechia nepyšní. Jistě by stálo za to při případném podrobnějším výzkumu procesu zakotvování označení Česko použít metodiku Kerscherové (1992), která zkoumá právě především roli iniciátorů a šířitelů jmen regionů. Svou neotřesitelnou funkci by zde jistě měla média, která nedávno analyzovala taktéž výběr dalšího symbolu Česka v podobě loga, jímž se bude stát prezentovat v zahraničí. Vítězný návrh pěti bublin, jejichž obsah bude přizpůsobován momentálnímu účelu, vyvolal otázku, zda vůbec existuje silný symbol, na jehož základě by vnímali Českou republiku cizinci. Co ale tvoří symbol České republiky také pro její obyvatele? Socha svatého Václava, či Hradčany jako znaky české státnosti, nebo Národní divadlo jako odkaz na českou kulturu a pospolitost? V podobné rozpravě by bylo snadné pokračovat (např. Holý 2001), zajímavé by bylo např. analyzovat výsledky ankety Největší Čech.

V nově nastoleném prostředí se mohou vyvíjet instituce typické pro demokratické státy. Hlubší institucionální podhoubí v podobě národní mentality nebo povahy (obecná diskuse pojmů viz Hudema 2002) prochází obdobím sebepotvrzování, což dokumentují nyní v hojné míře vydávané knihy o otázce „češství“. Významný příklad tvoří již několikrát citovaná publikace předního evropského kulturní antropologa Holého *Malý český člověk a skvělý český národ* (2001). Jak konstatuje Hudema (2002, s. 30), to, že se otázka národní povahy v moderních dějinách Česka vrací v dobách určitého ohrožení, „*svědčí samo o sobě o mezerách ve vědomí národní identity, případně o deficitech národního sebevědomí.*“

Taktéž z mezinárodního výzkumu ISSP Národní identita, který proběhl v letech 1995 a 2003 (Nedomová, Kostecký 1996, Vlachová, Řeháková 2004a), vyplývá nízký stupeň národní identity, který ještě navíc mezi oběma roky klesl. Jako důkaz tohoto tvrzení lze uvést to, že nyní Češi oproti roku 1995 cítí bližší vztah k lokální úrovni – městu než celé České republice (průměr na pětistupňové škále: město – 1,53, ČR – 1,63). Srovnání intenzity a základů identit evropských národů podávají Vlachová, Řeháková (2004b). Zde jen zdůrazníme, že hůře na obdobné tvrzení k: „*Jsem hrdý na to, že jsem Čech/Češka,*“ reagovali z národů východní a střední Evropy pouze Bulhaři a obyvatelé východního Německa. Citované výzkumy sledují národní identitu z mnoha různých pohledů, následující tabulka (č. 1) ukazuje, na co jsou Češi hrdí. Rozdíly v pocitu hrdosti mezi oběma roky odpovídají vývoji ve společnosti. Až zarážející může být, že euforie ze sportovních úspěchů českých reprezentantů způsobila to, že nyní Češi upřednostňují sport před kulturou a historií.

Tab. č. 1: Pocit hrdosti na ...

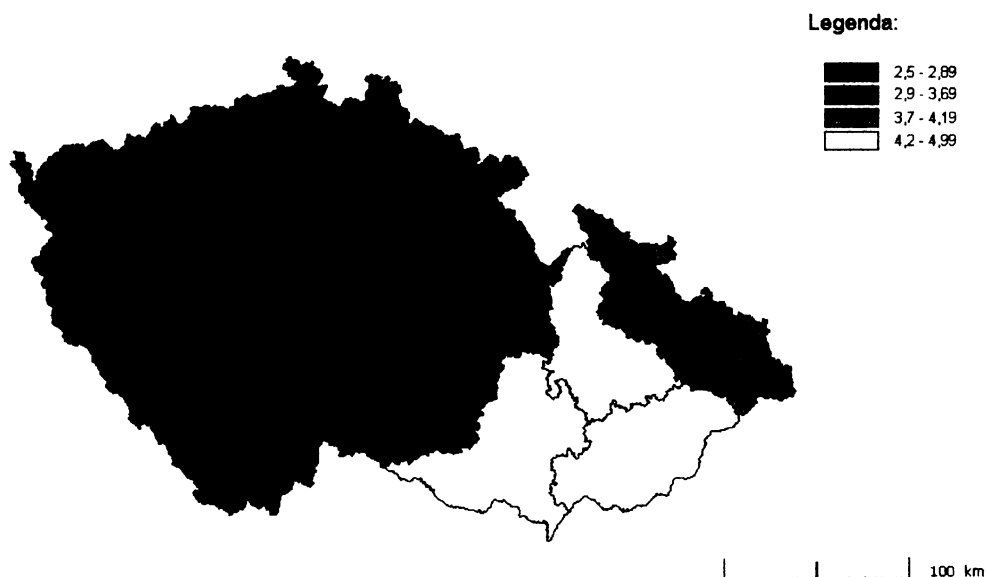
		Velmi hrdý	Poměrně hrdý	Hrdý celkem	Průměr
Fungování demokracie	1995	4,9	29,1	34,0	2,81
	2003	2,6	26,5	29,1	2,83
Politický vliv ve světě	1995	6,0	44,2	50,2	2,56
	2003	2,6	28,1	30,6	2,76
Ekonomické výsledky	1995	6,6	35,1	41,7	2,71
	2003	2,5	15,7	18,2	3,01
Systém sociálního zabezpečení	1995	2,9	15,3	18,2	3,20
	2003	3,1	19,4	22,5	2,97
Výsledky vědy a techniky	1995	10,6	49,3	59,9	2,40
	2003	11,4	56,8	68,2	2,13
Výkony ve sportu	1995	19,8	52,1	71,9	2,12
	2003	40,2	48,3	88,5	1,66
Umění a literatura	1995	32,5	52,1	84,6	1,66
	2003	27,8	54,5	82,3	1,86
Ozbrojené síly	1995	3,9	14,4	18,3	3,16
	2003	6,1	29,0	35,1	2,70
Historie	1995	48,9	42,0	90,9	1,61
	2003	36,4	47,0	83,4	1,71
Zacházení se všemi skupinami obyvatel	1995	2,5	17,7	20,2	3,10
	2003	2,6	20,4	23,0	2,89

Zdroj: Vlachová, Řeháková (2004, s. 21)

Diskuse národní identity v kontextu celé České republiky nám umožňuje se nyní zaměřit na regionální diferenciaci intenzity vztahu k Česku, kterou znázorňuje následující obrázek prezentující výsledky výzkumu agentury Focus. Ty odpovídají logickým předpokladům, které nyní dodatečně formuluji. Nejvyšší míru identifikace projevují obyvatelé Karlovarského a Ústeckého kraje, tedy převážně dosídlených území, jejichž obyvatelstvo dosud nenalezlo hluboký vztah k lokální a regionální úrovni. Pražané bydlící v centru českého státu a symbolu české státnosti upřednostňují rovinu celého Česka. Naopak obyvatelé Moravy upřednostňují sounáležitost s lokální a také zemskou úrovní.

Modelové území jižních Čech vykazuje průměrnou míru identifikace s Českem a ze změn ovlivňující tvář České republiky se ho nejvíce dotkl pád železné opony, což bude diskutováno dále.

Mapa. č. 1: Průměrné pořadí pocitu příslušnosti k České republice

Zdroj: Regionální identita a stereotypy ve vztahu k vybraným národnostem (2005)

4. 2. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy)

Pád železné opony přináší oživení pohraničních oblastí Jihočeského kraje, které vzhledem k odsunu německého obyvatelstva, nedostatečnému dosídlení a ustavení rozsáhlého vojenského pásma, byly v bezprostřední blízkosti hranic „zemí nikoho“, případně dále od hranic oblastí s neutěšeným sociálním prostředím. Na jedné straně můžeme za výhodu považovat to, že díky čtyřicetiletému nezasahování do krajiny v pohraničním pásmu se uchovalo jedinečné přírodní prostředí. Vznikla krajina, kde příroda téměř „zvítězila“, i když s pomocí těžké techniky, nad známkami lidské přítomnosti. Je však otázkou, zda tyto poměrně nehostinné oblasti mohou být „místem pro život“.

Jak tvrdí Mikšíček (2003, s. 42): „*Sudety (nebo správněji Němci obývané pohraničí) jsou místem, které ztratilo (tradičního) genia loci.*“ To bylo způsobeno samozřejmě odsunem původního německého obyvatelstva, ale „*každé místo, které je interpretováno lidským zásahem, získává nějakou myšlenku, nějakého ducha místa*“ (Mikšíček 2003, s. 44), který přišel spolu s novým obyvatelstvem. To mělo tendenci

přizpůsobovat vzhled a fungování svého životního prostoru svým zvyklostem z původního domova, což se projevilo např. v architektuře (Mikšíček 2003). Neobydlené pásmo se pak nové „interpretace“ člověkem dočkalo až právě po roce 1989. Pohraničí je specifické tím, že k němu má pouta „dvojí“ obyvatelstvo – odsunutí čeští Němci a dosídlené obyvatelstvo, o jehož nedostatečné identifikaci s regionem se stále hovoří. Je však nutno zdůraznit, že i u něj je intenzita vztahu k území diferencovaná – města versus venkov, převážně zemědělské regiony versus průmyslové Krušnohoří apod. (viz srovnání obyvatel Českého Krumlova a Teplic – Nedomová 1995, dále Kuldová 2005). Naopak čeští Němci případně jejich potomci nikdy neztratili silný vztah k území, kde mají své kořeny. Po dlouhých čtyřicet let se snažili udržovat tradice, o čemž svědčí např. přesná kopie Stožecké kaple postavená v nedalekém Philippsreutu. Nyní mají tedy původní obyvatelé možnost zapojit se do kulturního života regionů, německé spolky rodáků např. financují opravy kostelů a drobných sakrálních památek. Spolupráce na rehabilitaci tohoto jedinečného prostoru ale stojí teprve v počátcích, existuje však pevný základ pro navázání na společnou historii.

Prostor pohraničí se stal tématem řady jak vědeckých – především geografických (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004) sociologických (Zich 2003, Houžvička 1997, 2005) a historických (Kastner Q. 1996, Beneš et al. 2002) prací, ale i obecně populární literatury – např. série výstav a publikací Zmizelé Sudety (Mikšíček et al. 2004), Sudetská pouť aneb Waldgang (Mikšíček 2005), které mají veřejnosti ukázat násilnou přeměnu tohoto prostoru a potažmo iniciovat její rozvoj.

4. 2. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy)

V kontextu celého Česka představuje důležitou roli pro formování národní identity jihočeský venkov (podobně jako jihomoravský). Tento prostor je veleben jako zdroj tradiční kultury a místo, kde dochází k uchování tradičního způsobu života. Nicméně i toto místo bylo logicky konfrontováno s transformačními podmínkami a jistě v něm došlo k řadě změn (Blažek B. 2004). Jisté jeho ocenění představuje zařazení Holašovic na seznam kulturního a přírodního dědictví UNESCO v roce 1998.

Území jižních Čech je samozřejmě protkáno symboly důležitými pro národní identitu a to, ať už se jedná o odkazy na slavnou českou minulost, nebo i o symboly současné (jihočeské pivo, jihočeský kapr jako symbol rybníkářství). Jižní Čechy jsou spojeny především s tradicí husitství jako významného období historie českých zemí, na její počest se konají např. Husitské dny v Táboře. Došlo také k obnovení Husových

slavností v jeho rodném Husinci. Ostatně ve většině měst se od 90. let pořádají městské slavnosti, které mají připomenout historii většinou však jen regionálního významu (např. Slavnosti Zlaté stezky v Prachaticích, Slavnosti pětilisté růže v Českém Krumlově). Z krajinných prvků pak významu symbolu národní identity dosahují zřejmě jen Vltava a místní rybníky.

4. 2. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)

Není třeba blíže podrobit diskusi národní instituce v užším slova smyslu, které se nyní vyvíjejí v demokratických podmínkách, v jižních Čechách se z pochopitelných důvodů vytvořily jejich regionální ekvivalenty případně pobočky (Jihočeská centrála cestovního ruchu apod.). Více faktů by přinesla debata, zda posledních patnáct let změnilo zvyky a formy chování obyvatel a zda lze nalézt zvláštnosti, jímž se novodobý vývoj zapsal do regionálních struktur očekávání. Obyvatelé jižních Čech jako hraniční oblasti s Německem a Rakouskem přicházejí do styku s cizinci v podstatně větší míře než např. lidé z periferních míst Vysočiny. Jak se toto projevilo je ale spíše předmětem zájmu sociologů (fenomén pendlerství apod.).

4. 2. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)

Je samozřejmé, že se procesy na národní úrovni projevují odlišnými reakcemi v různých regionálních rámcích. Předchozí odstavce měly stručně akcentovat možné specifické dopady celorepublikového postkomunistického vývoje v jižních Čechách, kde především pohraničí nabízí prostředí mnoha probíhajících změn. Jinak ale vzhledem k relativní homogenosti České republiky nelze předpokládat výrazně jiné ovlivnění současnými změnami.

Národní identita musela projít stejně jako jinde v České republice fázi určitého sebezpotvrzování, což je reakce na vznik samostatné České republiky, ale trvalá určitá „slabost“ národní identity vyznačující se slabou mírou patriotismu jako pocitu věrnosti k národu a dobré vůle něco pro vlast udělat (Vlachová, Řeháková 2004a) přetrvala a dokonce se prohloubila. Uvedené autorky v tom vidí nebezpečí pro vytvoření silné občanské společnosti založené na solidaritě. V jižních Čechách však existuje poměrně silný regionální a lokální patriotismus (viz dále), který alespoň v jejich rámci umožňuje formování komunity se silným společným cítěním.

4. 3 Historické země – Čechy, Morava, Slezsko

Čechy, Morava a Slezsko reprezentují regiony s dlouhým historickým vývojem, který v případě Čech a Moravy se již po mnoho století obešel bez bouřlivých změn, a tudíž by jejich vědomí v myslech lidí mělo být relativně ustálené. Přesto ale nemůžeme hodnotit jako nečekané, že na začátku 90. let minulého století došlo k vzepjetí moravské zemské identity, neboť k němu dochází pravidelně v době „uvolnění“ poměrů – podobně např. v 60. letech 20. století (viz Chromý 1997). Toto vzepjetí se nejvíce odrazilo na politickém poli (vývoj formování moravistických stran a hnutí viz Mareš 2003), kde vedlo dokonce k pokusům o vytvoření samostatného moravského národa.

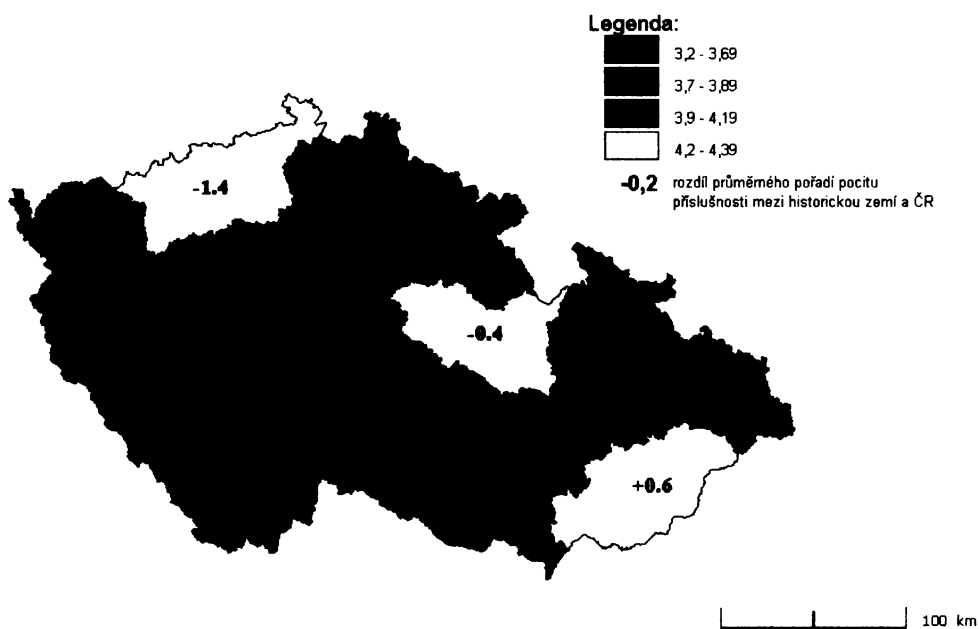
Přestože se české národní vědomí plně integrovalo na Moravě již v 60. letech 19. století (Řepa 2001), musíme vzít také v potaz specifický průběh transformace postkomunistických zemí, kde „*se národní identita a nacionalismus staly základními stavebními kameny, na nichž vznikají nové sociokulturní, ekonomické a politické vztahy.*“ (Kaiser 1998, citováno podle Young, Light 2001, s. 949) V této souvislosti se pak „moravská otázka“ na rozdíl od podobných hnutí dostatečnou měrou neprosadila (diskuse důvodů relativního neúspěchu viz Daněk 2002). Nejvýraznějším výsledkem formativních snah bylo oficiální zařazení moravské a slezské národnosti do Sčítání lidu, domů a bytů 1991. Za tehdejších specifických okolností, kdy např. probíhala jednání o budoucím územním uspořádání tehdejšího Československa, kde jednou z variant bylo obnovení samosprávy historických zemí Koruny české, se k moravské národnosti přihlásilo více jak 1,3 milionu lidí, což tvořilo téměř dvě pětiny obyvatel Moravy. Další sčítání lidu (2001) se konalo v jiné společenské situaci a tomu odpovídá fakt, že k moravské národnosti se přihlásilo 380 000 obyvatel Česka tedy přibližně 11 % obyvatel Moravy (www.czso.cz).

Naopak slezská identita byla v průběhu vývoje podrobena řadě zvrátů (zejména odsun německých obyvatel, odchod části Poláků, vysoký poválečný migrační přírůstek) a jejich následkem se nezkonsolidovala natolik, aby v nově nastolených demokratických podmínkách plně projevila svou jedinečnost (podrobné hodnocení slezské územní identity viz Siwek, Kaňok 2001). Slezskou národnost uvedlo ve Sčítání 1991 44 tisíc lidí (asi 4,4 % obyvatel Slezska), ve Sčítání 2001 pak již pouze 11 tisíc (www.czso.cz). Dá se také očekávat, že obyvatelé Čech projevují své sepětí s historickou zemí v nižší míře než obyvatelé Moravy, dominantní postavení v hierarchii sebeidentifikace u nich zaujala Česká republika a i jejich neporozumění vzneseným nárokům obyvatel ostatních

zemí. To dokumentuje např. jejich nereflektování potřeby jednoslovného oficiálního názvu České republiky (viz výše, Chromý 1998).

O tom, zda se dostatečně projevila očekávaná diferenciací v síle vztahu k historickým zemím, se můžeme přesvědčit z mapy č. 2. Jednoduché územní rozložení vztahu na první pohled z poznatků šetření agentury Focus nevyplývá. Rozdíly v žebříčku preferencí obyvatel jednotlivých krajů jsou tak výrazné, že při srovnání průměrného pořadí historických zemí vystupuje do popředí kraj Karlovarský. Doplňme-li však porovnání postavení historických zemí v myslích obyvatel s pozicí České republiky, potvrdí se výše nastíněný předpoklad: tj. zatímco obyvatelé Čech se těsněji identifikují s měřítkem celého Česka, u obyvatel Moravy potažmo Slezska má větší sílu vztah k menším útvarům v podobě historických zemí.

Mapa. č. 2: Průměrné pořadí pocitu příslušnosti k historickým zemím

Zdroj: Regionální identita a stereotypy ve vztahu k vybraným národnostem (2005)

Obyvatelé Jihočeského kraje v současném vymezení vykazují průměrnou sílu vztahu k historickým zemím a ani v případě přiřazení pelhřimovského okresu, který jako většina modelového území patří k Čechám, by se tato skutečnost zřejmě nezměnila. Morava zasahuje pouze do východní části okresu Jindřichův Hradec, ale vzhledem k tomu, že právě ona zaznamenala nejbouřlivější proměny v intenzitě a

projevech regionální identity, tak ji případně největší prostor v následující analýze procesu formování regionálního tvaru historických zemí v kontextu krajského modelového území.

4. 3. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy)

K územnímu vymezení sledovaných regionů došlo v případě Čech a Moravy již ve středověku a bylo by jistě zbytečné blíže rozebírat dávné historické události, které k jejich formování vedly (např. vznik Moravského markrabství roku 1182). Zatímco vnější hranice celků se shodují s hranicí státní, vnitřní hranice mezi Čechami, Moravou a Slezskem lze označit za hranice reliktní neboli historickogeografické (typologie Zeman 2001, Chromý 2000). V této diskusi se má smysl věnovat především vědomí druhých zmiňovaných, protože vlivu hranic státních je věnována dostatečná pozornost v rámci geografie pohraničí (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004), a i výše v části zabývající se úrovní České republiky nebyly opominuty. Sledované předěly měly po většinu novodobého vývoje povahu administrativní, kdy země jako administrativní celky byly v moderním slova smyslu ustaveny v roce 1850 (Jeleček 2000). Jak tvrdí Siwek a Kaňok (2001), země utvářely po generace regionální identitu obyvatel. Jejich historická kontinuita pak byla narušena roku 1927, kdy byly Morava a Slezsko sloučeny do země Moravskoslezské. K úplnému zrušení zemí jako administrativních jednotek došlo v roce 1949. Tyto hranice tedy nikdy nepředstavovaly bariéru kontaktů či rozvoje, ale jejich dlouhá existence a relativní stabilita jistě přispěly k tomu, aby se nesmazatelně vtiskly do mysli obyvatel.

Jak hluboce živé jsou hranice ve vědomí lidí, na to můžeme usuzovat ze zdrojů prezentovaných v následujících řádcích. Jestliže v případě Slezska existuje výzkum, jehož primárním cílem bylo při zkoumání slezské regionální identity vymezit územní hranice jejího dosahu za použití metody mentální mapy (Siwek, Kaňok 2001), pak moravská ani česká identita obyvatel takovému zkoumání podrobena nebyla. Jako startovní metu pro naše uvažování můžeme použít tvrzení uvedených autorů, že si „*lze stěží představit, že by v jednoznačněji vymezených historických zemích, jako jsou Čechy a Morava, byla za její součást označena nadpoloviční většinou respondentů pouze necelá třetina jejich území.*“ (Siwek, Kaňok 2001, s. 81) I další vědci (např. Vaishar 2004) očekávají, že českomoravská hranice je silně přítomna v myslích obyvatel především pak těch, kteří žijí v její blízkosti. Naopak na obyvatele vzdálenějších oblastí může působit vliv krajského administrativního členění. V průběhu času se totiž začala

čím dál více používat slovní spojení typu jihočeské Dačice (viz debata Chromý 2004 /Vaishar 2004).

Přestože se subjektivnímu vnímání přítomnosti českomoravské hranice v území nikdo explicitně nevěnoval, můžeme na ně usuzovat např. z výsledků Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnosti pro Moravu a Slezsko v parlamentních volbách roku 1990. Ty analyzoval Kostelecký (1992) ve své disertační práci, a to v pásu obcí ležících po celé délce historické zemské hranice v šíři 10 až 20 kilometrů (bez obcí, jejichž území hranice přímo protínala). V českých obcích dosáhlo moravské politické hnutí pouze 0,73 % hlasů, v moravských ale dokonce podíl 10,78 %. Z Kosteleckého závěrů (1992) vyplývá, že ostrost ve vnímání hranice nejvíce vynikla v území, kde byl bývalý malý moravský okres připojen k českému kraji, jako tomu je v případě Dačic.

Pokud jsme dosud diskutovali subjektivní rovinu existence českomoravského předělu v území, nyní se zaměříme na to, jestli jej lze doložit i pomocí objektivně daných ukazatelů. V tom nám pomůže Zemanova diplomová práce (2001) věnující se odrazu hranic v modelovém okrese Jindřichův Hradec. Ve srovnání s hranicí dosídlení jde samozřejmě o méně pozorovatelné rozhraní. Jako statisticky významné rozdíly mezi českou a moravskou částí okresu při použití Pearsonova korelačního koeficientu byly zaznamenány diference v národnostní a náboženské struktuře (dané vyšší tradicionalitou moravského obyvatelstva), volebním chování (volební zisk KDU-ČSL v parlamentních volbách 1998) a také ve struktuře využívání ploch, což je ale dané především odlišným charakterem krajiny.

4. 3. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy)

Zatímco v předchozí subkapitole jsme se podrobně věnovali nejdůležitějšímu symbolu každého regionu – jeho názvu („debata Česko“), zde by podobná rozprava představovala dlouhý výlet do minulosti a nebyla by pro náš účel relevantní. Začneme tedy dalšími význačnými symboly – a to zemskými znaky. Český lev dominuje státnímu znaku, moravská stříbrně červená a slezská černá orlice nalézají své nejčastější současné vyjádření pouze ve znacích krajů. Ty by se měly řídit kritérii pro udělování znaků a praporů krajů přijatými Podvýborem pro heraldiku a vexilologii výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu, které definují, že zemské znaky zaujmají první respektive čtvrté pole podle toho, zda k historickým zemím přísluší větší či menší část území těchto vyšších územních celků. Většina tvůrců krajských znaků však tyto

zásady nedodržela (viz část věnovaná krajům) a ani jihočeský znak tato pravidla nespĺňuje, jinak by totiž obsahoval ve čtvrtém poli moravskou orlici, a to i navzdory tomu, že Morava zaujímá jen velmi malou část jeho území. Na historickou Moravu tedy podle vyhlášky Jihočeského kraje č. 1/2005 odkazuje v druhém poli půlený znak pánů z Hradce (zlaté růže s červeným semeníkem a zelenými kališními lístky umístěná v modrém poli) panujících ve východní části kraje a tedy i na Moravě.

Moravská města Dačice a Slavonice se ke své příslušnosti k historické Moravě hlásí (viz www.dacice-mesto.cz a www.slavonice-mesto.cz), když se prezentují jako centra jihozápadní Moravy.

4. 3. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)

Zatímco v celorepublikovém měřítku by mělo největší smysl diskutovat vývoj formování politických stran a hnutí jako nejmarkantnější součásti vzepjetí moravské identity – jak konstatuje Daněk (2002, s. 55): „*moravská a slezská národní identifikace je specifickým produktem politických aspirací a požadavků.*“ Z nich nejdůležitější byl nárok týkající se obnovení samosprávných historických zemí, jenž jako součást debaty o budoucím státoprávním uspořádání tehdejšího Československa byl náležitě medializován a v rámci Moravy měl širokou veřejnou podporu (viz Územní vztahy, územní a státoprávní uspořádání České republiky v názorech obyvatel 1991). Jako samosprávné vyšší celky však byly ustaveny kraje, jejichž vymezení nerespektuje historické zemské hranice.

I dřívější malý moravský okres Dačice, který nás v tomto ohledu zajímá nejvíce, zůstal součástí Jihočeského kraje. Pokud se jedná o situaci na tamější politické scéně, tak se v lokálním měřítku až do současnosti poměrně prosazují moravistické politické strany. Např. v Dačicích získala Moravská demokratická strana v místních volbách v roce 2002 11,5 % hlasů a tím dva mandáty v zastupitelstvu (www.volby.cz). Nástupnická strana MoDS Moravané pak v letošních parlamentních volbách měla na jedenadvacetičlenné listině v Jihočeském kraji šest kandidátů majících trvalé bydliště v Dačicích. Pro posouzení toho, do jaké míry ovlivňují místní politickou situaci moravistické názory, bychom ale potřebovali hlubší analýzu.

Pro prohloubení moravského cítění by mohlo hrát svou roli vytvoření Mikroregionu Dačicko, který je tvořen moravskými obcemi nacházejícími se v jindřichohradeckém okrese. Tato skutečnost však není plně reflektována na

internetových stránkách, hovořících vágně o „rozmanitost mikroregionu, která mu byla vlastní již od dávné historie. Vyplývá to jak z polohy na pomezí Čech, Moravy a Rakouska, tak z historie osídlení obyvateli tří různých etnik – Čechů, Němců a Židů.“ (www.m-dacicko.cz) Ani v programu rozvoje mikroregionu není explicitně poukázáno na možnost rozvíjení spolupráce s moravskou stranou, spíše se jednotlivá opatření zaměřují na prohloubení kooperace s ostatními částmi Jihočeského kraje. Přesto je zde patrná i orientace na Moravu, což např. dokazuje letošní první Renesanční setkání čtyř mikroregionů – Jemnicka, Dačicka, Třeštska a Telčska, kde bylo podepsáno Memorandum Regionu renesance jako neformálního sdružení těchto mikroregionů.

Ještě výraznější formu institucionalizace regionu v daném území pak představuje vznik obvodu obce s rozšířenou působností Dačice, jehož vymezení v rámci okresu Jindřichův Hradec opět přibližně kopíruje historické hranice, přestože při jejich vymezování bylo přihlíženo především k dojízdřkové spádovosti.

Pokud budeme definovat instituce jako „vytvořené sociální fakty – formy sociálního jednání a normy dlouhodobé platnosti“ (Echaudemaison 1995, s. 121), tak nás bude zajímat jestli jsou obyvatelé historických zemí rozpoznatelní na základě každodenního sociálního konání. Vzhledem k tomu, že jak už bylo řečeno, institucionalizace těchto regionů trvá mnoho staletí, nelze předpokládat, že by během posledních přibližně patnácti let prodělaly instituce v tomto slova smyslu nějaký kvalitativní skok. Jistě se nic nezměnilo na tom, že obyvatelé Čech a Moravy vnímají rozdílnost svých povah (Územní vztahy, územní a státoprávní uspořádání České republiky v názorech obyvatel 1991). Jsou zde zakořeněny stereotypy „národní“ mentality (Havelka 2002), což v nedávné době dokumentuje např. také výzkum agentury Focus z roku 2005. Zajímavé by jistě bylo sledovat to, jak se vnímání těchto stereotypů projevuje v malém modelovém území např. právě v rámci jindřichohradecké oblasti v rovině mezilidských vztahů, ale to by se mělo stát spíše předmětem výzkumu sociologů.

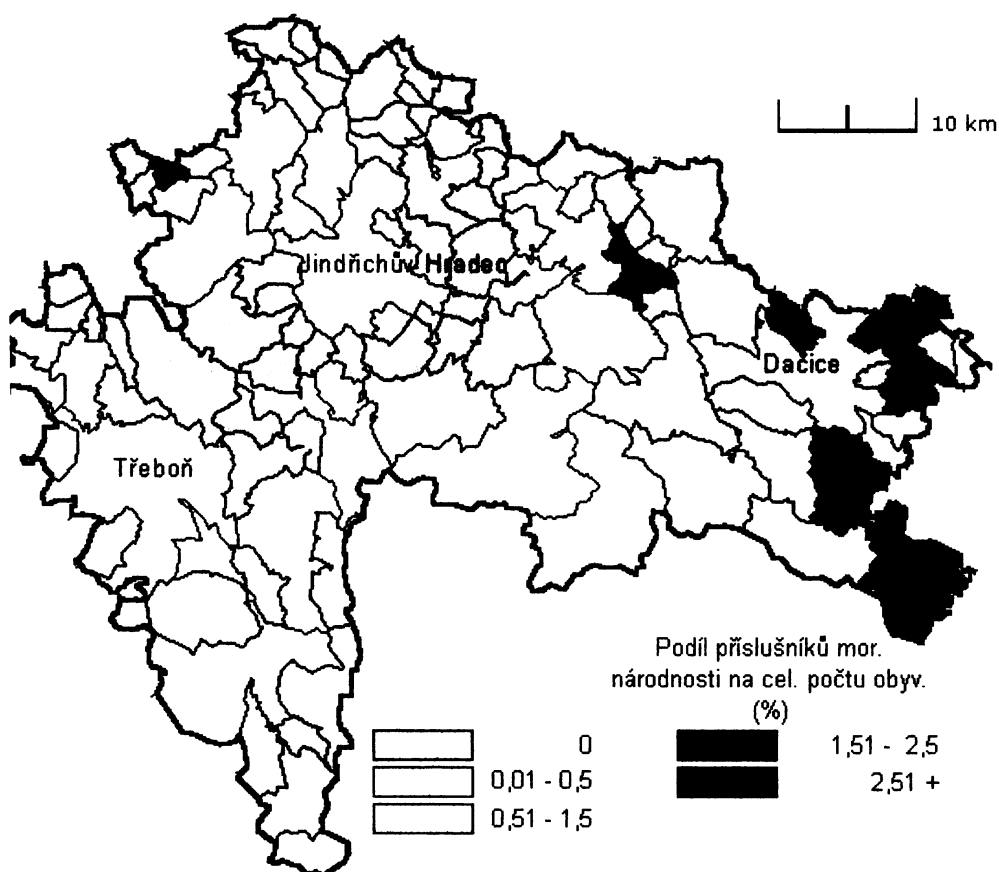
4. 3. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)

Paasi (1986) považuje za vrchol uznání institucionalizace většiny regionů, získali územní jednotka administrativní funkci. Z tohoto pohledu by bylo moravské hnutí v období od počátku 90. let minulého století v celorepublikovém měřítku neúspěšné,

stejně jako při pokusech o vznik nového moravského národa. Obyvatelé Moravy i nadále (na rozdíl od počátku 90. let) nevyjadřují svou příslušnost k historické zemi v národnostní rovině. Mapa č. 3 toto dokumentuje v měřítku sledovaného okresu Jindřichův Hradec, když zobrazuje procentuelní zastoupení moravské národnosti v jednotlivých obcích podle Sčítání 2001. Zatímco ve Sčítání 1991 se celkem v rámci okresu přihlásilo k moravské národnosti 15 % obyvatel a v jeho moravské části více než polovina (Zeman 2001), v roce 2001 nepřekročila nejvyšší dosažená hodnota mezi jednotlivými obcemi 10 %.

Nové demokratické podmínky však umožnily posilování historických zemských identit (zejména moravské) v jiných rovinách – především ve formě zemského patriotismu, ale jak ukazuje příklad z modelového území tak i v podobě vzniku menších regionů definovaných na příslušnosti k zemi.

Mapa. č. 3: Podíl obyvatel moravské národnosti v obcích okresu Jindřichův Hradec (2001)

Zdroj: www.czso.cz

4. 4 Euroregiony

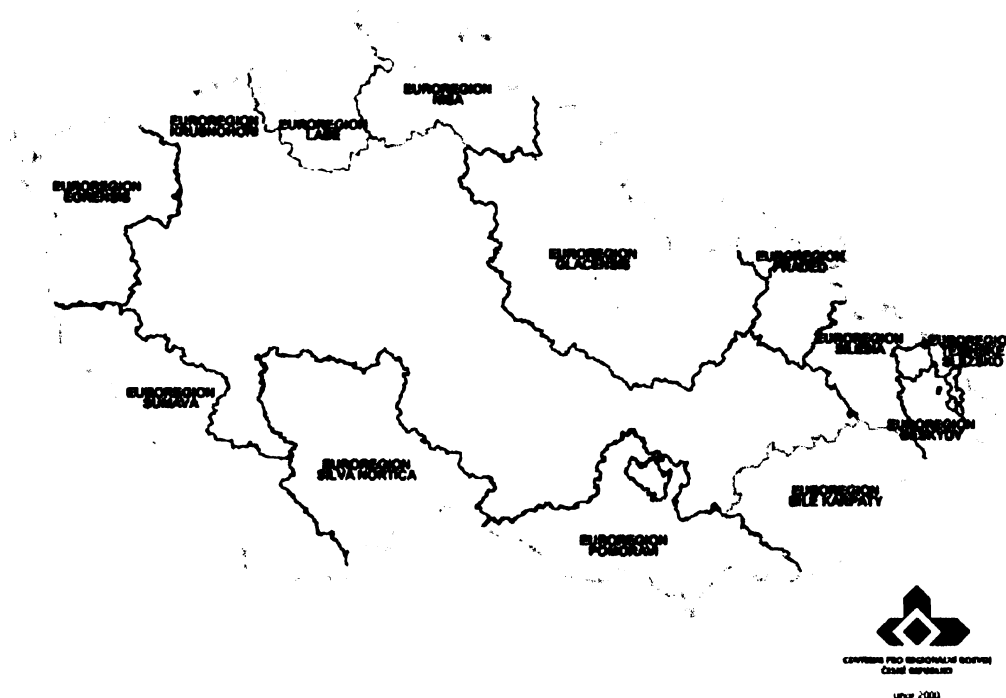
Stejně jako zájmová sdružení obcí jsou euroregiony zcela novými územně prostorovými celky, jejichž základními jednotkami jsou obce. I jejich formování je inspirováno příklady ze západní Evropy, kde vznikají již od 50. let 20. století (stručná historie vytváření evropských euroregionů viz Andělová 2002) s cílem: v oblasti regionálního rozvoje minimalizovat negativní dopady vyplývající z periferní polohy, a v rovině obecně společenské přispět k dobrým přeshraničním sociálním vztahům případně k vytvoření specifické příhraniční identity (diskuse příhraniční identity viz Kaplan 2000).

Středoevropský prostor je typický tím, že má za sebou společnou historii především v podobě příslušnosti k habsburské říši, která byla přerušena až ve dvacátém století. Těsné vazby českých částí euroregionů s územím jejich zahraničních partnerů jsou ještě zdůrazněny tím, že v případě česko-slovenské hranice patřil tento prostor do roku 1992 k jednomu státu, v části česko – polské lze navazovat na kontinuitu Slezska jako historické země, jež po část své historie patřila jako celek k zemím Koruny české (do prusko-rakouských válek ve 40. letech 18. století), ale jejíž identita pokračuje až do dnešních dnů (viz kapitola Jedno Slezsko – dvě země – www.euroregion-silesia.cz). Oblast na hranicích s Rakouskem může při podpoře přeshraniční identity vycházet právě ze společných dějin rakouské monarchie, kdy jižní Morava měla těsnější především hospodářské vazby s Vídní než s Prahou (Územní vztahy, územní a státoprávní uspořádání České republiky v názorech obyvatel 1991). V neposlední řadě by pak velká část pohraničí měla navázat na násilně přetržené trvání česko-německé kultury, které v pohraničí utrpělo poválečným odsunem původního obyvatelstva a tudíž ztrátu své identity. Toto však na druhou stranu může v sobě ukrývat značný potenciál pro přeshraniční spolupráci, neboť odsunutí Němci se snaží udržet svou specifickou kulturu. Překážkou pro vytvoření pohraničního prostoru, kde by mělo docházet k efektivní spolupráci a míšení národních kultur tak, jak tomu bylo po mnoho století, ale může bránit nedůvěra Čechů vůči Němcům (diskuse sudetoněmecké otázky viz Houžvička 1997, 2005).

Právě na hranicích s Německem vznikaly euroregiony již od počátku 90. let, což je zřejmě důsledkem zkušenosti německé strany s fungováním tohoto typu regionu, ale může za tím stát i snaha o co nejčasnější navázání vztahů a překonání historických „traumat“. Prvenství v ustavení mezi českými ale i středo- a východoevropskými euroregiony drží region Euroregion Neisse – Nisa – Nysa na česko-německo-polském

pomezí (rok 1991). V případě Euroregionu Egrensis existovaly jeho tři pracovní sdružení v Česku, Bavorsku a Sasku/Durynsku ještě dříve, ale oficiálně vznikl až v roce 1993 stejně jako Eureregion Šumava na trojmezí Čech, Bavorska a Horního Rakouska. Zatímco na česko-německém pomezí byla síť euroregionů dotvořena právě do roku 1993, na hranicích s Polskem se euroregiony začaly vytvářet až od roku 1996 (Euroregion Glacensis), na rakouských a slovenských hranicích od roku 1997 (Pomoraví sdružující jižní Moravu, Weinviertel a západní Slovensko). Posledním ze třinácti euroregionů vzniklých na našem území je region Silva Nortica ustavený v roce 2002.

Obr. č. 3: Ilustrativní mapka euroregionů v Česku

Zdroj: www.euroskop.cz

Územní tvar euroregionů je ovlivněn tím, že sdružují obce případně celé mikroregiony v podobě zájmových sdružení obcí. Jde o poměrně velké celky (viz ilustrativní mapa, porovnání územní a populační velikosti viz Andělová 2002) s výjimkou Těšínského Slezska, které navazuje na historii Těšínského knížectví. Taktéž ostatní euroregiony deklarují přirozenost svého ohraničení především na základě společné historie, což vyjadřuje např. citát z internetové prezentace euroregionu Egrensis (www.euroregion-egrensis.cz): „Trojmezí Bavorsko-Sasko/Durynsko-Čechy vykazuje staletou společnou historií. Až do uzavření hranic po 2. světové válce

představovalo společný životní a hospodářský prostor v ohnisku Evropy. Tento prostor byl charakterizován veskrze těsnými sociálními a hospodářskými svazky a propojeními.“ Hledání společné budoucnosti, což je také jeden z prvků tvorby regionální identity, deklarují např. na stránkách euroregionu Nisa, tím jak popisují svůj region (www.neisse-nisa-nysa.cz) jako: *„...přírodní prostor, více než tisíc let staré sídlo, nestálé ale také pospolité panstvo, geopoliticky jedinečný, kulturněhistoricky neporovnatelný a turisticky mnohotvárný region, který směle hledá své nové místo.“*

Názvy vytvořených celků vycházejí jako u jiných sociálních prostorových struktur z označení pro krajinné prvky, a to horské celky nebo hory – Beskydy, Bílé Karpaty, Krušnohoří, Praděd a Šumava, u posledně jmenovaného však lze hovořit i o pojmenování pro kulturní region. Řeky daly svá jména euroregionům Labe, Nisa a Pomoraví. Z krajinné symboliky vzniklo i označení Silva Nortica (Severní les), které je spolu s názvem Egrensis (Chebsko), Glacensis (Kladsko) a Silesia (Slezsko) jménem latinského původu, což může odkazovat na dlouho historickou tradici regionu a zároveň jde o univerzální název fungující na obou stranách hranice. Název Těšínské Slezsko pak vypovídá o společné příslušnosti k Těšínskému knížectví.

Jako další symboly kromě historických a krajinných (viz logo Euroregionu Beskydy) lze z internetových stránek identifikovat i odkazy na podobnou kulturu – např. u Pomoraví založenou na vinohradnictví a v Beskydech na typických folklórních zvycích a lidové architektuře.

Obr. č. 4: Logo Euroregionu Beskydy

Zdroj: www.euroregion-beskydy.cz

Základ pro institucionální fungování euroregionů je podobný – vesměs jde o orgány implementované dříve do struktur fungování předvstupního fondu EU Phare CBC a nyní z části zajišťující činnost iniciativy INTERREG III A, jejímž cílem je právě přeshraniční spolupráce a rozvoj pohraničních oblastí. Jinak samozřejmě lze nalézt rozdíly v aktivitách a přístupu jednotlivých institucí, z hlediska podpory přeshraničních aktivit jsou zřejmě nejúspěšnější euroregiony Šumava, Egrensis a Nisa.

Historie euroregionů je zatím příliš krátká, dá se ovšem předpokládat, že již nyní přispěly k revitalizaci a zlepšení image čtyřicet let přehlíženého prostoru pohraničí. Pokud jde o jejich usazení v regionálním povědomí, bohužel neexistuje reprezentativní výzkum zjišťující informovanost veřejnosti o jejich fungování případně o vztahu obyvatel k nim. Jistou regionální výjimkou je práce *Přeshraniční souvislosti sociálních změn v oblasti české části Euroregionu Chebsko* (Zich, Houžvička 1993), která již v rané fázi formování daného euroregionu (2 roky po vzniku pracovních sdružení v rámci regionu Egrensis) v dotazníkovém šetření zkoumá v rámci zjišťování názorů na přeshraniční spolupráci i obeznámenost veřejnosti s daným pojmem. Přesně jej tehdy znalo již 13 % respondentů a 49 % odpovědělo, že jim něco říká. Dále existuje i zajímavý výzkum *Regionální identita obyvatel Euroregionu Nisa*, v němž Zich a kol. (2003) metodou biografických rozhovorů zkoumají intenzitu prožití prostoru obyvateli, výběr modelové území byl ale motivován nikoliv možností analyzovat regionální sounáležitost obyvatel s formující se jednotkou, ale možností srovnání výsledků s německou a polskou částí.

Shrneme-li tedy předchozí odstavce, euroregiony jako instituce se stávají důležitou součástí struktur zabývajících se regionálním rozvojem. I přes jejich relativní novost vzhledem k jejich možnosti navázat na společnou historii středoevropského prostoru, se stávají i viditelné v rámci každodenního života. Zejména tím, že se podílejí na pořádání řady kulturních akcí. Pokud bychom je měli rozlišit z hlediska jejich dalšího potenciálu pro úspěšnou institucionalizaci, tak jako nejméně úspěšné se zatím jeví ty na česko-rakouské hranici, což dokazuje např. vznik Euroregionu Silva Nortica až v roce 2002. Je otázkou, jakou roli v tom hrají vzájemné česko-rakouské vztahy, které např. utrpěly kvůli sporu o Temelín.

4. 4. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy)

Euroregion Šumava – Jihozápadní Čechy, tak jak zní celý jeho název, je tvořen obcemi z okresů Klatovy, Domažlice, Prachatice a Český Krumlov na české straně, na německé obcemi okresů Cham, Degendorf, Freyung – Grafenau, Pasov, Regen a Rottal – Inn, na rakouské pak obcemi z okresů Freistadt, Perg, Rohrbach a Urfahr/Umgebung. Členy sdružení Silva Nortica jsou některé obce z okresů České Budějovice, Jindřichův Hradec, Tábor a Písek, na rakouské straně obce z okresů Gmünd, Zwettl, Waidhofen/Thaya, Horn, Krems a. Donau a Melk. Jak je vidět z následujícího obrázku,

zatímco v případě Euroregionu Šumava tvoří jeho území poměrně kompaktní celek lemující obě části hranice, území Silvy Nortiky je roztržité a vzhledem k zapojení i obcí z okresu Písek a Tábor, zabíhá poměrně výrazně do vnitrozemí (což je např. i případ regionu Glacensis).

Obrázek č. 5: Ilustrativní mapka území euroregionů Šumava a Silva Nortica v Jihočeském kraji

Zdroj: www.risy.cz

Zatímco Euroregion Šumava může svou identitu budovat právě na přirozeném vymezení, které je dáno typem krajiny i návazností na po 2. světové válce zmizelý kulturní region, Silva Nortica je vymezena poměrně nejasně a její hranice se neshodují s žádnými již existujícími předěly patrnými v myslích obyvatel.

4. 4. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy)

Silva Nortica je sice libozvučným latinským názvem, je ale otázkou zda jej obyvatelstvo regionu přijme, neevokuje totiž spojení s dosud známou oblastí, jak tomu

je u oblastí Silesia a Egrensis, z nichž poslední jmenované označení se již určitě stalo součástí představ o dané oblasti a používá ho např. jako svůj název i regionální rozhlasová stanice. Můžeme tedy debatovat, zda by nebylo lepší zvolit jiný název, který by sice nebyl univerzální pro obě strany hranice, ale měl už své místo v myslích lidí. Na české straně zřejmě žádný z fyzickogeografických termínů nereprezentuje celou oblast (Novohradské hory, Lužnice?), naskytá se proto označení Jižní případně Jihovýchodní Čechy – Jihozápadní Morava - Waldviertel. Další z možností je na české straně použití názvu České Kanady jako poměrně vžitého označení pro územní jádro svazku. Jak ale ukazuje příklad několika relativně nových regionálních názvů z Bavorska, jejichž šíření zkoumala Kerscherová (1992), při jejich aktivním používání aktéry např. v médiích dojde poměrně rychle k jejich přijetí mezi veřejností.

V případě druhého euroregionu nemohlo být o názvu pochyb - případné latinské označení Gabreta by sice ukazovalo na jednotu regionu, ale Šumava a Böhmerwald jsou názvy se silnou symbolickou „sílou“, což dokazuje např. termín Böhmerwaldliteratur, jako označení jednoho ze směrů německé Heimatliteratur (Mareš 2001). Právě představitelé regionální literatury se stali symboly vzájemných pout, kdy Adalbert Stifter svým životem i tvorbou spojuje s německou a českou částí Šumavy i rakouský Mühlviertel, což připomínal i na jiném místě zmiňovaný Stifterův rok 2005. Právě v používání odkazů na společnou kulturu a dějiny se liší Euroregion Šumava od Silvy Nortiky, která staví svou symboliku pouze na krajinných prvcích (viz její logo), přestože by se určitě v historii regionu daly najít např. osobnosti, které měly a mají význam pro českou i rakouskou část.

Obr. č. 6: Logo Euroregionu Silva Nortica

Zdroj: www.silvanortica.com

4. 4. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)

Rozdíly v institucionální „síle“ obou regionů jsou dány zřejmě jejich rozdílnou délkou trvání. Zatímco Euroregion Šumava se podílí na organizaci přeshraniční spolupráce a regionálního rozvoje již od roku 1993, činnost Silvy Norticy oficiálně začala až v roce 2002. Kromě organizace euroregionu na Šumavě existuje ještě další řada institucí, které jej svými aktivitami doplňují. Jde především o Regionální rozvojovou agenturu Šumava s hlavním sídlem ve Stachách vzniklou v roce 1997, jejímž jedním ze zakladatelů je právě Euroregion. Jedním z projektů je např. chystané značení šumavských originálních produktů, jehož logo (viz následující obrázek) symbolizuje vodu jako „pomocníka“ pro tradiční výrobu regionu – plavení dřeva, sklárství apod., ale odkazuje i na dravost horských toků Křemelné a Vydry.

Obr. č. 7: Logo originálních šumavských produktů

Zdroj: www.rra-sumava.cz

Silva Nortica je stejně jako ostatní euroregiony správcem Dispozičního fondu programu INTERREG IIIA a oproti srovnávanému euroregionu má ve své organizační struktuře určité specifikum v podobě tzv. impulzních přeshraničních center např. v Českých Velenicích a Nové Bystřici, která mají za úkol podporovat každodenní přeshraniční aktivity.

4. 4. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)

Jak vyplývá z přechozí diskuse, Euroregion Šumava využívá všech svých výhod v porovnání se Silvou Nortikou – jmenovitě delšího trvání, známého názvu i přirozeného přírodního i kulturního vymezení. Určitým jeho nedostatkem je orientace

především na česko-německou spolupráci, z níž se vytrácí rakouská strana a není tedy plně reflektována poloha v Trojmezí. Překážka v tomto ohledu tkví v nepříjemných historických reminiscencích, které poznamenávají i vztah Rakušanů k Němcům. Podle mého názoru je jen záležitostí času, kdy se v prostředí Evropské unie vytvoří plně institucionalizovaný region česko-německé Šumavy navazující na po mnoho staletí trvající tradici. Zatím tomu brání např. i jazyková bariéra, která ale bude v průběhu času jistě překonána. Např. již teď mají základní školy v regionu možnost učit podle pomocné tříjazyčné vlastivědné učebnice *Šumava bez hranic*.

U regionu Silva Nortica bude naopak proces institucionalizace mnohem složitější, zatím zde nedochází k jeho obecnému přijímání a i do budoucna bude mnohem složitější navázat na českorakouskou minulost.

4. 5 Kraje

Kraje reprezentují tradiční stupeň administrativního členění v českých zemích. Za více než sto padesát let jejich moderní existence ale prodělala jejich podoba několik podstatných reforem, o čemž svědčí mimo jiné to, že pouze Praha, Brno, Plzeň a České Budějovice jsou krajskými sídly po celou danou dobu (více viz Jeleček 2000). Taktéž pro formování tohoto regionálního stupně bylo transformační období poměrně bouřlivé. Po zrušení krajských národních výborů v roce 1990 a rozhodnutí, že vyššími správními celky budou ustaveny kraje, přišel problematický úkol jejich vymezení (proces rozebrán např. v Hampl 1996). Naskýtaly se dvě základní varianty řešení. První z nich kopírovala stávající dělení z roku 1960 s tím, že by byl navíc přidán region Střední Moravy. Druhá možnost navazovala na členění krajů z let 1949 až 1960. V roce 1997 byla nakonec zákonem č. 347/1997 Sb. přijata a od 1. ledna 2000 funguje v podstatě varianta druhá. Bylo schváleno třináct nových krajů a Praha, tedy včetně problematické jednotky se sídlem úřadu v Jihlavě. Důležité je také zdůraznit, že jako skladebné jednotky byly zvoleny okresy z roku 1960, s tím, že se obce na základě obecního referenda mohou rozhodnout začlenit se do jiného kraje (Burda 2003).

Jak je patrné, jde v tomto případě o typický proces vzniku regionů iniciovaný a řízený shora, ale jak upozorňuje Paasi (2002) administrativní jednotka se automaticky nestává regionem tak, jak jej chápeme v této práci. Jejich založení a vymezení, které jak tvrdí Hampl (1996) bylo spíše předmětem politických hádek než objektivní diskuse, představuje pouze první krok na cestě k plné institucionalizaci. Přesto nebo právě proto je zajímavé sledovat jejich další vývoj. Pokud jde o jejich ohrazení, tak navzdory bouřlivým debatám předcházejícím jejich vzniku, ke změnám zatím došlo jen na pomezí Vysočiny a Jihomoravského kraje (Bítešsko a Velkomeziříčsko – celkem 25 obcí připojeno k Jihomoravskému kraji), respektive Moravskoslezského a Olomouckého kraje, kde se jednalo o Moravský Beroun a další dvě obce následně přiřčené k Olomouci (zákon č. 387/2004 Sb.). Tendence ke změně zařazení lze nalézt i např. na Chotěbořsku, kde proběhlo neúspěšné referendum o připojení k Pardubickému kraji (Burda 2003). Další regiony vznášející požadavky na změnu vymezení Pacovsko, Dačicko a Slavonicko jsou součástí modelových oblastí, proto jim bude věnována pozornost dále.

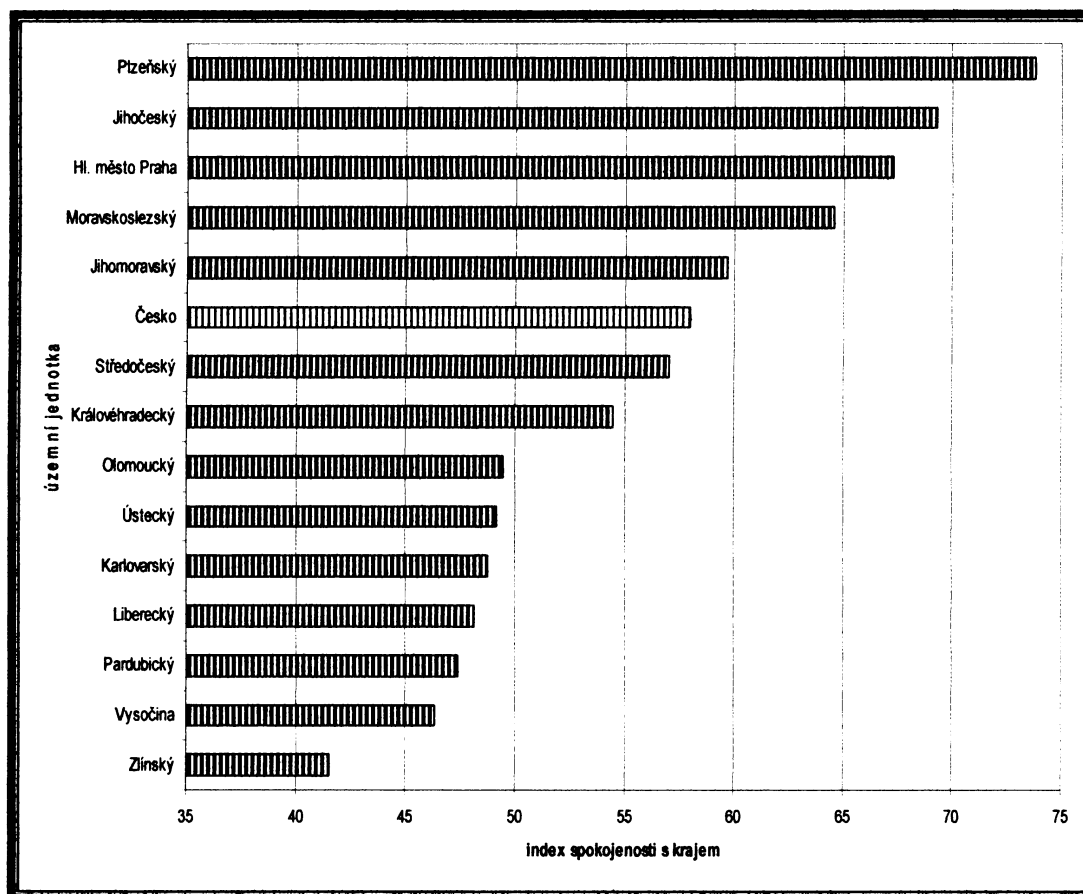
I náš stručný pohled na problematiku formování krajů v kontextu celého Česka nemůže opominout zajímavé utváření nejdůležitějšího symbolu – jejich názvů. Původně i zákonem kodifikovaná jména Budějovický, Brněnský, Jihlavský a Ostravský byla

z popudu veřejného mínění změněna na Jihočeský, Jihomoravský, Vysočina a Moravskoslezský, i když např. u posledního jmenovaného se Siwek a Kaňok (2001) vzhledem k převaze slezského území přiklání k názvu Slezskomoravský kraj.

Další samostatný okruh diskutovaných otázek tvoří ty spojené s formováním institucí. Nejdůležitější jistě v tomto ohledu představují úřady samosprávy. Není naším cílem analyzovat např. její pravomoci (o tom souhrnně např. Viktorová 2006), náš přístup evokuje především zájem o územní diferenciaci a vývoj účasti ve volbách do krajských zastupitelstev, které může ukazovat na akceptaci kraje mezi jeho obyvateli. U všech krajů došlo k poklesu účasti ve volbách v roce 2004 (celkem 29,6 %) proti roku 2000 (celkem 33,6 %, www.volby.cz). Jak ale zdůrazňuje Machonin (2005), je toto dáno především obecným znechucením politikou mezi občany. Na to, že snížená volební participace není dána nespokojeností s krajem, můžeme usuzovat z toho, že na otázku: „*Co považujete za příčinu nízké neúčasti ve volbách do krajských zastupitelstev 2004?*“ odpovědělo pouze 10,5 % respondentů šetření CVVM z ledna 2005 (Machonin 2005) jednou z možností: „*Kraje jsou zbytečné./Kraje nemají tradici, ještě se nevíly./Kraje jsou lidem příliš vzdálené.*“ Jiné tentokrát průběžné šetření CVVM (www.cvvm.cas.cz) zabývající se důvěrou v ústavní instituce nám taktéž potvrzuje přesvědčení, že kraje jsou obyvateli stále více přijímány. Důvěra v krajská zastupitelstva neustále roste, v lednu 2001 jim důvěřovala přibližně čtvrtina občanů, v květnu 2006 už téměř polovina obyvatel, což vynikne v porovnání s ostatními institucemi ČR, neboť důvěra vkládaná do zastupitelstev krajů je vyšší než u vlády, poslanecké sněmovny a senátu.

Šetření mezi gymnaziálními profesory (2004) se baterií výroků („*a) Kraje jsou víceméně přirozeně vymezenými jednotkami. b) Kraje pomáhají zvýraznit specifika jednotlivých částí ČR. c) Kraje jsou brzdou v rozvoji menších (zejm. přirozených) oblastí. d) Kraje jsou překážkou v procesu obnovy historických zemí. e) Současný název našeho kraje je správný.*“) zajímalo o jejich postoj právě ke vzniku krajů. Na jejich základě byl sestaven index spokojenosti s krajem vyjadřující průměr podílu kladných stanovisek k tvrzení a, b, e a záporných odpovědí k tvrzení c, d (Chromý 2004), který zobrazuje následující graf.

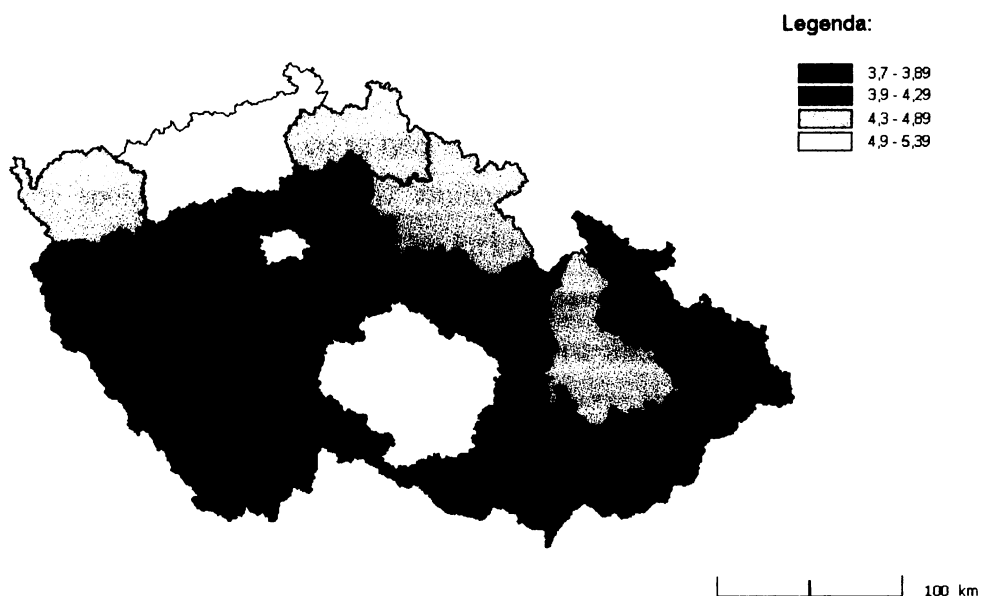
Graf č. 1: Index spokojenosti s krajem podle regionů

Zdroj: dotazníkové šetření gymnaziálních učitelů (2004)

O tom zda odpovědi z dotazníkového šetření korespondují s výsledky šetření agentury Focus, můžeme vyvozovat z mapy č. 4. Je nutné si ale uvědomit, že index spokojenosti s krajem bere do úvahy spíše objektivní rovinu v mysli respondentů ovlivněnou např. průběhem reformy v jednotlivých oblastech, zatímco vztah zobrazený mapou č. 4 je daleko větší měrou ovlivněn podvědomím a také relací k ostatním hierarchickým stupňům. Nepřekvapí tedy, že zatímco jsou respondenti z hlavního města velmi spokojeni s krajem, jsou k němu velmi málo loajální, a to z důvodu funkční neexistence tohoto stupně samosprávy v hlavním městě Praze. Velký nesoulad mezi výsledky obou různých šetření ale vykazuje Pardubický kraj, kde respondenti anketárního šetření dávali najevo nespokojenost s krajem (zřejmě dáno např. nerespektováním historické zemské hranice při vymezení kraje), ale při řazení regionů dotazovaní reprezentativního výzkumu stavěli kraj ve srovnání s dalšími oblastmi velmi vysoko.

Mapa č. 4: Průměrné pořadí pocitu příslušnosti ke krajům

Zdroj: Regionální identita a stereotypy ve vztahu k vybraným národnostem (2005)

Námi sledovaný Jihočeský kraj byl respondenty obou výzkumů hodnocen velmi příznivě. Jako jeden z důvodů se naskytá především jeho stálost z hlediska vymezení, neboť okresy současného kraje byly i součástí kraje bývalého. Navíc je často Jihočeský kraj spojován s označením jižní Čechy, což je v rámci Česka určitě tzv. dobrá značka těšící se výbornému image vně regionu.

4. 5. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy)

Jak už bylo řečeno hranice současného Jihočeského kraje lze pokládat ve srovnání s předchozím členěním za jedny z nejstabilnějších v Česku, protože pouze okres Pelhřimov se stal součástí nově vytvořeného kraje Vysočina. Právě okres Pelhřimov byl vybrán jako část modelového území druhé empirické části a tak bude poměr jeho obyvatel k této změně těžištěm bližšího zkoumání. Tady jen stručně zdůrazníme to, že jeho území je diferencované z hlediska vztahu k regionálním střediskům. Nespokojenost se stávajícím administrativním zařazením je patrná zejména na Pacovsku, naopak respondenti z ostatních částí vyjadřují silnější vztah k Jihlavě. Ostatně v jednom z návrhů vyššího územního členění byl okres Pelhřimov spolu

s okresy Jihlava, Havlíčkův Brod (a případně Dačicko jako část okresu Jindřichův Hradec) zahrnut i v jednom z předpokládaných méně rozsáhlých vymezení kraje Vysočina (k průběhu I. fáze reformy veřejné správy a spokojenosti s vymezením kraje Vysočina viz Viktorová 2003).

Lze konstatovat že, co se týká vymezení Jihočeského kraje, jsou jeho obyvatelé relativně spokojeni. Pouze na již zmiňovaných Dačicku a Slavonicku bylo možno zaznamenat hlasy volající po připojení ke kraji Vysočina, což je dáno jejich historickou příslušností k Moravě, menší vzdáleností k Jihlavě a lepší dopravní dostupností. Tyto tendence ale zatím nezískaly dostatečnou podporu, nikde např. nebylo vyhlášeno obecní referendum.

V pozitivním přijímání administrativních hranic nehraje roli jen jejich relativní stabilita, ale zejména to, že se poměrně shodují s přirozeným ohraničením jižních Čech, i když s tím se podle Jelečka (2001) nejvíce shodují hranice krajů z období 1949–1960. Jak zdůrazňoval Korčák (1929, s. 8): „*Jižní Čechy, zahrnující celé jižní Povltaví, jeví se nám jako dokonalá hydrografická jednotka, přirozená krajina se samostatnou koncentrací hospodářského i kulturního života. Je to svět pro sebe, jakési zmenšené Čechy (anebo zvětšené Kladsko).*“

4. 5. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy)

U diskuse tohoto tématu se nelze nevrátit k tomu, že zákonem přijatý název kraje (Budějovický) musel být s poměrně velkými náklady např. na změnu již vytvořených internetových stránek, razítek apod. přeměněn na tradiční Jihočeský. Označení podle krajských měst neprošlo ani u krajů Vysočina, tradičního Jihomoravského (také „dobré značky“) a Moravskoslezského. Pojmenování jižní Čechy znamená víc než jen obecné geografické označení, v rámci celého Česka jde o symbol pro krásnou nezníčenou přírodu i pro určitý způsob života. Např. skoro 30 % respondentů výzkumu *Názory obyvatel na otázky územního a státoprávního uspořádání* (1991) odpovědělo na otázku: „*Kde nejlépe lze prožít spokojený život?*“, že v jižních Čechách, v Jihočeském kraji případně na Šumavě. V tomto duchu lze spekulovat nakolik ke přeměně názvu Ostravského kraje na Moravskoslezský mohly přispět pejorativní konotace spojené s označením Ostravsko.

Tab. č. 2: Regionální symbolika krajů Česka

Název kraje	Regionální specifika symboliky kraje
Praha	historický znak hlavního města
Středočeský	odkaz na přemyslovskou tradici (svatováclavská orlice), dvě vlnitá modrá břevna jako dvě největší české řeky Vltava a Labe
Jihočeský	zelená barva symbolem lesů Šumavy, zlatá barva symbolem Zlaté stezky a stříbrná půle pak symbolem na území kraje pramenící Vltavy
Plzeňský	stříbrné a zlaté pole odkazem na zalesněnou hranici (Šumavu a Český les), dvě břevna pak symbolem dvou hlavních řek - stříbrné Berounky a zlaté zlatonosné Otavy
Karlovarský	symbol lázeňství (fontána) a hornictví (kladívka)
Ústecký	Porta Bohemica (stylizovaná jako brána vystavěná z kvádrů), vodstvo a pohoří kraje, přemyslovská tradice
Liberecký	stříbrný vydutý hrot symbolem dominanty kraje - televizního vysílače na vrcholu Ještědu
Královehradecký	modré pole se zlatou korunou českých královen - odkaz na historickou tradici
Pardubický	stříbrná hradební zeď znamením pro historické kořeny kraje a otevřená brána se zlatým glóblem pro vstřícnost vůči vnějšímu světu, malý lyra pro hudbu a slavné hudební skladatele, modrý podklad pak pro množství řek, rybníků a přehrad
Vysočina	symbolem dílčí identity kraje jeřábiny - jeřáb jako typický strom Vysočiny
Jihomoravský	zlatý vinný hrozen s listem a úponkem jako symbol vinohradnické tradice
Zlínský	symbolika Velké Moravy (kniha a patriarší kříž), zkrácené valašky znakem Valašska, radlice Hané a vinný hrozen Slovácka
Olomoucký	zlatá barva připomenutím lánů zralého obilí na Hané, řeka Morava vyjádřena modrým pruhem
Moravskoslezský	půlené pole - derivát znaku Těšínského knížectví a znaku Opavského knížectví (pravá půle stříbrno-červená, vlevo půl obrácené zlaté orlice s červenou zbrojí)

Zdroj: podle Chromý (2003), internetové stránky krajů

Zajímavé je porovnat symboly, které zvolily kraje jako hlavní elementy svých znaků (viz tabulka č. 2). Nejčastěji spojily stejně jako kraj Jihočeský odkazy na slavnou minulost s odkazem na přírodní krásy území (např. také kraj Středočeský), nebo zdůraznily jen historickou tradici (Královehradecký) případně krajinu (Plzeňský). V daném kontextu se jeví jako výjimečné znaky Libereckého a Zlínského kraje. První z nich má ve znaku televizní vysílač na Ještědu jako moderní dominantu kraje, druhý pak neopomenul dát do znaku atributy menších kulturních regionů Valašska, Hané a Slovácka (podle Chromý 2003). Vraťme se ještě ke znaku námi sledovaného kraje, jelikož nás může upoutat důraz na symboly odkazujícími na pohraniční hory. Kdy je přímo vytknuta Šumava, ale také historická Zlatá stezka, po níž se do Čech vozila sůl, je spojena především s hraničními hvozdy. Vltava pak, přestože tvoří osu celého kraje, nabízí nejkrásnější a nejvíce navštěvovaná místa právě na Šumavě. Žádný ze znázorněných atributů tedy nepřipomíná např. tradiční kraj rybníků.

Jižní Čechy a potažmo Jihočeský kraj tedy lze spojovat s image klidného, enviromentálně hodnotného až idylického koutu země, což jistě přispívá k identifikaci obyvatel s touto jednotkou.

4. 5. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)

Nejdůležitější institucí představuje krajská samospráva, v jejíž pravomoci je regionální rozvoj kraje, měla by se tedy snažit o zachování a posílení unikátní atmosféry typické pro jižní Čechy. Z analýzy Programu rozvoje kraje (www.kraj-jihocesky.cz) vyplývá, že toto se bude dít především logicky v rámci podpory cestovního ruchu, kterého se týká globální cíl formulovaný takto: *„Učinit region přitažlivý pro „světovou turistiku“ při využití jedinečnosti jižních Čech v jejich přírodním i urbanistickém charakteru.“*

Paasi (1986) upozorňuje i na význam institucí, které nesou název spojený s regionem. V tomto případě je jich velké množství, označení jihočeské a jižní Čechy je, jak už bylo řečeno, dobrá „značka“, kterou mohou využívat firmy k prezentaci svých výrobků. Z institucí, které nejen využívají jména, ale snaží se o rozvoj území, je možno jmenovat např. Jihočeskou rozvojovou agenturu RERA a. s.

Pokud jde o instituce v širším slova smyslu, tak jižní Čechy jsou chápány jako region s pomalejším tradičním způsobem života. Stejně jako obyvatelům jižní Moravy jsou zdejší lidem nostalgicky a zřejmě idealizovaně přisuzovány vlastnosti jako pohostinnost, přívětivost, ale také např. konzervativnost a pomalost.

4. 5. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)

Jižní Čechy jsou plně jednotkou plně zakotvenou v myslích obyvatel, kteří k nim chovají velmi blízký vztah, a je jen otázkou nakolik se shodují s obrazem Jihočeského kraje. Vzhledem k tomu, že kraj je vymezen poměrně přirozeně a má poměrně dlouhou tradici, můžeme předpokládat, že nemusí tato jednotka na rozdíl od jiných regionů složitě hledat své místo v územním povědomí obyvatel. Určitě zde neplatí Paasiho výtky (1986) administrativním celkům tvořeným „shora“, že často nepředstavují organické útvary, které by se mohly stát součástí regionálního citění občanů. Kvůli

nedostatku prostoru nebyl v předcházející diskusi formování institucionálního rámce věnován dostatečný prostor vzniku a vývoji regionální samosprávy, která jako nový orgán v České republice by si jí zasloužila jistě i v samostatné práci, neboť vzhledem ke své roli v regionálním plánování bude v budoucnu stále více ovlivňovat průběh institucionalizace sledovaného regionu.

Na závěr této analýzy se sluší uvést důležité výstupy z šetření gymnaziálních profesorů, které se vztahují k danému hierarchickému stupni. Plných 61 % respondentů na otázku: „*Jak nazýváte oblast (region), ve kterém žijete? (např. při představování se návštěvě z jiné oblasti v ČR)*“ odpovědělo označením Jižní Čechy nebo v méně případech Jihočeský kraj. S regionální jednotkou stejné měřítkové úrovně se stejnou měrou, jak můžeme vyvozovat z této otázky, identifikují už jen obyvatelé Vysočiny (64 %), kde však nelze hovořit o možné identifikaci s krajem (viz výše). Taktéž u obyvatel Jihomoravského kraje se projevíly dobré image oblasti a poměrně silná míra identity, ale přesto na danou otázku reagovalo jen 30 % lidí odpovědí Jižní Morava případně Jihomoravský kraj. Zajímavé je také sledovat odpovědi na otázku: „*Má „vaše oblast“ (ve které žijete a působíte) oficiální název?*“ 47 % respondentů z těch, kteří v Jihočeském kraji odpověděli, označilo jako oficiální jednotku kraj, což patří k nejvyšším hodnotám mezi kraji.

Jako příhodná tečka za touto částí na dokreslení výsledků šetření se mi jeví následující citát: „*Je to zajímavé, nikde není cedule ani transparent, že tady začínají JIŽNÍ ČECHY. Přesto poznáte, že jste vkročili do nějaké, skoro by se dalo říci jiné země, kde vládou jiné mravy, jiný lid, kde roste jiná tráva a rostou jiné ryby a čepuje se jiné pivo. Vždycky, když jsem vešel do toho kraje, přemýšlel jsem, proč je mi tu tak dobře...* (Ota Pavel, citováno podle www.severnipisecko.cz).“

4. 6 Kulturní oblasti

V následující kapitole se nebudeme věnovat jen tradičním etnografickým oblastem, za něž „jsou většinou považovány území obývané lidmi se specifickou kulturou, jejíž součástí jsou: zvláštní jazyk nebo dialekt, vědomí sounáležitosti současně s vědomím cizosti sousedních skupin, zvláštní název a projevy lidové kultury.“ (Veverková 2002, s. 20) V Česku ale existují i regiony vznikající na jiném základě – např. hornicko-dělnická kultura od počátků průmyslové revoluce podle Vařeky (1997) dala vzniknout kulturním oblastem nového typu (Kladensko, Podkrušnohoří), Národní obrozenci se podíleli na formování regionů spjatých s národními symboly (Podřipsko, Podblanicko), turisté pak zvnějšku ovlivnili zrod regionů typu Česká Kanada, Český Merán a Česká Sibiř. Problematický případ pak představují pohraniční oblasti, jejichž specifická německá kultura s částečně se prolínajícími se českými prvky zanikla s poválečným odsunem, ale jejichž regionální identita pozoruhodně přežívá za hranicemi Česka (Chromý 2004).

S určitostí lze obecně říci, že některé ze jmenovaných regionů prochází příznivým vývojem založeným částečně na regionálním marketingu podporujícím především cestovní ruch (turistické regiony). To se netýká „vlasteneckých“ regionů, které i přes růst významu symbolů s nimi spojených (Říp, Blaník – výstupy politiků v důležitých okamžicích) svoji ideovou funkci již dokonaly. Dále pak obyvatelé průmyslových regionů procházející restrukturalizací hospodářské základny pocítují následkem vysoké nezaměstnanosti a kolapsem tradičních podniků (např. Poldi Kladno) rozčarování z polistopadového vývoje, kdy dochází ke ztrátě prvků regionální identity a na nich závislé regionální kultury. Bylo by určitě zajímavé pozorovat tento proces mizení (až deinstitutionalizace regionů) a také to, co z původní kultury zůstane zachováno v podobě muzeí, památníků, ale i v lidské paměti. Proces regionální přeměny průmyslových oblastí ale bude značně diferencovaný vzhledem k jejich odlišnému charakteru – např. u Kladenska se dá očekávat plná restrukturalizace a přeměna v moderní suburbánní oblast Prahy, kde však zcela nezmizí hornická tradice (technické památky, jejich propagace – např. propagační brožura města Kladna nazvána *Industriální cesty Českým středozápadem*). V Podkrušnohoří je situace komplikována tím, že nositeli původní průmyslové tradice byli zejména čeští Němci. Současné obyvatelstvo se s prostorem plně nesžilo a to se projeví především v současné špatné ekonomické situaci. Naprosto unikátní je pak region Ostravska, který se vytvořil jednak na základě průmyslové tradice a také slezské identity založené na míšení s polskou

kulturou. Přestože je jeho hospodářský stav taktéž nepříznivý probíhá tu bohatý kulturní život silně ovlivněný tamější atmosférou (viz Deník Ostravaka, hudební interpreti), jehož význam dosahuje úrovně celé České republiky. Hornická kultura bude i nadále velmi živá, o čemž svědčí např. řada muzeí spojených s touto tematikou např. Národní kulturní památka Důl Michal.

Kulturní regiony v etnografickém slova smyslu jsou svědky příznivějších změn, i když např. i v komunistickém období byl folklór podporován. Pokud jde o jejich hranice, tak paradoxně od velkých společenských změn daných uvolněním sociálních poměrů (zrušení nevolnictví) a průmyslovou revolucí, které odstartovaly nivelizaci kulturních rozdílů a mizení tradičních kulturních bariér na bázi příslušnosti k panství případně farnosti, mohou kulturní regiony potvrdit své současné vymezení na základě vytvoření mikroregionálního sdružení obcí (viz další kapitola). K tomu však zřejmě příliš nedochází, jejich vznik velmi závisí na osobních vazbách aktérů v oblasti. Např. ani v tak malé a relativně dobře ohraničitelné oblasti jako je Chodsko, nedošlo k vytvoření jednoho zájmového sdružení vycházejícího z místních tradic. Existují zde dvě, z nichž se pouze jedno (Chodská liga) hlásí k tradičnímu odkazu (Veverková 2002). U jiných regionů je jejich ohraničení mnohem složitější, kdy i etnografové řeší tento problém (diskuse různých přístupů viz Veverková 2002), je tedy otázkou, zda stále i v současnosti dochází ke stírání už tak „rozostřených“ hranic.

U tradičních regionů jde spíše o udržení s nimi spojených symbolů než o tvorbu moderních. V regionálním marketingu však může dojít k použití symbolů nových – v u nás zřejmě nejúspěšnějším projektu tzv. Valašského království se osvědčilo spojení regionu s jeho současnými významnými osobnostmi (valašský král Bolek Polívka).

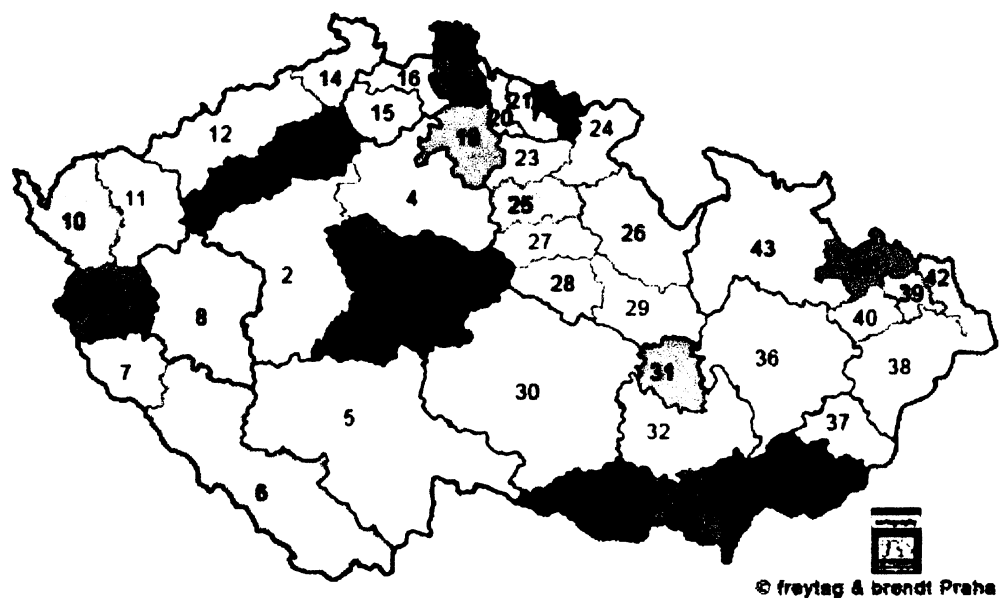
Jako instituce mající význam pro kulturní regiony lze určitě kromě již zmiňovaných zájmových sdružení obcí hodnotit spolky, kdy se jedná především o klasické folklórní soubory (seznam nejdůležitějších na www.folklor.cz), ale i sdružení na podporu udržování tradic např. sdružení Malovaný kraj vydávající stejnojmenný národopisný časopis o Slovácku. Výzkumem lidové kultury se zabývá Národní ústav lidové kultury ve Strážnici (www.nulk.cz), který také pořádá zdejší tradiční Mezinárodní folklórní festival. Více než tři sta padesát institucí je organizováno ve Folklorním sdružení České republiky.

Zatímco 56 % obyvatel Česka podle výzkumu Česká společnost 2003 (www.cvvm.cas.cz) vyjadřuje názor, že historické a národopisné regiony jsou významné pro posilování naší identity – tedy zařazují nás tam, kam patříme. V porovnání k tomu ale více než tři čtvrtiny (78 %) vidí jejich význam pro vývoj kultury

(tradice, folklóru). Z toho můžeme odvozovat, že velká část obyvatel se již intenzivně neidentifikuje s kulturními regiony. Lze spekulovat, zda nejsou vně chápány etnografické regiony se specifickými zvyky spíše jako „muzeální záležitost“. Naopak v jejich prostoru panuje velká snaha regionální povědomí zachovat, o čemž svědčí výrazně pozitivnější názory na důležitost etnografických regionů pro formování identity v Jihomoravském, Zlínském, Olomouckém a Pardubickém kraji. Obecně na Moravě, kde nedošlo k zmizení tradiční identity, je sounáležitost s kulturními regiony mnohem silnější.

Pokud jde o možnosti využívání znaků kulturních regionů jako předpokladu pro cestovní ruch, je z tohoto pohledu zajímavá regionalizace České republiky podle České centrály cestovního ruchu (viz následující obrázek). Z etnografických oblastí, tak jak je chápe veřejnost, jsou samostatně vymezeny jako regiony poskytující specifické produkty cestovního ruchu založené na místní kultuře pouze Chodsko, Valašsko, Slovácko a Haná. Ostatní oblasti jsou pojmenovány podle svých center, obecného geografického označení (Jižní Čechy), případně podle fyzickogeografických prvků (horstev nebo řek). To je i případ Podzvičinska (podle vrchu Zvičina), což je poměrně málo známé označení pro oblast Podkrkonoší. Právě např. u tohoto názvu by bylo jistě užitečné sledovat jeho historii a šíření, které v současnosti uskutečňuje především zájmové sdružení obcí Podzvičinsko, ale které probíhalo nejméně od doby první republiky a např. v 50. letech minulého století vycházely pod stejným názvem tzv. vesnické noviny okresu Dvůr Králové nad Labem. Za zmínku také stojí region Máchova kraje, jehož vznik je v Česku specificky spojený s postavou romantického básníka Karla Hynka Máchy, který jako poutník celou oblast prošel a oslavil ji především básní Máj. Po jeho stopách a místech v jeho díle zobrazených se mohou turisté vydat – vzniká tak spojení imaginární krajiny se skutečnou (Hagett 2001), což je typické zejména pro Velkou Británii, kde asi nejznámější příklad představuje Wessex (ve skutečnosti Dorset) Thomase Hardyho. V Česku se můžeme ještě setkat s označením Ladův kraj apod.

Obr. č. 8: Turistické regiony České republiky

© freytag & berdtt Praha

1 Praha	12 Kruš. hory a Podkrušnohoří	23 Podzvičínsko	34 Lednicko-Valtický areál
2 Stř. Čechy - Z	13 Čes. Středohoří a Žatecko	24 Kladské pomezí	35 Slovácko
3 Stř. Čechy - JV	14 Děčínsko a Lužické hory	25 Hradecko	36 Zlínsko
4 Stř. Čechy - Polabí	15 Máchův kraj	26 Orlic hory a Podorlicko	37 Střed. Morava - Haná
5 Jižní Čechy	16 Luž. Hory a Ještěd. hřbet	27 Pardubicko	38 Beskydy - Valašsko
6 Šumava - V	17 Frýdlantsko	28 Chrudimsko-Hlinecko	39 Ostravsko
7 Chodsko	18 Jizerské hory	29 Svitavsko	40 Poodří
8 Plzeňsko	19 Český ráj	30 Vysočina	41 Opavské Slezsko
9 Tachovsko-Stříbrsko	20 Krkonoše - Z	31 Mor. kras a okolí	42 Těšínsko Slezsko
10 ZČ lázeňský trojúhelník	21 Krkonoše - střed	32 Brno a okolí	43 Jeseníky
11 Krušné hory - Z	22 Krkonoše - V	33 Podyjí	

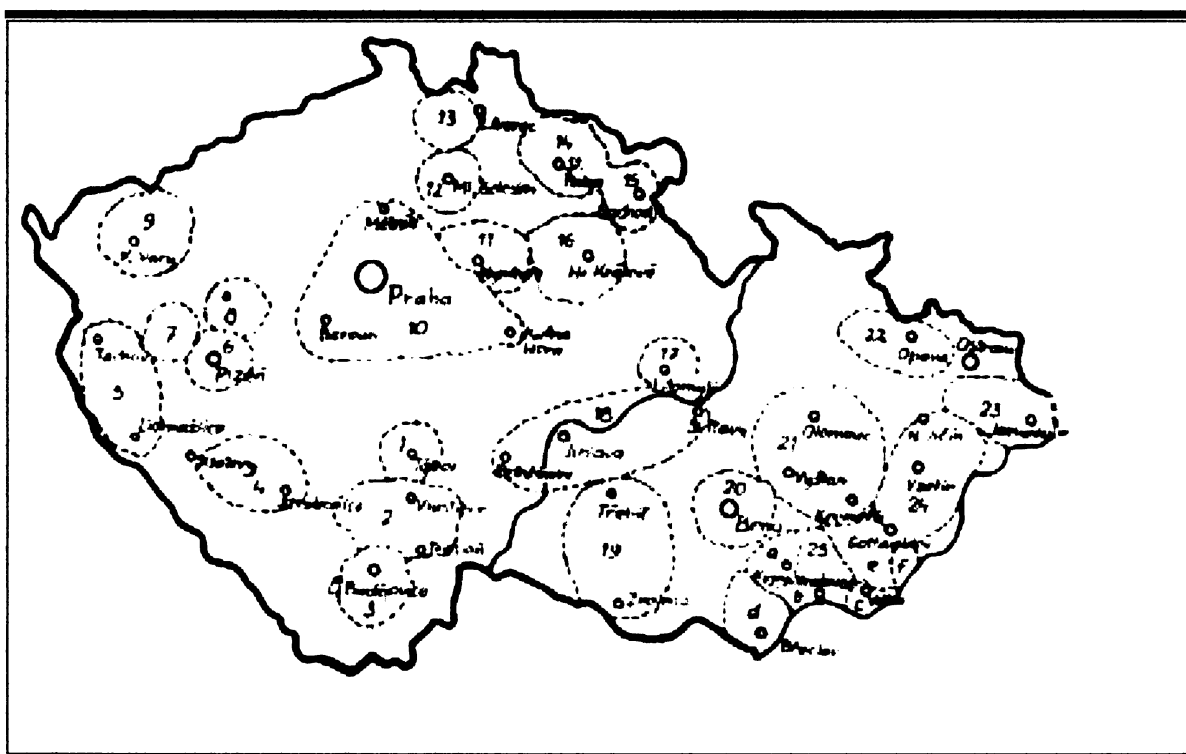
Zdroj: www.czechtourism.cz

4. 6. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy)

Na území Jihočeského kraje se do současné doby „dochovaly“ čtyři základní národopisné oblasti – Kozácko (na následujícím obrázku – oblast č. 1), Blata (č. 2), Doudleby (č. 3) a Prácheňsko (č. 4). Zatímco ohraničení Prácheňska je pozůstatkem české části Prácheňského kraje jako celku územněsprávního členění před rokem 1850 s centrem v Písku, Blata byla formována na základě specifického přírodního prostředí močálů a mokřin, které po odvodnění poskytly úrodnou půdu. Ostatně Velká Blata (v okolí Soběslavi a Veselí nad Lužnicí) se také nazývají Bohatá nebo též Pšeničná. Na vznik specifické oblasti Zbudovských (Hlubockých) Blat pak ještě mělo vliv to, že

zdejších devět vesnic nepatřilo k poddanským vesnicím, ale mělo podobné postavení jako chodské vsi – patřily přímo králi. Okolní vesnice však mají stejné zvyky a architektonický ráz, proto je hranice skutečných historických Blat neviditelná. Doudlebsko pak představuje nejjižnější český etnografický region, který na jihu sousedil s územími obývanými Němci, na severu hraničí s Blaty. Ty pak na severu volně přechází do Kozácka (Táborska), které je z daných regionů určitě nejméně známé.

Obr. č. 9: Přibližné vymezení národopisných regionů v Česku

Zdroj: www.folklor.cz

Kromě zmiňovaných regionů vyžaduje pozornost region Šumavy, který byl v minulosti obýván Němci, ale k němuž bylo od období národního obrození z národnostních důvodů v literatuře přiřazováno Pošumaví, aby tak došlo k „upravení“ národnostního poměru. Nyní je region Šumavy formován především na základě vztahu ke krajině. Původní kultura vlivem odsunu vymizela, v Pošumaví pak byla asimilována, i když se dochovaly některé zvyky např. slavnost konopická. Ohraničení oblasti je tedy velmi nejasné – jako brána Šumavy se označuje např. i město Volyně. K vymezení ale může přispět Euroregion Šumava (viz výše).

Na základě jedinečné krajiny typické poměrně drsným podnebím vznikla také oblast České Kanady, která je především turistickým regionem. Její institucionalizace

začala právě jako důsledek zájmu turistů, rekreatantů a chalupářů, a že jde o samostatný region cestovního ruchu, potvrzuje řada turistických map a průvodců.

4. 6. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy)

Názvy etnografických regionů se vyskytují přirozeně v pojmenováních folklórních souborů (Blatěcký soubor, Národopisný soubor Doudleban, Prácheňský soubor), pouze kozáckou kulturu prezentuje soubor Kovářovan. Ostatně právě názvu Kozácko hrozí z uvedených pojmenování zánik nejvíce. Za zmínku stojí, že název Prácheň zvolila poměrně úspěšná regionální rozhlasová stanice., dále existuje i Rádio Šumava. Její označení je ale samozřejmě rozšířeno mnohem více.

Zatímco symboly tradičních oblastí vycházejí z folklóru (především regionální písně, u Prácheňska např. dudy apod.) zmiňované regiony vybudované na bázi vztahu ke krajině mají jako symbol právě přírodní prvky (Šumava – NP, Boubín, Vltava, slatě apod.). Česká Kanada se díky „kauze“ Rajchětov, kde chtěla holandská firma vybudovat velký zábavní a ubytovací centrum, mohla stát i symbolem boje za ochranu přírody proti tlakům investorů. Oba jmenované regiony prošly smutnými poválečnými událostmi a právě odkazy na ně se staly součástí jejich symboliky (Král Šumavy, železná opona – např. budované Muzeum železné opony na Kvildě).

Polistopadový vývoj také umožňuje pomalé navazování na společnou minulost s českými Němci, kteří regionální identitu Šumavy a obecně pohraničí udržovali v nových domovech. Na prolínání s německou kulturou, ke které v tomto území docházelo po celá staletí, ukazují např. symboly v podobě šumavských spisovatelů německy píšícího Adalberta Stiftera (Stifterův rok 2005 – více než 60 kulturních akcí v jižních Čechách, Horním Rakousku a Bavorsku na památku 200. výročí jeho narození) a česky tvořícího Karla Klostermanna. Právě regionální literatura (německá Heimat literatur) a vlastivěda se na formování regionů této úrovně podílela velkou měrou (expozice jihočeské a šumavské literatury v klášteře Zlatá Koruna, www.mistasetkavani.qw.cz)

4. 6. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)

Jak již bylo napsáno na začátku, k formování institucí by měly v současnosti přispět zejména mikroregionální sdružení obcí, jejichž území by bylo založené právě na

tradiční regionální identitě. Zatímco regiony na Šumavě (vzhledem k rozlehlosti – nejdůležitější institucí v tomto případě Euroregion Šumava) užívají daného označení ve svém názvu (Např. název jednoho z nich Šumavské Podlesí odkazuje na téměř vymizelou identitu šumavského Královácka, jehož obyvatelé ve středověku plnili stejně jako Chodové funkci ochránců zemské hranice a měli i stejná práva), ze sledovaných regionů našla své vyjádření v názvu mikroregionu pouze Blata, a to ta Zbudovská (Dobrovolný svazek obcí Blata s centrem v Pištěně – z původních blatských obcí sdružuje např. Hlavatce a Sedlec). Naopak situace na Velkých Blatech (Úmyslně neuvádím označení Soběslavsko-veselská) je mnohem složitější, projevuje se zde rivalita mezi Soběslaví a Veselím nad Lužnicí, kdy každé z měst je centrem svého mikroregionu (Soběslavsko, Veselsko). Prácheňsko zasahuje i do Plzeňského kraje, kde vzniklo i stejnojmenné sdružení obcí v okolí Horažďovic.

Na rozdíl od obyvatel z tradičních moravských regionů, kteří jsou alespoň podle výzkumu Česká společnost 2003 (www.cvvm.cas.cz) v rámci Česka relativně „rozpoznatelní“ díky svému nářečí či chování, nelze na základě těchto znaků obyvatele jihočeských regionů odlišit. Je však třeba ocenit snahu o zachování institucí ve formě zvyků, o což se snaží folklórní soubory organizované v Jihočeském folklórním sdružení. Kromě tradičních obyčejů typu masopustu a posvícení, které jsou ale slaveny i v ostatních oblastech kraje, pořádají řadu důležitých festivalů např. Strakonický dudácký festival.

4. 6. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)

Jak jsme předpokládali, lidé v jižních Čechách na rozdíl od více tradičně zaměřených obyvatel jižní a střední Moravy neidentifikují sami sebe na základě příslušnosti k tradičnímu kulturnímu regionu. Tuto roli již převzala širší oblast v podobě celých jižních Čech, což je historický posun daný vývojem společnosti. Případná očekávání vkládaná např. do posílení regionální identity na základě „sebeocení“ v marketingu cestovního ruchu se zřejmě ukáží jako lichá.

Naopak specifické je pak postavení regionu Šumavy, který ač územně jasně neohrazen a bez administrativní role, má potenciál stát se regionem s silným vztahovým nábojem, což se ukázalo, jak v dotazníkovém šetření gymnaziálních učitelů, tak posléze ve výzkumu provedeném v modelovém území Prachaticka.

4. 7 Obvody obcí s rozšířenou působností

„Územní správní členění je bezesporu jednou z nejvýznamnějších forem organizace společnosti, a to navíc formou skutečně komplexní, neboť zohledňuje souvislosti kulturní, sociální, ekonomické a ekologické.“ Citát Hampla (1990, s. 248) se jeví jako vhodný pro uvedení diskuse dalšího hierarchického stupně regionální struktury prostoru (případně stupňů) – tedy obvodů obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP), které lze opět označit jako regiony administrativní. Tyto celky sice nejsou samosprávné, ale jejich význam je naopak umocněn širokou působností státní správy na ně distribuované. Kvůli velkému množství úřadů v nich situovaných jsou jejich střediska nedílnou součástí téměř každodenního života obyvatel, a proto druhá fáze reformy veřejné správy, na jejímž základě byly vytvořeny, se dotkla denních praktik občanů Česka mnohem vyšší měrou než první fáze týkající se vzniku krajů.

Právě přenesení působnosti státní správy blíže občanům bylo důvodem pro zrušení okresních úřadů. Okresy jako stupně výkonu státní správy zanikly po více než 150 letech fungování, během kterých se jejich počet a vymezení mnohokrát měnily (blíže viz Jeleček 2000). Již první moderní reforma státní správy v roce 1850 jako základní jednotky státní správy stanovila tzv. politické okresy. Nižší stupeň tvořily tzv. soudní okresy, které jsou Jelečka (2000) dodnes považovány za zdařilou geografickou regionalizaci Česka. Ty v podstatě s přestávkami existovaly až do roku 1949, tehdy vytvořené okresy (celkem 187) ještě víceméně respektovaly hranice přirozených soudních okresů, což ale neplatí pro okresy stanovené reformou v roce 1960. Jeleček (1960, s. 137) konstatuje, že reforma z roku 1960 „byla často destrukcí řady přirozených regionálních vazeb sídel.“

Přeměna členění státní správy představovala jeden z úkolů transformace po roce 1989, proces schvalování nové reformy začal ale až v roce 1998. Již předtím ale vznesla řada sídel okresů z let 1949–1960 požadavky na založení okresních úřadů. V roce 1996 byl ovšem zřízen pouze okres Jeseník oddělením části okresu Šumperk. V roce 2000 byla stanovena kritéria pro výběr jednotek ORP, z těch důležitých šlo především o minimální populační velikost (10 000 obyvatel) a existující spádový region. Návrhy na vytvoření těchto jednotek (viz Burda 2003) vyvolaly řadu diskusí jak mezi odborníky tak mezi veřejností. Zřízení úřadů se stalo předmětem lobování řady měst a na jeho základě se do seznamu proti původnímu plánu, na kterém se podílela i řada předních geografů, dostaly např. Králíky v Pardubickém kraji. Sídla i obvody tzv. „malých“ okresů ve velké většině odpovídají stavu, který platil v letech 1949–1960. Počet je ale

vyšší – od 1. ledna 2003 funguje 205 obcí s rozšířenou působností oproti tehdejším 187 (blíže viz Burda 2003). I přes poměrné bouřlivé rozpravy veřejnosti i představitelů dotčených obcí o zařazení do jednotlivých správních obvodů, na základě vyhlášky č. 388/2004 Sb. změnilo z důvodu výhodnější dostupnosti orgánů veřejné správy zařazení do správního obvodu obce s pověřeným obecním úřadem, resp. do obvodu ORP pouze 11 obcí (především z Moravskoslezského kraje). Díky velmi krátké době od vzniku ORP se dají očekávat další změny ve vymezení.

Tab. č. 3: Rozdíl v pocitu příslušnosti obyvatel mezi dnešními „malými“ okresy a bývalými okresy

	Průměrná známka označující pocit příslušnosti k...		Rozdíl prům. známky mal. okresu a dřív. okresu
	dřívějšímu okresu	"malému" okresu	
Středočeský kraj	2,67	2,86	0,19
Jihočeský kraj	2,53	2,79	0,26
Plzeňský kraj	2,22	2,62	0,40
Karlovarský kraj	2,42	2,75	0,33
Ústecký kraj	2,48	3,00	0,52
Liberecký kraj	2,56	2,88	0,32
Královehradecký kraj	2,62	2,74	0,12
Pardubický kraj	2,88	2,77	-0,11
Vysočina	2,38	2,77	0,39
Jihomoravský kraj	2,38	2,79	0,41
Zlínský kraj	3,35	3,31	-0,04
Olomoucký kraj	2,27	2,47	0,20
Moravskoslezský kraj	2,95	3,17	0,22

Zdroj: dotazníkové šetření gymnaziálních učitelů (2004)

Pokud jde o zakořenění jednotek v myslích obyvatel, je jistě předčasné hodnotit obvody ORP – či laicky řečeno tzv. malé okresy. Okresy vzniklé v roce 1960 měly dostatek času na to, aby se vtiskly do povědomí i přes svou nepřírozenost z hlediska tradičních vazeb, což se mimo jiné projevovalo lokální rivalitou mezi sídly okresů z let 1949–1960 a centry okresů (např. Slaný versus Kladno). Přesto podle dotazníkového šetření (2004) gymnaziální učitelé až na výjimečný případ dvou krajů vyjádřili bližší postoj k bývalým okresům než současným krajům. Nepřekvapí také to, že díky krátké existenci jsou současné „malé“ okresy většině respondentů podvědomě vzdálenější než okresy bývalé. Jen v Pardubickém a Zlínském kraji tomu bylo naopak (viz tabulka č. 3).

Můžeme ale anticipovat, že díky své větší „přirozenosti“ regionálních vazeb a z nich plynoucího regionálního povědomí se v průběhu času stanou obvody ORP pevnou součástí povědomí obyvatel. K tomu by mělo přispět především formování institucí např. regionálního tisku. Nejvýznamnější regionální deníky nakladatelství Vltava–Labe Press a.s. jsou ale stále distribuovány v obvodech odpovídajících vymezení okresů a až na výjimky (Krkonošské noviny v okrese Trutnov, Deník Slovácko v okrese Hodonín) odkazují svým názvem na okresní členění (www.vlp.cz).

V Jihočeském kraji, jehož obyvatelé, jak můžeme na základě dotazníkového šetření vyvozovat, vykazují průměrný stupeň identifikace jak k bývalým okresům tak současným obvodům ORP. V následující diskusi bude samozřejmě největší pozornost věnována jejich vymezení.

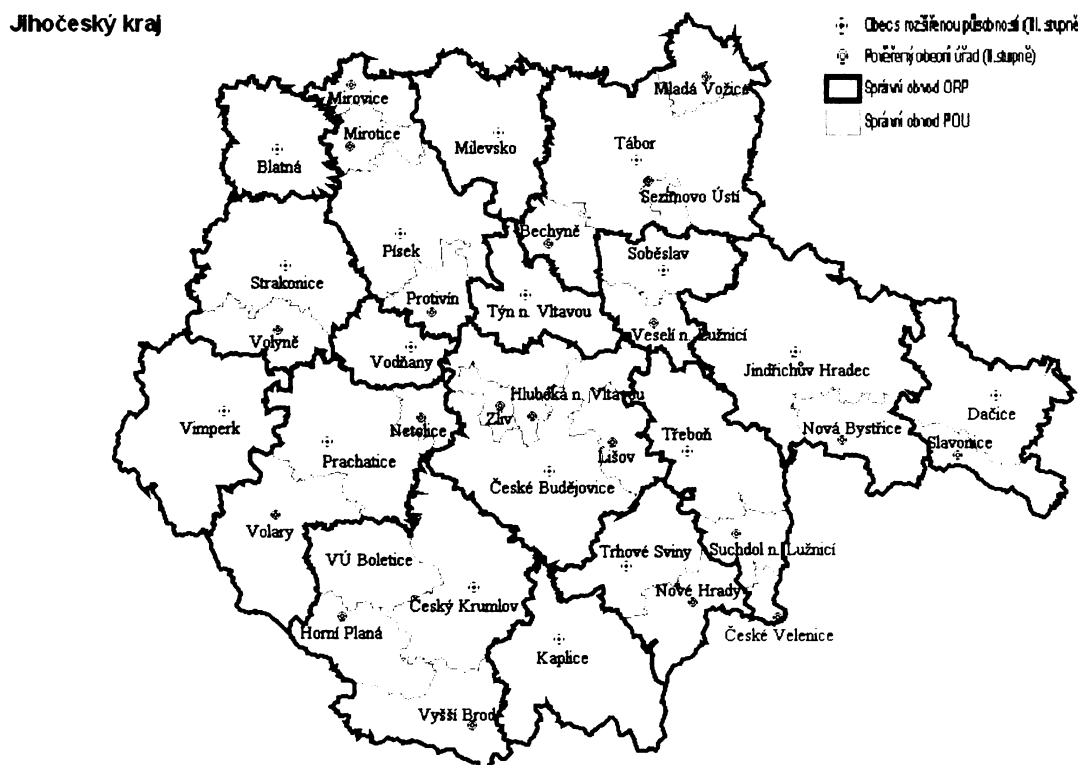
4. 7. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy)

Projednávání návrhů spojených s II. fází reformy veřejné správy bylo velmi bouřlivé, ať už šlo o funkční nebo územní vymezení ORP, které nás bude zajímat především. Už první dokument nazvaný *První věcná a časová představa II. fáze reformy územní veřejné správy* z roku 2000 vyvolal negativní reakce. V něm zakotvený návrh vymezení 179 ORP podle tzv. kružítkové metody kvůli povaze matematického modelu vůbec nereflektoval regionální vazby, ale např. i časovou dostupnost (Hampl 2000). Tento podklad na základě dotazníků rozeslaných z Ministerstva vnitra mohly připomínkovat všechny obce, dále bylo reagováno na jejich negativní stanoviska, což ale kvůli nelogičnosti původního podkladu nemohlo vést k uspokojivému výsledku. Druhý návrh již byl vypracován za účasti předních geografů z PřF UK a vzhledem k účelu formování obvodů ORP je logické, že se při jejich vymezování vycházelo i ze sociogeografické regionalizace České republiky provedené na základě dojížděky za prací a do zaměstnání (Hampl 1996). Centrum spádového regionu je nejvhodnějším sídlem státních úřadů, je však otázkou, zda mohou všechna tato města být středem regionů fungujících na základě sounáležitosti obyvatel.

Je jen logické, že díky „prestižnosti“ možnosti stát se ORP docházelo k výraznému lobování představitelů měst, jejich zástupců v parlamentu i reprezentantů krajů v parlamentu. Bylo by jistě zajímavé sledovat roli těchto aktérů ve schvalovacím procesu. Oproti původnímu návrhu předloženému k projednávání se nakonec na

schváleném seznamu díky lobování ocitly z Jihočeského kraje Blatná a Týn nad Vltavou, v okrese Pelhřimov pak ještě Pacov. O získání funkce ORP se ale snažila i jiná města – např. Bechyně a Veselí nad Lužnicí. Otázkou zůstává, jak se dále projeví lokální řevnivost neúspěšných „uchazečů“ vůči těm úspěšným (Veselí n. Lužnicí versus Soběslav).

Obr. č. 10: Ilustrativní mapka členění územní správy v Jihočeském kraji

Zdroj: upraveno podle www.czso.cz

Nyní již detailněji k vzniklému vymezení (viz obrázky nahoře), které porovnáme s ohraničením okresů z let 1949–1960 a politických okresů jako jednotek s relativně přirozeným vymezením, což platí především v druhém případě. Jak je vidět z následující tabulky, všechny ORP plnily funkci okresů i v letech 1949–1960. Srovnáme-li jejich seznam se soupisem politických okresů z let 1848–1949 (jejichž počet v průběhu let rostl), tak pouze Trhové Sviny, Vimperk, Vodňany a Soběslav na něm nenalezneme. Důležité je ale zmínit, že ale okres Blatná v letech 1949–1960 spadal k Plzeňskému kraji. Ostatně právě na pomezí Jihočeského (respektive Budějovického) a Plzeňského kraje docházelo k častým přesunům jednotek. Soudní okresy Horažďovice

a Sušice patřící k politickému okresu Strakonice byly přemístěny do kraje Plzeňského a je otázkou do diskuse, zda nadále neinklinují spíše k jižním Čechám.

Tab. č. 4: Porovnání rozlohy obvodů ORP s rozlohou politických okresů a okresů 1949 - 1960

	Politický okres		Okres 1949-1960		Obvody ORP
	Existence	Rozloha (ha)	Existence	Rozloha (ha)	Rozloha (ha)
České Budějovice	x	101 522	x	47 372	92 379
Trhové Sviny			x	46 799	45 205
Týn nad Vltavou	x	25 465	x	49 835	26 242
Český Krumlov	x	105 675	x	77 031	113 032
Kaplice	x	93 213	x	80 797	48 473
Jindřichův Hradec	x	71 114	x	67 105	93 323
Dačice	x	80 866	x	69 360	47 188
Třeboň	x	46 326	x	71 679	53 866
Písek	x	97 360	x	62 706	74 170
Milevsko	x	60 890	x	54 670	38 509
Prachatice	x	109 434	x	80 026	83 967
Vimperk			x	70 193	53 537
Strakonice	x	86 329	x	45 395	57 406
Blatná	x	68 070	x	63 050	27 789
Vodňany			x	43 623	17 923
Tábor	x	97 852	x	51 236	100 209
Soběslav			x	46 687	32 424

Zdroj: Statistický lexikon obcí v Čechách 1921, Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku 1924, Statistický lexikon obcí Republiky československé 1955, www.czso.cz

4. 7. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy)

Symbolický tvar obvodů ORP by měl zřejmě přejímat především symboliku svého centra, v jeho formování se určitě tedy projeví imaginativní „síla“ zvoleného města. Bývalá okresní města v tomto ohledu mají výhodu, neboť okresní členění zůstává nadále hluboce zakořeněno v myslích, o čemž svědčí např. základní informace, které podávají Dačice na svých internetových stránkách jako první: „Okres: Jindřichův Hradec“ (www.dacice-mesto.cz). Stát se centrem regionu se silnou regionální souvztažností mají pravděpodobně ORP, jimž v oblasti nekonkuruje podobně silné centrum. To je především případ Soběslavi, se kterou „soutěží“ Veselí nad Lužnicí, i přestože by mohlo jít o region integrovaný na základě historické tradice Blat. Naopak

vznik regionů se silným územním cítěním lze tedy očekávat např. především u Vodňan, kde může dojít i intenzivní identifikaci na bázi vztahu k typické krajině.

4. 7. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)

Formování institucionálního tvaru je omezeno účelem vzniku ORP, neboť se jedná o obce vykonávající přenesenou státní správu, samospráva, která by měla zájem o rozvoj oblasti, v této úrovni neexistuje. Velká část portálů daných městských úřadů s výjimkou např. Blatné a Vimperka dokonce nepodává mezi základními údaji informaci, že je obcí s rozšířenou působností. Jako zajímavost se může jevit to, že internetové stránky Dačic, Kaplice a Týna nad Vltavou v přehledu historie města informují o zániku okresu v roce 1960, vznik ORP již ovšem nereflektují. To dokazuje nezájem městských zastupitelstev o obvod, který je daný charakterem samosprávy logicky preferující z finančního i účelového hlediska svoji obec.

K institucionalizaci by naopak mohla přispět zájmová sdružení obcí, ta se ale formovala již od počátku 90. let a ve většině případů je jejich vymezení v rozporu s hranicemi obvodů ORP. To neplatí jen u Svazku obcí Milevska, Svazku obcí Blatenska a Sdružení měst a obcí Vltava (Vltavotýnska), jejichž území se přibližně shodují s rozsahem obvodu ORP.

4. 7. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)

Doba existence obvodů ORP je natolik krátká, že lze pouze spekulovat o vývoji jejich formování, který bude ale zajímavé sledovat, neboť v jejich případě jde o institucionalizaci v podstatě od bodu nula. Lze předpokládat, že jejich zakotvení v regionálním podvědomí obyvatel bude jednodušší díky jejich relativnější „přirozenosti“, než tomu bylo u bývalých okresů. Ty se v průběhu času staly jednotkami, jejichž hranice se staly pevnou součástí vědomí obyvatel o členění prostoru, ale k nimž nemají pevný citový vztah.

U jednotlivých obvodů ORP bude pravděpodobně z důvodu jejich charakteru docházet k velmi diferencovanému vývoji s odlišnými výsledky. Snadnější startovní pozici samozřejmě zaujmají sídla bývalých okresních úřadů. U dalších obcí pak, jak už

vyplývá z předcházejícího textu, nejsilnější zakotvení regionu lze odhadovat u Blatné a Milevska (neexistence „konkurenta“ a především institucionální podhoubí mikroregionů). U již zmiňovaného Vimperka bude proces zakotvování v regionálním povědomí komplikován přítomností dosídlených obyvatel, kteří obecně vykazují slabší vztah k území, které obývají (Štětinová 2003). K integraci dačického regionu může určitě přispět jeho příslušnost k Moravě (Hazuková 2006). Nejproblematictější průběh institucionalizace pak lze předpokládat u obvodu Soběslavi.

4.8 Zájmová sdružení obcí

Při výběru typů regionů nemohl být opomenut stupeň v podobě mikroregionálních sdružení obcí, i přestože většina z jeho zástupců nespĺňuje požadavek rozpoznatelnosti v každodenním životě obyvatel. Byla by však škoda pominout typ institucionalizovaného území, u něž začíná proces formování v podstatě od počátečního bodu. Určitou výjimku mohou tvořit mikroregiony vznikající v tradiční kulturní oblasti s již vytvořenou regionální identitou. Právě proto bude zajímavé sledovat, zda jsou spolky obcí formovány především na této již existující regionální sounáležitosti, či nikoliv.

Činnost mikroregionů by měla vést k prosazování společných zájmů především venkovských obcí a potažmo k rozvoji venkovského prostoru. Zájmová sdružení obcí (nyní ve většině případů ve formě svazku obcí dle § 49 zákona č. 128/2000 Sb. o obcích či zájmových sdružení právnických osob dle § 20f až § 20j Občanského zákoníku) vznikala od počátku 90. let, kdy byl jejich zrod motivován většinou jedním společným cílem, po jehož dosažení jejich činnost skončila. V některých z jednoúčelových mikroregionů ale obce spolupráci rozšířily a snaží se o komplexní rozvoj oblasti. Nyní existující sdružení mají již většinou komplexní charakter. Ke vzniku řady mikroregionů přispěla jistě i motivace v podobě možnosti čerpat dotace z předvstupního programu SAPARD, nyní z programu SROP a také z Programu obnovy venkova, který dotuje především vznik integrovaných rozvojových programů.

Téma ohraničení přináší otázku, zda jsou mikroregiony vymezeny přirozeně z hlediska regionálních vazeb a identity území. Podle pracovníků Ústavu územního rozvoje v Brně, který provádí monitoring fungování mikroregionů, se *„jejich vymezení stále více blíží reálným funkčním mikroregionům a velmi často nodálním spádovým mikroregionům.“* (www.uur.cz) Následující tabulka ukazuje poměrně značný růst počtu mikroregionů i následně počtu zapojených obcí i na počátku 21. století, i přestože „boom“ ve vzniku těchto sdružení nastal již ve zmiňovaných 90. letech. Průměrná velikost mikroregionu se pohybuje okolo 10 obcí, což znamená, že jde o poměrně malé jednotky, u kterých lze předpokládat, že pokud zde nefunguje např. lokální antagonismus mezi obyvateli dvou větších obcí, mohou zde na základě osobních vztahů vzniknout těsné vazby ke komunitě a ohraničenému prostoru.

Tab. č. 5: Vývoj počtu regionů a zapojených obcí

	2003	2004	2005
Počet mikroregionů*	491	505	533
Obce v mikroregionech	4 625	4 685	5 280
Podíl zapojených obcí (%)	74	75	85

* podle kritérií Ústavu územního rozvoje

Zdroj: www.uur.cz

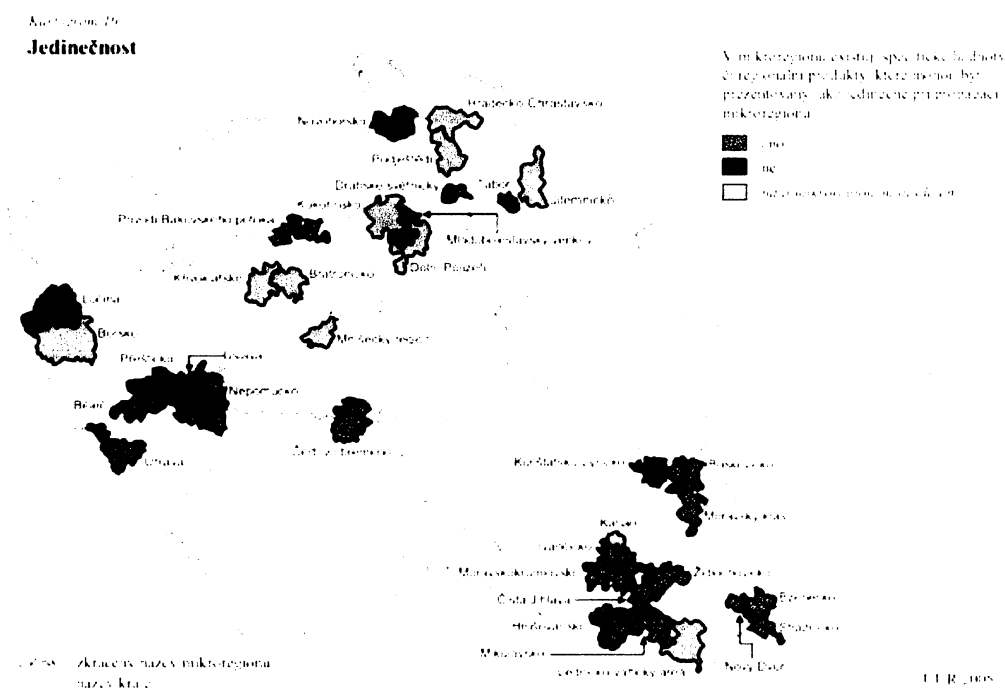
Analýza názvů sdružení (databáze mikroregionů viz www.uur.cz) jako nejdůležitějších symbolů odhalila, na jaké prvky při jejich výběru mikroregiony poukazují. Skoro polovina jmen (48 %) pochází od označení nejdůležitější obce – jde o označení oblasti (např. Třebíčsko), nebo je s ním název přímo totožný (např. Mikroregion Buchlov), což ale tvoří z daných pojmenování jen menšinu (celkem 8 %). Více než 35 % názvů lze ztotožnit s označením fyzickogeografického prvku, kdy téměř stejně často odkazují na prvek reliéfu (pohoří – Jizerské hory, jednotlivé hory, či vrchy – z těch méně známých např. Mikroregion „Pod Peperkem“, Mikroregion Strážišťe), nebo na vodstvo (ze známějších Dolní Berounka, ale poměrně málo známé řeky a potoky – Mikroregion Moštěnka, Mikroregion Bakovského potoka). Přibližně pouze 5 % regionů poukazuje na svou příslušnost ke kulturnímu regionu (např. Horácko, Jižní Valašsko, Záhoran, ale i Podblanicko, Mikroregion Podřipsko). Mezi názvy pak jde ještě vysledovat malá skupina (méně než 5 %), která využívá odkazů k slavné historii (Mikroregion Přemysla Oráče, Svazek obcí panství hradu Veveří apod.).

Vzhledem k tomu, že většina mikroregionů byla ustavena za účelem rozvoje území, téměř všechny z nich mají pořízený strategický rozvojový dokument, jehož naplňování by mělo vést také k většímu seznámení veřejnosti s existujícím sdružením. Proto velmi záleží na provázanosti dokumentů s konkrétními projekty, které by byly v rámci regionu viditelné. Většina regionů se zaměřuje i na podporu cestovního ruchu. Některé z nich se např. zúčastňují veletrhů (např. Regionturu v Brně). Jako hlavní prostředek prezentace jistě slouží internetové stránky, které mohou pomoci bodovat image vně oblasti.

Pokud jde o to, jakých výsledků již bylo v krátkém procesu institucionalizace dosaženo, tak jistě je pozitivní, že mikroregiony se staly obvyklou formou sdružování zakotvenou v „úředním“ prostředí. Existuje řada dotačních titulů, které mají přispět k jejich rozvoji. Jejich formování je iniciováno „zdola“ a více než u jiných typů zde hrají roli obecně mezilidské vztahy. Hlavní aktéři pochází především ze samosprávy, ale

do procesu mohou být zapojeni i významné osobnosti jednotlivých obcí. Zakotvení daných jednotek v regionálním povědomí bude zřejmě teprve následovat, neboť pokud lze vypozařovat typickou trajektorii vývoje, pak se jedná o postup: myšlenka – vůdčí osobnosti – projekt mikroregionu – veřejnost. Již citovaný Ústav územního rozvoje v podrobném dotazníkovém šetření, jehož adresáty ale bylo jen 35 vybraných mikroregionů, zkoumal, zda představitelé jednotlivých sdružení vidí jedinečnost své oblasti a to konkrétně v tom, zda může v propagaci nabídnout specifické hodnoty či produkty. Jak je možné sledovat na následujícím obrázku, většina představitelů deklaruje existenci unikátních prvků. Lze však vypozařovat územní odlišnost odpovědí (Jihomoravský kraj versus pohraničí), která by zřejmě vynikla, pokud by byl výběr zkoumaných regionů územně diferenciovanější.

Obr. č. 11: Vybrané mikroregiony z hlediska deklarace jedinečnosti

Zdroj: www.uur.cz

4. 8. 1 Formování územního tvaru – hranice (Jižní Čechy)

Více než u zkoumání procesu formování jiných regionálních stupňů by se zde naskýkala metoda case study, která by odhalila specifické chování lokálních aktérů a

analyzovala především jejich specifické zájmy. Lze předpokládat, že při spojování jednotlivých obcí do sdružení hrají velkou roli osobní vztahy vedoucích představitelů samosprávy. Aktivní aktéři mohou z různých důvodů (např. lokální řevnivost vůči „konkurenčnímu“ městu či městečku) snažit přesvědčit starosty co největšího počtu obcí a vytvořit velmi nejednotný celek (např. Mikroregion Vlachovo Březí).

Z průměrné velikosti 53 jihočeských mikroregionů (mapa viz příloha č. 2) registrovaných v Regionálním informačním servisu (www.risy.cz), která je vyšší než činí průměr Česka (cca 16 sdružených obcí), můžeme vyvozovat, že jejich poměrně velká část byla formována v ohraničení souhlasném s obvodem obce s pověřeným obecním úřadem, což je v celé republice velmi časté (www.uur.cz). Jedná se o mikroregiony DSO Blatenska, DSO Lišovsko, DSO Milevsko a DSO Netolicko, jejichž členské obce se téměř shodují s vymezením daného obvodu. Svazek měst a obcí okresu Strakonice a také Svazek obcí mikroregionu Písecka dokonce navazují na vymezení okresu.

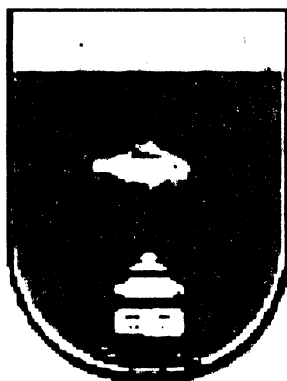
Další typ regionu se pak dá označit jako venkovský – jejich sídly jsou malá městečka, jejichž představitelé ale dokázali okolo sebe shromáždit poměrně velký počet dalších obcí (např. DSO Bukovská voda – centrum Dolní Bukovsko v ORP Týn nad Vltavou, DSO Budějovicko – sever – centrum Borek a Mikroregion Venkov – centrum Chotoviny – dokonce 30 obcí). Raritou pak jsou mikroregiony tvořené malým počtem obcí, jejichž středisky jsou poměrně malé vesnice např. DSO Niva – centrum Chlum v ORP Blatná (180 ob.), DSO Peklov – Nihošovice v ORP Volyně (340 ob.) a Zlatý vrch – Ražice v ORP Písek (412 ob.).

4. 8. 2 Formování symbolického tvaru (Jižní Čechy)

Stejně jako v případě celého souboru mikroregionů se také v rámci Jihočeského kraje nejdříve zaměříme na analýzu názvů, které jsem rozdělila do pěti základních skupin podle symbolů, z nichž vycházejí. Na rozdíl od celorepublikové úrovně je zde na úkor názvů vycházejících z pojmenování měst (40 %) posílena symbolika fyzickogeografická (také 40 %). V té pak převládají odkazy na řeky (celkem 24 %, z méně známých toků Peklov, Polečnice) nad názvy připadajícími reliéfu (16 %, např. Zlatý vrch, Podjavořicko). Kulturní respektive historickou rovinu obsahují pojmenování mikroregionů DSO Blata, Šumavské podlesí, Vitorazsko respektive DSO Věneč (laténské hradiště u Čkyně).

Menší soubor mikroregionů pak také umožnil provést analýzu internetových stránek, což samozřejmě nebylo v rámci celého Česka možné. V rámci jižních Čech provozuje podle Regionálního informačního systému stránky 20 mikroregionů, z nichž některé zde prezentují svá loga či znaky (jako příklad viz následující obrázek). Některé stránky (DSO Severní Písecko, Svazek Lipenských obcí) jsou vyjádřením velmi silného vztahu svých tvůrců k oblasti, kde žijí. To ilustruje např. už adresa www.mujkraj.cz mikroregionu Blanský les – podhůří. Symboly u regionů vychází jak z historie, krajiny ale i současného hospodářství. Jako příklad uvádím témata zobrazená na úvodní stránce portálu Mikroregionu Netolicko, jde o hesla: chléb, rybníky a rybníkářství, jezdeckví, příroda, netolická Obora, Kratochvíle a svátky a slavnosti.

Obr. č. 12: Znak Dobrovolného svazku obcí Blanicko-Otavského regionu

Zdroj: www.municipal.cz/blanicko

4. 8. 3 Formování institucionálního tvaru (Jižní Čechy)

Fungování mikroregionů se liší podle toho, zda jde o spolky obcí či zájmová sdružení právnických osob, ale jaké rozdíly z odlišného statutu plynou, je spíše záležitostí právního rozboru. Důležitější je, zda je jejich činnost orientována pouze jednoúčelově (11 % z celkového počtu mikroregionů), nebo jim jde o regionální rozvoj území, k němuž by na základě strategie rozvoje přispěly jimi vytvořené projekty. Celkem 19 ze sledovaných mikroregionů vlastní aktuální strategii rozvoje, je jen otázkou zda jde o dokumenty, jejichž součástí jsou konkrétní projekty, které se následně uskutečňují (analýza tvorby koncepčních dokumentů viz např. Benda 2004). Ještě jednou pak budu opakovat tezi o významu zapojení lokálních osobností, které se rekrutují nejen z oblasti samosprávy ale i např. místních podnikatelů, kteří by si uvědomovali

důležitost svazků obcí tak, jak to prezentují některé spolky na svých stránkách – např.: *„Rádi bychom, aby Svazek lipenských obcí tvořil do budoucna základní hnací motor pro celkový rozvoj tohoto nádherného koutu České republiky a vynasnažíme se, abychom k tomuto cíli jako představitelé místních obcí plnou měrou přispěli.“* (www.lipensko.cz)

Na zakotvení mikroregionů v myslích obyvatel má právě vliv, zda jsou projekty konkrétně viditelné v každodenním životě, tedy jestli např. pořádají společné akce (např. slavnostní podepsání Memoranda Regionu Renesance jako neformálního spolku mikroregionů Telčska, Dačicka, Jemnicka a Třešťska na telčském náměstí 20. 6. 2006 ve 20:06), spolupodílí se na pořádání kulturního života regionu nebo o něm informují jejich internetové stránky. Ty jako média postmoderní doby se mohou přičinit i o ohraničení regionu v povědomí lidí tím, že podávají zprávy jen z jeho území podobně jako regionální tisk.

4. 8. 4 Zakotvení regionu jako části regionálního systému a regionálního povědomí společnosti (Jižní Čechy)

Zájmová sdružení obcí jako nový typ regionů strukturujících prostor v České republice, mají podle mého názoru velkou šanci stát se postupně významným aktérem v regionálním rozvoji i nedílnou součástí představ obyvatel o rozdělení prostoru. To platí právě především pro venkovské oblasti Česka, za kterou můžeme považovat jižní Čechy. Úspěšnější se v tomto ohledu zatím zdají mikroregiony, jejichž hlavními představiteli nejsou bývalá okresní města (DSO Prachaticko, DSO Strakonicka), což se dá z pozice relativně významných měst snažících se o svůj rozvoj a tím „zanedbávajících“ své okolí pochopit. Stejně jako to, že naopak „vesnická“ sdružení hájí podobné zájmy velikostně podobných obcí, také by v nich nemělo docházet k tomu, že je protěžována největší obec, která získává nejvíce peněz ze společných projektů.

Co se týče otázky přirozenosti mikroregionů z hlediska regionálních souvztažností, která má a bude mít jistě vliv na zakořenění jednotek v regionálním povědomí společnosti, dá se předpokládat, že i u regionů, které nejsou orientovány spádově (Mikroregion Venkov na severu Táborska) vzniknou vazby na základě stejného charakteru krajiny, ale i podobných ekonomických problémů, které mohou být řešeny společně. Už nyní některé mikroregiony deklarují svou kulturní a ekonomickou „jednotnost“, např. Mikroregion severního Písecka (www.severnipisecko.cz) v kapitole Historické vazby obcí severního Písecka upozorňuje na to, že jeho členové náleží po

více než sto padesát let novodobé státní správy k administrativnímu obvodu Písek. Mikroregion Blanský les – podhůří (www.muikraj.cz) sám sebe představuje jako „společenství 19 jihočeských obcí, vzájemně si blízkých především geografickou polohou, přírodním prostředím, kulturně historickými tradicemi a hospodářskou a demografickou skladbou.“

4. 9 Shrnutí – Formování hierarchických prostorových struktur v jižních Čechách se zdůrazněním jeho specifík v rámci České republiky

Pojetí této rozsáhlé kapitoly počítá i s dílčím shrnutím, které bude na rozdíl od předcházejících částí směřovat od diskuse výsledků příslušejícím nižší hierarchické úrovni tedy modelovému území Jihočeského kraje k obecným závěrům v rámci celé České republiky. Na začátek je nutno konstatovat, že modelové území bylo vybráno správně, neboť i v něm se ukázaly významné rozdíly ve formování regionů stejné hierarchické úrovně (jmenujme příklad euroregionů). Lze tedy říci, že naše zjištění v úrovni tohoto mezoregionu lze poměrně dobře generalizovat i v rámci Česka. Pokud bychom měli jmenovat jevy, které nebylo možno v rámci sledované oblasti sledovat, pak jde např. o změnu postavení oblastí při slovenských hranicích po rozpadu Československa a případně s tím spojenou změnu jejich regionální identity. V úrovni vyšších samosprávných celků by bylo jistě zajímavé zkoumat vytváření i jednotek s problematičtější vymezením (kraj Vysočina) a porovnat je právě s formováním Jihočeského kraje. Jako problematičné vnímám i to, že vzhledem k neexistenci silného etnografického regionu v modelovém území (typu Valašska), i tato rovina zkoumání byla částečně ochuzena. Jisté omezení je ale jen daní za možnost detailnějšího zaměření výzkumu.

Změny ve vymezení administrativních regionů ale i kvalitativní posun v jejich fungování – vznik samosprávy v úrovni krajů, ale především obcí, jejichž úroveň se práce nevěnuje, i když si uvědomuji, že šlo o velmi výraznou změnu, která značným způsobem přetvořila stávající prostorové struktury. Tyto probíhající procesy jsou motivovány nutnou postkomunistickou transformací celé společnosti tedy přizpůsobením se vývoji ve světě, pro nějž je typický např. i vzestup nového regionalismu. Regionalismus, jehož definice „*jako typu aktivity, jejímž účelem je zdůraznění charakteristických znaků regionů ve státě a odolání snahám o unifikaci státu*“ (Paasi, Raatikka, Raivo, Riikonen 1994), je zastaralá, neboť nyní jde především o reakci na postupující globalizaci. Jako regiony profilující se tak, že by mohly přispět právě k posílení jedinečnosti různých oblastí poměrně homogenní České republiky, lze označit ty formující se zdola – tedy zájmová sdružení obcí, kulturní oblasti a i euroregiony. Představitelé historických zemí, v jejichž rámci deklaruje nejsilnější identitu Morava, zřejmě po vytvoření krajů značně ztratily motivaci k dalšímu prosazování identity alespoň v podobě politických aspirací. Ostatně jak dokazuje výzkum agentury Focus (2005), po vzejetí své identity na začátku 90. let (Územní

vztahy, územní a státoprávní uspořádání České republiky v názorech obyvatel 1991) již obyvatelé Moravy projevují k historické zemi mnohem slabší vazby.

Právě výsledky převzaté z šetření agentury Focus dokazují (viz další tabulka) další předpoklad, z kterého jsme v této kapitole a vlastně i celé práce vycházeli. Krátce lze formulovat takto: Obyvatelé různých částí České republiky se vyznačují velmi rozdílnou silou vztahu k jednotlivým hierarchickým stupňům regionů. I tento průzkum dokumentuje poměrně slabou intenzitu vztahu k České republice (viz ISSP Národní identita 1995 a 2003) – jen obyvatelé Prahy a dosídlených krajů Karlovarského, Ústeckého a Libereckého upřednostňují před ostatními regiony úroveň celého Česka. Obyvatelé ostatních krajů dávají přednost lokální a regionální úrovni, což se zdůrazňuje směrem na východ.

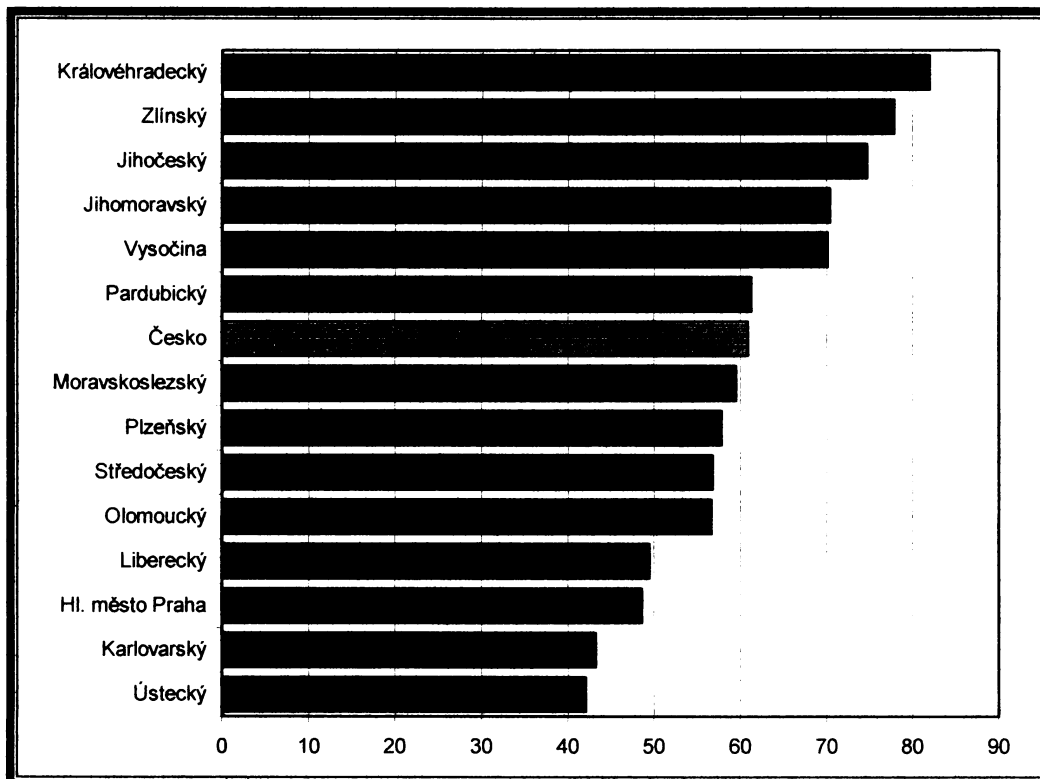
Tab. č. 6: Průměrné pořadí sounáležitosti s jednotlivými stupni regionů v krajích Česka

Praha	2,8	ČR	3,1	obec	3,7	země	3,9	čtvrť	4,9	region
Středočeský kraj	2,7	obec	3,6	ČR	3,7	kraj	3,7	země	3,8	čtvrť
Jihočeský kraj	2,8	obec	3,6	region	3,7	čtvrť	3,7	kraj	3,8	ČR
Plzeňský kraj	2,7	obec	3,0	region	3,9	země	3,9	ČR	4,1	čtvrť
Karlovarský kraj	2,5	ČR	2,7	region	3,0	obec	3,3	země	4,7	kraj
Ústecký kraj	1,9	obec	2,8	ČR	3,9	čtvrť	4,2	země	4,4	region
Liberecký kraj	2,9	ČR	3,4	obec	3,9	země	4,0	region	4,6	kraj
Královéhradecký kraj	2,5	čtvrť	2,5	obec	3,1	ČR	3,2	region	3,7	země
Pardubický kraj	2,2	obec	3,2	čtvrť	3,5	region	3,8	kraj	3,8	ČR
Vysočina	2,4	obec	2,9	čtvrť	3,5	ČR	3,7	země	4,5	region
Jihomoravský kraj	2,6	obec	3,4	čtvrť	3,7	region	3,7	země	3,9	kraj
Olomoucký kraj	2,6	obec	3,2	čtvrť	3,6	region	4,0	ČR	4,1	země
Zlínský kraj	1,9	obec	2,7	region	3,5	čtvrť	3,9	kraj	4,3	země
Moravskoslezský kraj	2,4	obec	3,1	čtvrť	3,6	region	3,8	země	4,1	ČR

Zdroj: Regionální identita a stereotypy ve vztahu k vybraným národnostem (2005)

Jako nejobecnější rovina hodnocení přichází nakonec porovnání intenzity územní identity obyvatel definované nejjednodušeji jako vztah obyvatel k území, kde žijí. Jako ukazatel této souvztažnosti jsme stejně jako Chromý, Marada, Řezníčková (2004) použili modifikovaný index regionální identity (viz Metodika). I v tomto ohledu se podle výsledků dotazníkového šetření gymnaziálních profesorů obyvatelé krajů velmi liší, což dokazuje následující graf.

Graf č. 2: Index regionální identity

Upraveno podle: Chromý, Marada, Řezníčková (2004)

5. Územní identita obyvatel Prachaticka a Pelhřimovska **– vyhodnocení dotazníkového šetření**

5. 1 Úvod a metodika

Třetí odlišný pohled na územní identitu obyvatel a formování regionů představuje v překládané práci tato kapitola, jejímž účelem je vyhodnotit v daných modelových územích, jak konkrétně lidé pocítují vztah k území, ve kterém žijí. Zatímco v předchozí části byl výzkum orientován na to, jakými způsoby může být regionální identita vnějšími i vnitřními procesy institucionalizace regionů formována, cílem této části je zjistit, jak se složitý vývoj strukturace prostoru viditelně projevil v myslích obyvatel. Vyhodnocení dotazníkového šetření by tedy mělo naznačit, jak silně jsou pocítovány vazby k oblasti případného domova a na jakých racionálních i iracionálních skutečnostech jsou založeny. Z důvodu toho, abychom se vyhnuli případným zcela jistě návodným předpokladům o oblasti, nebude např. na rozdíl od ročníkové práce (Štětínová 2003) provedena nejprve regionálně geografická analýza modelových území, což nám umožní budovat v podstatě „od základu“ obraz území tak, jak jej vnímají jeho obyvatelé.

V případě analýzy jen jednoho území by se z práce vytratila geografická rovina v podobě možnosti srovnání, z tohoto důvodu byla vybrána dvě území – okres Prachatice (mapa – příloha č. 3) a okres Pelhřimov (mapa – příloha č. 4), které spojuje jejich venkovský ráz a periferní poloha, ale na druhou stranu jsou rozdílná z hlediska historického vývoje. V modelovém území Prachaticka došlo v jeho části k odsunu původního německého obyvatelstva a následně k nedostatečnému dosídlení. Můžeme tedy formulovat předpoklad, že zde existuje rozdělující linie z hlediska intenzity vztahu k území. Pelhřimovsko sice neprošlo tak radikální změnou ovlivňující regionální povědomí, relativní zlom nastal teprve v nedávné době, kdy se stal okres Pelhřimov součástí nově vzniklého kraje Vysočina. I zde se lze domnívat, že se v území vyskytuje dělicí linie z hlediska přijímání nového kraje, kdy obyvatelé především Pacovska by dali přednost setrvání v Jihočeském kraji. Právě z důvodů touhy po postizení této vnitřní dichotomie, bylo šetření prováděno vždy ve čtyřech městech daných okresů (a částečně jejich okolí): okres Prachatice – Prachatice, Vimperk, Volary a Netolice, okres Pelhřimov – Pelhřimov, Humpolec, Pacov a Kamenice nad Lipou, u nichž se dají předpokládat rozdíly v postojích jejich obyvatel.

Po výběru sledovaných oblastí následovala další fáze příprav výzkumu v podobě konstrukce dotazníku navazujícího jednak na obsah dotazníku použitého v ročníkové práci (Štětinová 2003), jednak při výzkumu provedeném mezi gymnaziálními učiteli v rámci grantu *Metodologické přístupy v geografickém výzkumu kulturních oblastí v Česku* (2004), jehož některé výsledky byly již reflektovány v předchozí kapitole. Tvorba dotazníku (příloha č. 5) jako hlavního metodického nástroje výzkumu je natolik důležitá, že jí bude věnována i následující část.

Samotné dotazníkové šetření proběhlo ve dvou kolech (listopad – prosinec 2005 a duben – květen 2006), kdy byly formuláře distribuovány k respondentům prostřednictvím učitelů základních škol, jež je rozdali dětem, které je donesli rodičům či prarodičům k vyplnění. Tento způsob samozřejmě v sobě skrývá četná úskalí především v podobě zdeformování věkového rozložení odpovídajících. Jeho výhodou je ale nízká finanční nákladnost a i návratnost (celkem 46 %) byla zpočátku očekávána nižší. Jak tedy konkrétně šetření proběhlo? V listopadu 2005 bylo rozesláno celkem 800 dotazníků do základních škol ve vybraných městech, jejich počet byl dán proporcionálně podle počtu obyvatel daných měst (Pelhřimov – 200, Prachatice – 150, Humpolec – 140, Vimperk – 110, Pacov – 60, Volary a Kamenice nad Lipou – 50, Netolice – 40 dotazníků) s tím, že poměr dotazníků mezi Prachatickem a Pelhřimovskem odpovídá i poměru počtu jejich obyvatel (1:1,4). Na žádost o spolupráci s prováděním dotazníkového šetření nereagovaly jen školy z Kamenice nad Lipou a Vimperka, v Prachaticích pak v porovnání s ostatními městy byla velmi nízká návratnost (17 dotazníků), proto bylo rozhodnuto o realizaci druhého kola. Po telefonické domluvě pak byly školy ve jmenovaných městech obeslány v dubnu 2006 ještě jednou. Celkem tedy bylo rozesláno 1070 dotazníků, vrátilo se jich 490 (302 z Pelhřimovska, 188 z Prachaticka). Detailnější data o návratnosti nabídne část nazvaná Charakteristika souboru respondentů.

Samotnou analýzu výsledků dotazníkového šetření bude možno pro větší přehlednost rozdělit do dvou tématických okruhů, z nichž první se zaměří na to, které z hierarchických stupňů regionů jsou v myslích obyvatel nejvíce přítomné. Druhý pak bude hledat odpověď na otázku, jaké symboly mají lidé spojeny s oblastí, kterou obývají, potažmo tedy, jaké prvky jsou důležité pro formování územního povědomí. První okruh bude vycházet z odpovědí na otázku: „*Jak nazýváte území (oblast), ve které žijete? (např. při představování se návštěvě z jiné části ČR)*“. Základ diskuse druhého okruhu bude tvořit analýza odpovědí otevřenou otázkou: „*Co považujete za symboly území, ve kterém žijete?*“.

I tato kapitola bude ukončena dílčím shrnutím, jehož podstatou bude především vyhodnocení toho, jak odlišně se může projevovat územní identita obyvatel v mikroregionální úrovni (Prachaticko versus Pelhřimovsko). Index regionální identity použitý již v předchozím textu umožní navíc v samotném závěru celé práce i srovnání intenzity prožívání prostoru mezi obyvateli různých měřítkových úrovní (celé České republiky, jednotlivých krajů, okresů Prachatice a Pelhřimov a mikroregionů potažmo vybraných měst a jejich okolí).

5. 2 Konstrukce dotazníku

Právě konstrukce dotazníku se stejně jako u ročníkové práce (Štětinová 2003) ukázala být poměrně náročným úkolem, při kterém ale tentokrát bylo možné vycházet z výsledků již provedených šetření zabývajících se stejným tématem. Právě zkušenosti s vyhodnocováním těchto výzkumů (kromě ročníkové práce také již zmiňované šetření v rámci grantu *Metodologické přístupy v geografickém výzkumu kulturních oblastí v Česku*) umožnily formulovat univerzální dotazník (viz příloha č. 5), který také již byl použit např. již při výzkumu regionálního povědomí obyvatel okresu Jindřichův Hradec v bakalářské práci Hazukové (2006).

První fází vytváření dotazníku ještě před samotnou stylizací otázek představuje operacionalizace, což je „*proces transformace obecně definovaných pojmů do skutečností běžného života a zkušeností lidí.*“ (Surynek, Komárková, Kašpárková 2001) Ta je ale právě v našem případě obtížná, musíme souhlasit s Raagmou (2002), který tvrdí, že regionální povědomí je i záležitostí pocitů a je tudíž těžko postižitelné. Právě např. Raagma (2002, s. 66) řeší problém s formulací dotazu tím, že se ptá přímo na to, zda „*jsou respondenti patrioty své komunity.*“ To ale lze považovat za „návodnou“ otázku, fenomén regionální identity obyvatel se navíc jeví tak složitým, že jej nelze postihnout jedinou odpovědí.

Dotazník lze tematicky rozdělit na několik částí. Na začátek kromě klasických identifikačních dotazů přichází na řadu otázky, které zjišťují, jak dlouho respondent žije v místě svého bydliště, případně odkud se přistěhoval. Můžeme totiž vyslovit předpoklad, že lidé zde narození, či přistěhovavší se před mnoha lety či z oblasti vykazující se podobnými kvalitami jako lokalita současného bydliště, budou pociťovat silnější vztah ke svému území a to se projeví v jejich odpovědích. Některé výzkumy zabývající se závislostí mezi územní identitou jednotlivých obyvatel a jinými jevy např. reakcí k případnému rozvoji turismu v regionu dokonce považují délku života v oblasti za charakteristiku tohoto jevu. Kuldová (2005) pak uvádí podíl rodáků jako jeden z vhodných ukazatelů pro hodnocení kulturních aspektů území pomocí statistických metod. S tím nelze než souhlasit, ale problematické je její zpracování dat za celou populaci hodnocených jednotek (obvodů ORP), které jen jiným způsobem dokazuje, že v České republice došlo k výjimečné situaci – k poválečnému odsunu, a existuje zde proto určitá výrazná hranice. Mnohem vhodnější by bylo použít ukazatel podílu rodáků v mladších věkových skupinách, kteří se již v daném prostředí narodili, a tím dokázat, že i přesto si nedokázali vybudovat k svému rodnému prostředí dostatečný vztah.

Zároveň by se pravděpodobně ukázala i vnitřní diferenciacie v pohraničí např. v podobě dichotomie venkov versus průmyslový severozápad. Jako další vhodný indikátor územní identity také vypovídající o územní stabilitě obyvatelstva a dobře hodnotitelný statistickými metodami je možné navrhnout migrační obrat sledovaný v určitých časových rovinách.

Ze srovnání statistických dat ze Sčítání 2001 (viz další tabulka, www.czso.cz) u sledovaných území vyplývá, že ve všech věkových skupinách je vyšší stabilita obyvatelstva v okrese Pelhřimov a to je právě dáno jiným poválečným vývojem. Tato dichotomie ještě vynikne ve srovnání našich jednotek se souborem ostatních okresů, kde Pelhřimov zaujímá podle podílu narozených v obci trvalého pobytu 25. místo, zatímco Prachatice jsou až na 57. pozici. V nejstarší věkové skupině 60 + je podíl rodáků v okrese Prachatice jen 29,8 % (ale pro srovnání – okresy celé dosídlené např. Tachov 3,3 %, Bruntál 4,5 %, Cheb 4,7 %) proti 38,2 % v okrese Pelhřimov. Bude tedy zajímavé sledovat, zda se rozdíl ve stabilitě obyvatelstva projeví i ve struktuře respondentů a jejich odpovědích v našem dotazníkovém šetření.

Tab. č. 7: Srovnání podílu rodáků v modelových okresech v jednotlivých věkových skupinách (Sčítání 2001)

	Narození v obci trvalého pobytu (%)				
	0–14	15–29	30–59	60 +	celkem
Prachatice	80,3	60,5	32,3	29,8	47,1
Pelhřimov	83,0	64,7	39,3	38,2	52,0

Zdroj: www.czso.cz

Další tematická část se shoduje s prvním okruhem již nastíněným v úvodu kapitoly. Jde tedy o otázky, které zkoumají, jaké hierarchické úrovně regionů se stávají součástí představ lidí o prostoru. Jaké jednotky „lidé vnímají jako části svých míst (viz teoretická debata), jako součást prostorovosti svých osobních historií.“ (Paasi, Raatikka, Raivo, Riikonen 1998, s. 154) Jak už bylo řečeno, hlavní důraz ve zkoumání je kladen na otázku č. 3: „*Jak nazýváte území (oblast), ve které žijete?*“ Odpovědi na ní odhalí, s jak velkou prostorovou jednotkou se lidé identifikují. Bližší pohled na toto téma pak přináší reakce na baterii tvrzení: „*Cítím se být především obyvatelem...*“, kde jsou jednotlivé stupně definovány obecně na rozdíl od podobné otázky z dotazníkového šetření v ročníkové práci (Štětinová 2003). Podle ní se respondenti z Prachaticka cítili nejvíce jako Jihočeši, zatímco dotázaní z Vimperska se považovali nejvíce za obyvatele

Šumavy. Z dotazníkového šetření gymnaziálních učitelů (2004) byla převzata otázka č. 6, která zjišťuje zájem o dění a problémy v jednotlivých hierarchických úrovních regionů. Do nyní diskutovaného okruhu ještě patří dotazy reagující na obeznámenost veřejnosti s aktuální problematikou vzniku krajů a ORP jako administrativních jednotek a euroregionů a zájmových sdružení obcí jako regionů formovaných „zdola“.

Problematika symboliky území ve zkoumaných oblastech tvoří samostatnou tématickou rovinu. Symboly, které mají lidé spojené se svým územím, přímo zjišťuje otázka č. 4. Další rozvinutí pak nabízí dotaz č. 5, který je formulován na základě Breakwellova třetího principu identity – „sebeúcty“ (self-esteem) (1992, cit. v Gustafson, 2001) a zároveň vychází i z Paasiho dimenzí regionálního vědomí (1986). Respondenti jsou nuceni zaujmout jednoznačné stanovisko k tomu, zda mohou být hrdí či pyšní na jednotlivé složky území od fyzickogeografických, kulturních až po ekonomické. V případě kladného postoje pak mají možnost uvést, na co konkrétně jsou hrdí. Už v případě srovnání Prachaticka a Vimperska se ukázaly významné odlišnosti v chápání symboliky mezi obyvateli obou oblastí (Štětinová 2003), dá se tedy předpokládat, že v diferencovanějším souboru mikroregionů budou rozdíly ještě větší. Diskuse tohoto tématu přinese zjištění v podobě toho, s čím se lidé v oblasti ztotožňují a co by tudíž mohlo být použito k podpoření jejich sounáležitosti s komunitou i územím.

Poslední okruh otázek zjišťující zapojení respondentů do místní občanské společnosti pak již dává možnost pro odrazový můstek k shrnující debatě o rozdílech v síly regionálního povědomí. Právě podíl na kulturním a společenském životě regionu může být jedním z objektivních znaků jeho intenzity, což dokazuje Raagma ve svém výzkumu (2002).

5.3 Charakteristika souboru respondentů

Základním ukazatelem každého šetření je reprezentativnost jeho respondentů a tudíž možnost zobecnění výsledků výzkumu na celou populaci. Již vzhledem ke způsobu distribuce dotazníků nebylo možné očekávat, že by šlo z hlediska reprezentativnosti o něco víc než o sondu do názorů specifické skupiny obyvatel – rodičů a prarodičů dětí ze základních škol ve vybraných mikroregionech a dále učitelů těchto škol. Přes tato omezení jsou ale závěry plynoucí ze zhodnocení dotazníkového šetření inspirativní, zejména protože právě tato skupina obyvatel má velký vliv na formování postojů mladé generace a ovlivňuje tak budoucnost regionu.

Než se dostaneme k samotné charakteristice souboru respondentů, věnujme pozornost následující tabulce, která ukazuje základní územní rozložení respondentů a procentuelní návratnost dotazníků v jednotlivých kolech šetření. Zaznamenává také zajímavost v podobě toho, že ze škol v Netolicích a Pacově se vrátilo dokonce více dotazníků, než tam bylo odesláno. Zájem (nebo nezájem) učitelů a rodičů o spolupráci ovlivnil i zkreslení základního poměru mezi počtem respondentů z okresů Prachaticke a Pelhřimov (v šetření 1:1,6).

Tab. č. 7: Územní rozložení respondentů

	Počet respondentů	Podíl na celku (%)	Návratnost v 1. kole (%)	Návratnost ve 2. kole (%)
Prachatice	59	12,0	11,3	42,0
Netolice	57	11,6	142,5	x
Vimperk	45	9,2	0	40,9
Volary	27	5,5	54,0	x
Prachaticko	188	38,4	28,9	41,4
Pelhřimov	146	29,8	73,0	x
Humpolec	74	15,1	52,8	x
Kamenice nad Lipou	20	4,1	0	33,3
Pacov	62	12,7	103,3	x
Pelhřimovsko	302	61,6	62,7	33,3
celkem	490	100,0	47,9	39,6

Zdroj: vlastní šetření

Jak už bylo diskutováno, deformaci struktury respondentů z hlediska pohlaví, věku a vzdělání se kvůli zvolenému způsobu rozesílání dotazníků nešlo vyhnout. Další tabulky přináší srovnání rozložení respondentů podle věku a vzdělání v jednotlivých vybraných okolo měst lokalizovaných mikroregionech a celých modelových oblastech

Prachaticka a Pelhřimovska se skladbou obyvatelstva daných okresů podle Sčítání 2001 (www.czso.cz). Poměrně překvapivé bylo, že se podařilo dodržet přibližný poměr mužů a žen mezi odpovídajícími (celkem 46,3 % mužů proti 53,7 % žen, největší odchylka od struktury celé populace – Kamenice nad Lipou 45 % proti 55 %). Naopak rozdíly ve věkové struktuře vynikají, i pokud skladbu respondentů srovnáváme s populací daných okresů v produktivním věku.

Tab. č. 8: Věková struktura respondentů

	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	N*
Prachatice	5,1	47,5	33,9	13,5	59
Netolice	5,3	63,2	29,8	1,7	57
Vimperk	6,7	44,4	37,8	11,1	45
Volary	3,7	33,3	44,4	18,6	27
Prachaticko	5,3	49,5	35,0	10,2	188
Okres Prachatice (2001)	28,8	23,5	25,4	22,3	
Pelhřimov	3,4	43,2	40,9	12,5	146
Humpolec	2,7	61,3	32,0	4,0	74
Kamenice nad Lipou	5,0	35,0	50,0	10,0	20
Pacov	6,5	51,6	29,0	12,9	62
Pelhřimovsko	4,0	49,0	37,1	9,9	302
Okres Pelhřimov (2001)	28,7	23,1	24,2	24,0	
celkem	4,5	49,2	36,1	10,2	490

N* počet respondentů v jednotlivých úrovních

Zdroj: dotazníkové šetření, www.czso.cz

Složení souboru z hlediska vzdělanosti je ovlivněno především obecnou neochotou lidí s nižším vzděláním odpovídat v podobných šetřeních, ale vyšší stupeň vzdělanosti je nutno také přisuzovat relativnímu mládí respondentů (viz věková struktura), neboť mladší věkové skupiny se samozřejmě vyznačují příznivější vzdělanostní strukturou. Na rozdíl od dotazníkového šetření proběhlého jen v rámci okresu Prachatice (2003), ale nedošlo k tak výraznému posunu struktury ve směru k vyššímu vzdělání, který byl tehdy způsoben výběrem šetřeného souboru, který tvořili rodiče a prarodiče dětí navštěvujících gymnázium, u nichž lze předpokládat vyšší dosažené vzdělání.

Tab. č. 9: Vzdělanostní struktura respondentů

	Základní a bez vzdělání (%)	Vyučen/a (%)	Středoškolské s maturitou (%)	Vysokoškolské (%)	N*
Prachatice	5,9	47,1	11,8	35,3	59
Netolice	7,0	45,6	33,3	14,0	57
Vimperk	6,1	45,2	30,2	18,5	45
Volary	3,7	48,1	18,5	29,6	27
Prachaticko	6,0	46,3	23,7	24,0	188
Okres Prachatice (2001)	26,6	41,0	23,0	9,3	
Pelhřimov	3,4	16,9	36,0	43,8	146
Humpolec	4,0	34,7	33,3	28,0	74
Kamenice nad Lipou	5,0	45,0	30,0	20,0	20
Pacov	0,0	54,8	32,3	12,9	62
Pelhřimovsko	3,0	30,9	34,2	32,0	302
Okres Pelhřimov (2001)	24,6	41,5	24,2	9,6	
celkem	4,1	36,8	30,2	28,9	490

N* počet respondentů v jednotlivých úrovních

Zdroj: dotazníkové šetření, www.czso.cz

Právě z porovnání se souborem respondentů, zkoumaných v rámci dotazníkového šetření v ročníkové práci (Štětinová 2003), vyplývá, že se alespoň částečně podařilo splnit cíl pro magisterskou práci v ní formulovaný v podobě požadavku na vyšší stupeň reprezentativnosti dalšího dotazníkového šetření. Nyní šetřený soubor je obsáhlejší a z hlediska základních znaků více odpovídá celé populaci a to především z hlediska pohlaví a vzdělání respondentů. Navzdory tomu je ještě jednou nutno opakovat, že výsledky šetření nejsou reprezentativní, a musíme je tudíž interpretovat jen jako kvalitativní sondu do myslí určité skupiny obyvatel.

Z hlediska vyslovenému předpokladu, že lidé žijící ve stejném místě delší dobu tam zřejmě zapustili silnější kořeny, musí být nahlíženo na tabulky č. 10 a 11. Pokud by byl náš výzkum zaměřen více sociologicky, právě délka života strávená v daném bydlišti by byla vhodným indikátorem vstupujícím do analýz hodnotících, které z osobních ukazatelů mají největší vliv na sílu individuálního vztahu k území. K „definování“ nás samých přispívá totiž také vědomí kontinuity vlastního života prožívaného po dlouhou dobu na stejném místě. Ale i pro naše zkoumání intenzity regionálního vědomí je důležité zjistit charakter sledovaného souboru z hlediska jeho stability v území. V něm lze sledovat, že v souladu s celou populací sledovaných okresů existují významné rozdíly v podílu místních rodáků. Ten nelze připsat přímo dosídlení, neboť jde o mladší věkové skupiny, ale spíše menší stabilitě obyvatel v důsledku horší atmosféry v lokální komunitě a slabším vazbám k území. Malý podíl rodáků

v mikroregionu Volary je ale na druhou stranu vyvažován tím, že se plná čtvrtina respondentů přistěhovala do roku 1979 a žije tedy v území více jak čtvrt století (vlastně od dětství).

Tab. č. 10: Přistěhovalí podle časového období

	Žijí od narození (%)	Přistěhovalí (%)				N
		do roku 1979	1980-1989	1990-1999	od roku 2000	
Prachatice	35,3	5,9	11,8	35,3	11,8	59
Netolice	38,6	1,8	12,3	42,1	5,3	57
Vimperk	32,1	19,9	8,9	31,1	8,0	45
Volary	29,6	25,9	18,5	18,5	7,4	27
Prachaticko	34,7	10,9	12,2	33,9	8,3	188
Pelhřimov	39,8	12,4	19,3	19,3	9,1	146
Humpolec	46,7	8	9,3	26,7	9,3	74
Kamenice n. L.	45,0	5	15,0	25,0	10,0	20
Pacov	43,5	9,7	9,7	21,0	16,1	62
Pelhřimovsko	42,6	10,3	14,6	21,8	10,6	302
celkem	39,6	10,5	13,7	26,5	9,7	490

Zdroj: dotazníkové šetření

Pokud jde o to, odkud se dotazovaní přistěhovali, může nás překvapit velký podíl přistěhovalých z jiného kraje Česka v mikroregionech Volarska a Vimperska. Vzhledem k tomu, že zkoumající dotaz nezjišťoval odkud konkrétně lidé přišli, můžeme oprávněně předpokládat, že velká část z nich jsou rodáci ze sousedního bývalého Západočeského nyní Plzeňského kraje (především z okresu Klatovy), jehož charakter se velmi blíží přírodnímu a kulturnímu rázu jejich nynějšího domova.

Tab. č. 11: Přistěhovalí podle oblasti odkud přišli

	Žijí od narození (%)	Přistěhovalí (%)				N
		z jiné obce "malého okresu"	z jiné obce býv. okresu	ze souč., či býv. kraje	z ČR nebo ze zahraničí	
Prachatice	35,3	17,6	23,5	17,6	5,9	59
Netolice	38,6	15,8	22,8	17,6	5,3	57
Vimperk	32,1	6,7	21,2	8,9	31,1	45
Volary	29,6	0,0	18,5	14,8	37,0	27
Prachaticko	34,7	11,9	22,0	15,1	16,2	188
Pelhřimov	39,8	8,3	30,7	12,8	8,3	146
Humpolec	46,7	5,0	22,3	13,0	13,0	74
Kamenice n. L.	45,0	10,0	25,0	15,0	5,0	20
Pacov	43,5	12,9	24,2	12,9	6,5	62
Pelhřimovsko	42,6	8,5	26,9	13,0	8,9	302
celkem	39,6	9,8	25,0	13,8	11,7	490

Zdroj: dotazníkové šetření

5. 4 Hierarchické úrovně regionů v myslích obyvatel Prachaticka a Pelhřimovska

„Zatímco regiony vytváří rámec dávající základ pro společnou historickou zkušenost a společnou paměť, místa jsou jedinečná, neboť neexistují dvě stejné prostorové osobní historie.“ (Paasi, Raatikka, Raivo, Riikonen 1994, s. 154) Právě vztah míst jako osobních prostorových „archívů“ a regionů jako sociálních a historických faktů bude zkoumán u obyvatel našich modelových území. Jak lidé přijímají do svých prostorových zkušeností (míst) atributy regionů různé hierarchické úrovně, je i podle Paasiho (2002) velmi zajímavé téma pro regionální výzkum. Podle jednoho z hlavních představitelů humanistické geografie Tuana (1975) se odlišují různé úrovně územních jednotek (nerozlišuje místo a region) jen na základě míry abstrakce zkušenosti. Proto je přirozené, že méně vzdálené jednotky, jež přímo „prožíváme“, jsou nám bližší. Ale i Tuanův pohled zohledňuje síly, které hlavně v případě státu mají tu moc „přiblížit“ nám i poměrně rozsáhlé regiony.

Jako startovní metu této části hodnocení dotazníkového šetření, které ale má ambici nebýt jen mechanickým přehledem dosažených statistických dat, byla zvolena otázka č. 3: „*Jak nazýváte území (oblast), ve které žijete? (Např. při představování se návštěvě z jiné části ČR)*“. Ta z daných dotazů asi nejjasněji vypovídá o tom, s jakou z regionálních úrovní se nejvíce respondenti ztotožňují. Na rozdíl od evaluací ostatních otázek, nejsou v následujícím kategorizovaném přehledu vzhledem k velmi výrazné mikroregionální diferenciaci v odpovědích uváděny celkový souhrn a podíl v případě celého Prachaticka a Pelhřimovska. Při hodnocení otevřených otázek je důležité nalézt správný počet kategorií, do nichž by byly zaříděny značně rozlišné projevy odpovídajících. V tomto případě byla zařazena i přes malou absolutní váhu do hodnocení i jednotka bývalého kraje, která má svou roli v konkrétním vyjádření jižních Čech (Jihočeského kraje) jako identifikační prostor pro obyvatele Pacovska, což se ještě více projeví v následujícím posouzení vztahů k jednotlivým regionálním úrovním. Jelikož přibližně čtvrtina odpovídajících uvedla více úrovní (nejčastěji město a mezoregion – Jižní Čechy a Vysočina), zohledňuje toto i příslušná tabulka, kde jednotlivé podíly nedávají dopočet do sta.

Tab. č. 12: Jak nazýváte území (oblast), ve které žijete? Názvy reflektující

...

	Lokální úroveň (%)	Mikroregionální úroveň (%)	Mezo (Jižní Čechy, Vysočina) (%)	Bývalý kraj (%)	FG region (Šumava, Vrchovina) (%)
Prachatice	14,7	5,9	23,6	0,0	53,0
Netolice	7,1	24,6	60,4	0,0	10,5
Vimperk	5,6	10,2	15,6	0,0	70,5
Volary	0,0	3,7	21,8	0,0	88,9
Pelhřimov	1,1	6,7	80,8	4,5	4,4
Humpolec	6,6	6,6	79,7	4,0	5,3
Kamenice n. L.	5,0	5,0	68,0	12,0	5,0
Pacov	6,4	11,2	51,6	21,0	3,2

Pozn.: Nejde o dopočty do 100.

Zdroj: dotazníkové šetření

Nyní už sledujeme rozdíly v územním povědomí mezi jednotlivými mikroregiony. V daném kontextu se v lokální úrovni jeví jako protichůdné anomálie mikroregiony Prachatic a Volar. Zatímco občané prvního jmenovaného se často obyvatelům jiné části Česka představují jako obyvatelé Prachatic, a to může být ovlivněné i velikostí a relativní známostí města v rámci republiky, obyvatelé Volar naopak vůbec lokální a mikroregionální (místní oblast případně okres) nereflektují. Toto je jednak asi důsledkem dominance Šumavy jako „žitého“ prostoru a taktéž se to shoduje s hypotézou o slabších poutech obyvatel dosídlených oblastí k obci (viz předchozí kapitola komentující výsledky šetření agentury Focus – případ Karlovarského a Libereckého kraje). Naopak respondenti z Netolicka jako historicky české části prachatického okresu vykazuje blízký poměr obyvatel právě k místní oblasti, která je specifická z hlediska krajiny (roviny, rybníky), a právě proto zřejmě obyvatelé demonstrují odlišnost své oblasti v rámci jinak hornatého okresu. Což také dokumentují svým relativním upřednostňováním jižních Čech na rozdíl od respondentů z ostatních částí prachatického modelového území. Právě mezoregionální úroveň v podobě Vysočiny a jižních Čech je z pohledu celého zkoumaného souboru považována za nejdůležitější územní rovinou, k níž se obyvatelé vztahují. Zvláště dominantní je u občanů z Pelhřimova, u nichž by se dalo předpokládat, že vzhledem k významu města by se podobně jako u občanů Prachatic mohli prezentovat jako jeho obyvatelé. V celém zkoumaném okrese Pelhřimov je znát převaha prostorových představ spojených s Vysočinou, to platí i pro Pacovsko (51 %), které ale jinak poměrně výrazně

demonstruje svou příslušnost k jižním Čechám. Lze se proto domnívat, že Vysočina pro obyvatele nepředstavuje jednotku jako kraj, ale spíše region pevně institucionalizovaný na základě rázu krajiny. Což je případ také Šumavy jako dominantní oblasti zakotvené ve vědomí místních obyvatel (Volary – 88,9 %).

Dotazníkové šetření provedené v rámci ročníkové práce (Štětinová 2003) přidávalo k tomuto pohledu hodnocení ještě další možný úhel bádání, který nabízí metoda mentální mapy. Ta umožňuje zkoumat detailněji představy lidí o prostoru a i zda, jak bylo naznačeno právě v ročníkové práci, i z hlediska toho, do jaké míry se ohraničení jejich míst – konkrétně území, kde se cítí doma, shoduje s vymezením existujících především administrativních regionů. Další eventuální velmi podrobnou možnost zkoumání spíše však sociologické povahy představuje metoda biografických rozhovorů, jež jsou analyzovány z hlediska toho, jaká geografická označení ve vyprávění o svých životech respondenti použijí. Tuto metodu použili v rámci Česka např. sociologové podílející se na projektu Regionální identita obyvatel Euroregionu Nisa (Zich a kol. 2003).

Zatímco odpovědi na již diskutovanou otázku č. 3, reflektovali pouze regiony, které jsou respondentům nejbližší, baterie tvrzení: „*Cítím se být především obyvatelem naší/našeho...*“ v otázce č. 7 se snaží posoudit vztah respondentů k nejdůležitějším regionálním stupňům. Pětibodová škála (1 - ano, 2 – spíše ano, 3 – neutrální vztah, 4 – spíše ne, 5 – ne) umožnila zkonstruovat průměr hodnocení daných tvrzení v jednotlivých zkoumaných úrovních (viz následující tabulka). Na rozdíl od diskutovaného šetření agentury Focus, neměli respondenti řadit územní úrovně podle k nim pocíťované náklonnosti, nejde tedy obě šetření zcela srovnávat. Taktéž vybrané stupně jsou rozdílné – je otázkou, jak velkou roli v hodnocení respondentů sehrálo to, že jako nejvyšší stupeň byla vybrána Evropa a nikoli Evropská unie jako v současné době velmi bouřlivě institucionalizovaný region. Jak už bylo zmíněno, vzhledem k univerzálnosti dotazníku byly jednotlivé úrovně definovány obecně a je otázkou, zda si pod jejich označením dokázali respondenti představit danou jednotku. To platí hlavně pro obvody ORP, které byly označeny obecně používaným pojmenováním „malé“ okresy. Právě hodnocení této úrovně se respondenti v rámci všech předkládaných vyhýbali nejčastěji, což ještě umocňují odpovědi na otázky č. 8 a č. 9 (viz dále). Problematické také bylo definovat kulturní oblast univerzálním označením a to se projevilo i na odpovědích. Neboť právě k tomuto stupni byli respondenti nejméně loajální. Je nutno si ale uvědomit, že žádná klasická kulturní oblast se v modelových území nenachází.

Tab. č. 13: Vztah k jednotlivým regionálním úrovním (průměr 1 – nejsilnější vztah, 5 – nejslabší vztah)

	Evropy	České republiky	historické země	současného kraje	bývalého kraje	kulturní oblasti	"dřívějšího" okresu	"malého" okresu	místní oblasti	města/měst. části/vesnice
Prachatice	2,47	1,12	1,80	2,02	2,73	3,07	2,78	2,77	1,69	1,26
Netolice	2,50	1,11	2,00	2,00	2,63	3,47	3,04	2,67	1,84	1,55
Vimperk	2,48	1,10	1,95	2,25	2,86	3,26	3,18	2,41	1,84	1,74
Volary	2,81	1,04	1,80	2,38	3,12	2,92	3,12	2,72	1,88	1,38
Prachaticko	2,76	1,10	1,90	2,11	2,79	3,22	3,00	2,65	1,80	1,47
Pelhřimov	2,40	1,10	2,43	2,43	3,01	3,62	2,85	2,98	2,50	1,43
Humpolec	2,37	1,17	2,30	2,18	3,34	3,62	3,29	2,56	1,92	1,26
Kamenice n. L.	2,50	1,16	2,19	2,67	2,79	3,62	3,00	2,86	2,23	1,25
Pacov	2,45	1,13	2,15	2,85	2,43	3,68	2,98	2,59	1,64	1,24
Pelhřimovsko	2,41	1,13	2,32	2,47	2,96	3,63	3,00	2,79	2,17	1,34
celkem	2,53	1,12	2,16	2,33	2,89	3,47	3,00	2,74	2,03	1,39

Zdroj: dotazníkové šetření

Výsledky shrnuté v předchozí tabulce si zaslouží podrobnější komentář, v kterém budeme směřovat od nejvyšší sledované úrovně Evropy až k rovině lokální. Vztah k Evropě je poměrně silný, což vynikne právě ve srovnání s výsledky výzkumu agentury Focus (2005), ve kterém ale byla otázka položena jiným způsobem (viz výše). Naopak se s jeho výsledky shoduje rozdíl mezi oblastí Prachaticka a Pelhřimovska, i v něm obyvatelé kraje Vysočina měli ve srovnání s obyvateli Jihočeského kraje výrazně pozitivnější poměr k Evropě (Evropské unii), kdy dokonce spolu s Prahou a Ústeckým krajem byla Vysočina jedním ze tří krajů s nejpříznivějším vnímáním EU. Další úroveň – Česká republika je podle respondentů jasně dominantní úrovní identifikace. Také v tomto případě se projevují malé rozdíly mezi dvěma modelovými územími, které jsou v souladu s již vyslovenými předpoklady, že se v Česku projevuje západovýchodní gradient v poklesu intenzity vztahu k České republice a naopak růstu sounáležitosti s obývaným městem či vesnicí (viz dále). Historické země se v porovnání s ostatními devíti regionálními úrovněmi umístily na celkovém čtvrtém místě, to je možno považovat za následek jejich dlouhé tradice v porovnání s „bližšími“ regiony, které ale mají za sebou jen velmi krátkou historii. Daná modelová území se nachází v Čechách, u kterých jsem na začátku sledování ve druhé části diplomové práce

anticipovala, že vztah jejich obyvatel k historické zemi bude slabší než u Moravanů, to se ale nepotvrdilo, a i zjištění z tohoto dotazníku tomu odpovídají. Další dvě prostorové kategorie je nutno z jasných důvodů hodnotit společně. Znovu je zde ověřeno tvrzení, že obyvatelé Pacovska se cítí být spíše obyvateli Jihočeského kraje, a tudíž jsou nespokojeni s krajem Vysočina. Území celého Pelhřimovska je v tomto ohledu diferencováno, obyvatelé Humpolce z důvodu polohy a vazeb na Jihlavu a Havlíčkův Brod upřednostňují nové administrativní členění. Z pohledu obyvatel okresu Prachatice nepřinesla I. fáze reformy veřejné správy sice žádné územní změny, ti však přesto dávají přednost novému kraji.

Nyní následuje již interpretace zjištěných postojů k územím mikroregionální a lokální úrovně. Kulturní oblasti nemá z hlediska těchto modelových území význam hodnotit, dostáváme se tedy rovnou k okresům a obvodům ORP. Zatímco obyvatelé Prachatic a Pelhřimova měli přirozeně poměrně intenzivní vztah k funkčně zaniklým jednotkám a mohou se stavět z důvodu poklesu relativního významu jejich měst k obvodům ORP nepříznivě, dalo by se předpokládat, že u obyvatel nových sídel úřadů s rozšířenou působností (Vimperk, Humpolec a Pacov) tomu bude právě naopak. Určitě to platí u Vimperku a Humpolce, obyvatelé Pacova jsou v této otázce skeptičtější, a to i přestože představitelé Pacova usilovně lobovali za zařazení svého města na seznam ORP (viz 2. část práce) a podařilo se jim to až na základě přijetí pozměňovacích návrhů k danému zákonu. Předmětem jednoho z nich byla i Kamenice nad Lipou, ta však jako sídlo úřadu nebyla schválena. K nejnižším úrovním pojí obyvatele přirozeně silná pouta daná bezprostředním prožíváním prostoru. Sounáležitost s obcí a místní komunitou je silnější u obyvatel celého Pelhřimovska, naopak k místní oblasti se váží silněji překvapivě na celém Prachaticku. Určitá disproporce mezi odpověďmi zde a u otázky č. 3 lze nalézt u obyvatel Netolic, kteří sami sebe nejvíce představují jako obyvatele Netolicka, ale toto plně nedemonstrují vyjádřením síly vztahu k místní oblasti. Je potřebné se proto zamyslet, zda to není spíše způsobeno označením (místní oblast), které bylo použito v dotazníku pro gymnaziální učitele, kteří si jistě pod tímto pojmem mají co představit. V případném dalším šetření by bylo zřejmě vhodné uvést podobně jako u kulturních oblastí do závorky vhodné příklady (např. právě Netolicko).

Reakcí na aktuální dění a problémy je zařazení otázek č. 8 a č.9, které zjišťují názory respondentů jednak na vznik a vymezení krajů a obvodů ORP, a jednak na vstup Česka do Evropské unie. Rovněž zde byla stejně jako u předchozích tvrzení zvolena pětistupňová hodnotící škála, na rozdíl od postojů k jednotlivým regionálním úrovním zde ale velká část respondentů udávala neutrální vztah k daným událostem. Vybraná

škála se proto ukázala jako jisté omezení pro hodnocení, a tak v možných příštích výzkumech by měly být podobné otázky formulovány s tím, aby na ně museli respondenti reagovat jednoznačně i za cenu toho, že se v porovnání s touto formulací větší část respondentů vyhne odpovědi.

Tab. č. 14: Postoje k (průměr – 1 – pozitivní hodnocení, 5 – negativní hodnocení)

	EU	Nové kraje		"Malé" okresy	
	členství	vznik	vymezení hranic	vznik	vymezení hranic
Prachatice	2,35	3,01	2,94	2,86	3,01
Netolice	2,79	3,05	3,00	2,88	2,93
Vimperk	2,81	3,18	3,09	2,40	2,76
Volary	2,70	3,37	3,37	3,15	3,11
Prachaticko	2,63	3,11	3,06	2,82	2,95
Pelhřimov	2,25	3,13	3,13	3,09	3,05
Humpolec	2,99	2,47	2,66	2,55	2,71
Kamenice n. L.	2,88	3,47	3,44	3,06	3,13
Pacov	3,20	3,75	3,70	3,10	3,26
Pelhřimovsko	2,66	3,11	3,15	2,96	3,01
celkem	2,65	3,11	3,12	2,91	2,99

Zdroj: dotazníkové šetření

Nejpříznivěji je (viz předchozí tabulka) respondenty vnímán vstup České republiky do Evropské unie, naopak negativní ohlasy převážily u otázky vzniku a vymezení nových krajů. Ty jsou hodnoceny mírně nepříznivě i v rámci okresu Prachatice, přestože se ho první fáze reformy státní správy vůbec nedotkla. Také zde se projevila i v ostatních odpovědích demonstrováná nespokojenost obyvatel Pacovska se zařazením do kraje Vysočina. Městský internetový portál (www.mestopacov.cz) prezentuje Pacov jako město ležící „na rozhraní Českomoravské vysočiny a jižních Čech“ a dále např. hovoří o „jihočeských rybnících v zajetí vrchoviny“. „Schizofrenní“ poloha na rozhraní dvou velkých regionů byla umocněna tím, že bylo Pacovsko vyňato z Jihočeského kraje, ke kterému čtyřicet let příslušelo. Vazby k Vysočině ale minimálně na základě vztahu ke krajině (viz tabulka č. 12 znázorňující odpovědi na otázku č. 3) existují a neměl by být problém je posílit. Naopak nejvíce spokojení s novým vyšším územním členěním jsou na Humpolecku, jehož vazby k Jihlavě jsou očekávatelné. Rovněž právě zde stejně jako na Vimpersku vyjadřují respondenti nejpříznivější postoj ke vzniku obvodů ORP, což je přirozené, protože se po této reformě zvýšil jejich význam. Stejně by tomu mělo být i u Pacova, ale jak je vidět z tabulky, respondenti

z této oblasti naopak vnímají vznik a především ohraničení „malého“ okresu poměrně negativně, i na internetových stránkách města není Pacov prezentován jako obec s rozšířenou působností. To však platí i pro internetový portál Městského úřadu v Humpolci, kde je stejně jako u řady jihočeských ORP (viz druhá část práce) zpráva o zániku okresu od roku 1960, ale o vzniku úřadu s rozšířenou působností již informováno není. Zřejmě je tedy tomuto úřadu přikládána mnohem menší důležitost než měly úřady okresní. Jako jediný z nově vzniklých obcí tzv. 3. stupně tak prezentuje tuto skutečnost Vimperk, jehož internetové stránky (www.mestovimperk.cz) jsou předznamenány heslem „*Vimpersko – Šumava na každém kroku*“. V okrese Prachatice naopak největší nespokojenost se vznikem obcí 3. stupně projevují respondenti z Volary, z jejichž pohledu se nic nezměnilo, a tudíž rozhodně nedošlo k přiblížení výkonu státní správy k občanům této periferní oblasti.

Zatímco reforma veřejné správy, jejímž nejvýraznějším výsledkem je právě změna administrativního členění, byla velmi často předmětem obecného zájmu a také v některých případech i bouřlivých reakcí veřejnosti, zájmová sdružení obcí a euroregiony jako celky vznikající na základě snah aktérů na nižší úrovni nejsou většinou v centru zájmu centrálních médií. Otázky, které se k nim vztahují, proto nezjišťují spokojenost respondentů s jejich vznikem či fungováním, ale jen obeznámenost veřejnosti s jejich existencí. Opět vzhledem k všestrannému použití dotazníku, je znalost nejbližšího euroregionu zjišťována i v modelovém území Pelhřimovska, kde jak se ukazuje je jen poloviční vzhledem k oblasti Prachaticka (viz následující tabulka).

Tab. č. 15: Znalost mikroregionů a euroregionů

	Znalost aspoň 1 mikroregionu (%)	Znalost euroregionu (%)
Prachatice	23,5	14,0
Netolice	37,7	9,1
Vimperk	26,0	15,0
Volary	30,7	16,0
Prachaticko	29,4	13,0
Pelhřimov	15,8	4,8
Humpolec	24,3	10,6
Kamenice nad Lipou	17,0	8,0
Pacov	54,1	8,5
Pelhřimovsko	25,8	7,2
celkem	27,2	9,4

Zdroj: dotazníkové šetření

Také tentokrát začněme od hodnocení hierarchicky vyšší jednotky, které ale bude blíže prováděno logicky jen v oblasti Prachaticka. Přestože jsem v předcházející části kladně hodnotila působení Euroregionu Šumava – Jihozápadní Čechy jako jednoho z nejúspěšnějších euroregionů v Česku a předpovídala, že se bude jednat v budoucnu o region zakotvený v povědomí obyvatel, výsledky tohoto šetření tomu zatím nenapovídají. Nejvíce respondentů – 16 % zná Euroregion na Volarsku. Jeho činnost sice probíhá poměrně krátce (od roku 1993), přesto ale by podle mého názoru za tuto dobu měl fungující euroregion získat větší povědomí veřejnosti o své existenci. Bylo by zajímavé, jaké odpovědi by toto dotazníkové šetření přineslo, pokud by se zajímalo o zkušenost lidí přímo s jednotlivými přeshraničními aktivitami (např. jako v případě výzkumu lokálních elit v euroregionu Krušnohoří viz Houžvička 2002). Předmětem našeho zkoumání je ale odraz formování regionů v myslích obyvatel, a tak nám nezbyvá než spolu s Houžvičkou (2002, s. 38-39) konstatovat, že *„přes stále rostoucí intenzitu přeshraničních vazeb, nelze hovořit o přeshraničním společenství, ale o paralelním soužití dvou významně se lišících národních specifík (odlišných ekonomicky, sociálně, životním stylem a standardem, ale také kulturou a dalšími faktory).“*

O mnoho příznivější je situace v obeznámenosti respondentů s mikroregiony, což je způsobeno zřejmě především jejich relativní „blízkostí“ z pohledu obyvatel. Zcela výjimečné je v tomto ohledu postavení mikroregionu Strážiště, který zná 37 % pacovských respondentů. Znalost dění v oblasti (viz také zapojení do společenského života) je ještě podtržena tím, že obyvatelé Pacovska dokázali vyjmenovat nejvíce mikroregionálních sdružení (včetně např. mikroregionu Venkov se sídlem v Chotovinách, který se nachází v Jihočeském kraji, nebo Mikroregionu Blaník ze Středočeského kraje). Vraťme se ale ke Svazku obcí mikroregionu Strážiště, který si vzhledem ke své známosti a tedy i relativně úspěšně probíhajícímu procesu zakořenění v myslích obyvatel zaslouží velkou pozornost. Byl by zřejmě i v případě dalšího šetření adeptem na bližší výzkum aktérů jeho formování. Pokud jde o jeho ohraničení, tvoří jej 20 obcí s centrem v Pacově. Pojmenování pochází od přírodní dominanty – vrchu Strážiště, který se velmi často objevuje i mezi respondenty jmenovanými symboly oblasti. Pokud jde o vývoj institucí, tak jak plyne z internetových stránek (www.straziste.cz) toto zájmové sdružení právnických osob je velmi aktivní – vydává např. měsíčník Z mého kraje a především provozuje v kontextu ostatních mikroregionů ojedinělou internetovou síť Strážiště, ke které se mohou za velmi výhodných podmínek připojit kromě obecních úřadů i firmy a domácnosti. Strážiště je aktivní i v rámci Místní

akční skupiny Via Rustica, která v rámci přípravy na program EU Leader + vytváří rozvojovou strategii regionu.

V rámci Místní akční skupiny působí i Mikroregion Netolicko (Mas Blanský les – Netolicko) a právě i tento název jmenovali respondenti na Netolicku překvapivě poměrně často (Mikroregion Netolicko 11 %, MaS Blanský les – Netolicko také 11 %). Stejně znalosti zde dosáhl i mikroregion Lhenicko-Chelčický. To nepřekvapí vzhledem k tomu, že mezi Netolickem a Lhenickem existují silné vazby a respondenti uvádějí kromě symbolů spojených přímo s Netolickem velmi často i atributy příslušející „Zahradě jižních Čech“ tedy sadařství a ovocnářství. V ostatních oblastech pak relativně největší (i když v řádů jednotek procent) obeznámenosti občanů s jejich existencí dosáhly na Prachaticku DSO Prachaticko, na Vimpersku a Volarsku Regionální sdružení Šumava, na Pelhřimovsku Sdružení mikroregionu Pelhřimov, na Kamenicku Pelhřimov – jih a na Humpolecku Zálesí navazující svým názvem na tradici tamějšího téměř zmizelého etnografického regionu.

5. 5 Územní symboly v myslích obyvatel Prachaticka a Pelhřimovska

„*Kámen, strom a kalich*“ – tak jednoduše a zároveň výstižně vyjmenoval symboly Prachaticka jeden z respondentů dotazníkového šetření provedeného v rámci ročníkové práce (Štětinová 2003), stejně lapidárně bych mohla provést syntézu různých atributů přisuzovaných druhému modelovému území - brambory, lesy, kopce a Křemešník. V dotaznících uvedené symboly, které vlastně odhalují, jak pojmají respondenti svou oblast (svůj domov) ve svých myslích, si ale zaslouží mnohem větší pozornost. Zatímco v předchozí části hodnocení jsme se snažili odhalit, jaké regiony získali své místo v povědomí lidí – tedy jaké ze společenských územních struktur jsou pevně spoutané s místy (*places*) lidí, kteří v jejich prostorovém rámci žijí, nyní se dostáváme do ještě nitěrnější roviny, kdy budeme zjišťovat jakého tvaru nabývají zkoumaná území ve vědomí obyvatel. Je důležité si uvědomit, že složky území, které jsou natolik důležité, že se staly symboly oblasti pro její obyvatele, je nutno chránit a rozvíjet, aby nedošlo k případnému jejich zániku a tím narušení vztahu obyvatel k území. Rovněž pokud se symbolika nově vznikajících regionů jako společenských faktů velkou měrou shoduje s atributy míst (viz mikroregiony Strážiště a Netolicko), mají tyto regiony velkou naději na zakotvení v regionálním povědomí lidí i v regionálním systému jako takovém. Proto se rozhodně nedostáváme následujícím rozbořem symbolů území v myslích lidí do sféry enviromentální psychologie.

Jak tedy postupovat při sledování tak jevu, jehož ráz je určován především v podvědomí každého člověka? Jak už bylo napsáno výše, budeme vycházet z odpovědí na otázku č. 4, která se přímo dotazuje na symboly území, ale která vzhledem ke své otevřenosti s sebou nese problém v podobě svého hodnocení. To je v prvním kroku prováděno na základě kategorizace jednotlivých odpovědí, ale díky k jejich zajímavosti a rozdílnosti v jednotlivých mikroregionech je pak dále konkrétně rozváděno. Další pohled pak dodají dílčí výčty toho, na co mohou být respondenti pyšní, což zjišťuje otázka č. 5.

Následující tabulka, která podává přehled odpovědí rozčleněných do pěti skupin (Procentuelní podíl nedává součet sto, protože ve většině případů uváděli respondenti více symbolů.), musí být brána jen jako první vhlad do složitěho problému. Lze zde sledovat ty nejdůležitější rysy odlišující jednotlivé mikroregiony. Asi nejvíce patrný je ten, který můžeme zaznamenat v kategorii symbolů označených jako fyzickogeografická oblast. V modelovém území Prachatice totiž řada respondentů shrnuje svoje chápání oblasti jediným pojmenováním – a to Šumava. Další sledovaný

sklon v nahlížení na území domova lze shrnout jako dichotomie pohraniční oblasti versus vnitrozemí. Je až s podivem, jak se dosud tento rozdíl v povaze a intenzitě územního povědomí projevuje. Jak je vidět, tak právě v rovině osobní je tomu nejvíce. Právě obyvatelé dosídlených mikroregionů (Vimperk, Volary) vykazují předpokládaný symbolický obraz: jasně největší podíl obecných atributů (lesy, hory apod.), což dokazuje jejich malou obeznámenost s územím (nepojmenovávají jednotlivé prvky ačkoliv se to nabízí – Boubín apod.). Dále je typické malé zastoupení prvků spojených s daným městem (např. místní zámek, alpské domy apod.) a také s historickou a kulturní složkou. Další trend ukazuje na to, že symboly území se z konkrétně pojmenovaných krajinných prvků stávají nejčastěji výrazné hory či kopce (Libín, Strážiště, Křemešník), což se projevuje rozdílem v zastoupení fyzickogeografických prvků mezi hornatými oblastmi většiny mikroregionů a rovinným Netolickem.

Tab. č. 16: Symboly oblasti (otázka č. 4)

	spojené s městem	obecné (lesy, rybníky apod.)	fyzickogeografické prvky (Boubín apod.)	kulturní a historické	FG oblasti (Šumava)
Prachatice	17,7	23,6	29,5	23,5	23,6
Netolice	17,8	42,4	5,4	14,2	14,2
Vimperk	10,7	60,7	21,3	9,8	26,2
Volary	5,2	77,8	16,4	6,8	25,9
Pelhřimov	14,5	40,3	18,9	2,2	5,6
Humpolec	13,2	37,2	11,9	26,6	2,7
Kamenice nad Lipou	14,2	35,7	13,6	15,7	2,6
Pacov	9,6	33,8	11,2	9,6	1,6

Pozn.: Procentuelní podíly, ale nejde o dopočty do 100.

Zdroj: dotazníkové šetření

Nyní se již dostáváme ke konkrétnímu přehledu uvedených symbolů, který bude doplněn i vzájemným srovnáním oblastí:

Prachatice – Přestože jde také o součást vysídleného pohraničí, vzhledem k tomu, že již před druhou světovou válkou zde polovinu obyvatelstva tvořili Češi, vymyká se svým charakterem představě dosídleného města a to dokazují respondenti výzkumu i svými odpověďmi zde. V porovnání s ostatními zkoumanými mikroregiony je u místních respondentů kladen důraz na město a jeho symboly (renesanční náměstí, kostel sv. Jakuba), což koresponduje i s jejich odpověďmi na otázku č. 3 (viz výše). Libín jako výrazná hora dotvářející panorama Prachatic a Zlatá stezka, jejíž sláva je připomínána každoročními slavnostmi, jsou další preferované symboly.

Netolice – Jak už bylo zmíněno, respondenti z Netolicka se vymykají díky charakteru krajiny tím, že výrazně méně často uvádějí konkrétní fyzickogeografické prvky. Jinak je nutno konstatovat, že chápání oblasti obyvateli se shoduje až na jednu výjimku (netolický chléb, který se neobjevuje mezi atributy uváděnými obyvateli) se symboly uváděnými v internetové prezentaci mikroregionu Netolicko (www.netolice.cz/netolicko).

Vimperk - Přes zřejmou dominanci obecných symbolů a Šumavy jako zastřešující roviny se u obyvatel Vimperku prosadil jako atribut oblasti Boubín (Vimperk – město pod Boubínem).

Volary – Jediný kulturní aspekt vnímání oblasti představuje specifická alpská architektura, jinak jde o symboly spojené s krajinou – Šumava a obecné jako: lesy, hory, dřevo, sníh.

Pelhřimov – Mikroregion je typický tím, že velká část obyvatel mu přisuzuje především symboly spojené s celou Vysočinou – jeřabiny (Ty se např. u ostatních mikroregionů z okresu Pelhřimov vůbec nevyskytly.), brambory, sněhové kalamity či chudobu kraje. Zcela pak dominuje symbol Křemešníku jako významného vrcholu a také poutního místa. Také image Pelhřimova jako „města rekordů a kuriozit“ se poměrně vžilo.

Humpolec – V žádném dalším ze sledovaných mikroregionů nebyly jako symboly oblasti uváděny významné osobnosti, pouze na Humpolecku je památka antropologa Aleše Hrdličky natolik udržována (viz i odpovědi na další otázky), že se tato postava stala i symbolem oblasti pro její obyvatele. Kromě tohoto specifika se často jako symbol přisuzovaný městu objevoval v odpovědích i Hliník jako známý imaginární „hrdina“. Z dalších významných symbolů je nutno jmenovat zříceninu hradu Orlík.

Kamenice nad Lipou – Jak už název napovídá symbolem mikroregionu je především památná lípa ze zámeckého parku. Další ze zajímavostí – poslední úzkokolejná trať v Čechách procházející městem se také stala jedním ze symbolů oblasti. Stejně jako u ostatních mikroregionů z Vysočiny se objevují obecné symboly v podobě brambor, kopců a lesů.

Pacov – Mikroregion Strážičtě si opravdu vybral vhodný název, tento vrch je totiž spolu s obecným symboly brambor, lesů a hradem Kámen nejvíce přítomný v myslích obyvatel. Jak vyplývá i z hodnocení další otázky, obyvatelé Pacova jsou nejvíce v porovnání s ostatními mikroregiony zakořeněny v bezprostředním okolí svého města a tomu odpovídají i symboly, přestože atributy spojené přímo s městem (náměstí, kostel) nepřevládají.

Odpovědi na otázku č. 5 budou podkladem i pro konstrukci indexu regionální identity, který jako komplexní ukazatel vyjádří sílu vztahu obyvatel jednotlivých mikroregionů a bude použit jako nástroj umožňující shrnutí a porovnání výsledků této kapitoly (viz dále). Nyní se ale můžeme podrobně zaměřit na poměr obyvatel k jednotlivým složkám území (viz tabulka č. 17), nejprve jej stručně obecně zhodnotíme a pak se budeme věnovat jednotlivým prvkům s tím, že uvedeme i převládající, případně zajímavé odpovědi konkrétně se k nim vztahující. Zcela dominantní je pro identifikaci obyvatel vztah k přírodě, kdy je na její krásy hrdých téměř 100 procent respondentů. Jako další v celkovém souhrnu následuje čisté životní prostředí, které je ale v okrese Prachatice předstiženo hrdostí na architektonickou tvář měst a vesnic, což je kategorie v celkovém pořadí umístěná na třetí pozici. Dále jsou důležité historie regionu a osobnosti, které dala oblast světu. U druhé jmenované kategorie existuje velký rozdíl mezi obyvateli okrese Prachatice a Pelhřimov, který je dán diskontinuitou vývoje osídlení. Zatímco s historií regionu se obyvatelé dosídlených oblastí poměrně ztotožňují, není totiž vnímaná explicitně jako historie německá (viz v teoretické části prodlužování trvání regionu do minulosti), znalost osobností, u nichž nelze pochybovat o jejich původu, je velice malá. Taktéž nižší hrdost na vlastnosti tamějších lidí v okrese Prachatice je nutno přičítat dosídlení, určitou roli ale zde může hrát také tradiční lokální pospolitost, která se spíše uchovala na Pelhřimovsku jako oblasti bližší Moravě.

Tab. č. 17: Hrdost na...(otázka č. 5)

		čisté životní prostředí	krásku přírody	historii regionu	osobnosti, které dala oblast světu	architekturu měst a obcí	zvyky a tradice	vlastnosti zdejších lidí	sportovní aktivity	současnou ekonomickou situaci
Prachatice	celk. (%)	87,7	100,0	86,7	66,6	100,0	64,7	21,0	58,3	16,0
	konkr. (%)	64,2	68,8	66,7	58,3	76,9	49,0	11,9	50,0	16,0
Netolice	celk. (%)	58,0	96,2	79,6	59,1	78,4	58,7	25,5	46,7	6,4
	konkr. (%)	28,1	66,0	51,0	31,8	49,0	37,0	8,5	31,1	4,3
Vimperk	celk. (%)	73,4	98,8	48,3	20,4	59,5	35,1	20,5	63,5	8,0
	konkr. (%)	35,6	34,8	38,0	20,4	54,7	20,1	4,5	29,5	8,0
Volary	celk. (%)	81,7	100,0	61,9	19,0	68,1	28,6	15,8	40,0	4,8
	konkr. (%)	49,9	73,1	52,4	19,0	63,6	28,6	15,8	40,0	4,8
Prachaticko	celk. (%)	75,4	98,4	72,3	46,2	78,9	57,2	21,7	53,4	9,3
	konkr. (%)	44,4	60,7	53,3	35,1	60,6	35,7	9,6	37,5	8,6
Pelhřimov	celk. (%)	90,1	100,0	69,0	60,5	87,2	49,3	29,7	40,9	8,6
	konkr. (%)	56,8	57,6	36,6	51,3	56,4	31,9	18,8	31,8	8,6
Humpolec	celk. (%)	76,9	97,3	66,7	86,6	56,7	35,6	21,8	66,1	16,4
	konkr. (%)	40,0	54,8	30,2	67,2	31,7	25,4	10,9	41,9	10,9
Kamenice n. L.	celk. (%)	78,4	94,5	61,7	80,0	62,0	47,0	21,0	53,0	8,0
	konkr. (%)	44,6	50,8	31,4	64,7	38,0	28,0	10,0	35,0	6,0
Pacov	celk. (%)	89,4	93,3	61,5	64,0	53,0	55,1	28,2	48,1	2,1
	konkr. (%)	42,1	45,8	32,7	42,0	30,6	30,6	15,2	30,8	0,0
Pelhřimovsko	celk. (%)	86,1	98,0	66,4	69,2	71,7	46,9	26,9	49,8	9,0
	konkr. (%)	47,3	54,1	33,9	54,5	44,4	29,7	15,5	34,4	7,1
celkem	celk. (%)	82,2	98,0	68,7	61,1	74,4	51,0	24,9	51,1	9,2
	konkr. (%)	46,2	56,4	41,4	47,7	50,5	32,1	13,2	35,5	7,7

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Podrobnější diskuse vztahu obyvatel k daným složkám území bude organizována tématicky po jednotlivých uvedených bodech:

Čisté životní prostředí – Mezi modelovými územími existuje rozdíl ve vnímání – přestože jsou Šumava a Jižní Čechy považovány za území s poměrně neporušeným životním prostředím, respondenti z okresu Pelhřimov jsou pyšní na tuto složku více. Konkrétně pak bez ohledu na modelovou oblast jmenují respondenti čistý vzduch a

málo průmyslu. U odpovídajících z Pacovska pak lze zaznamenat častější uvádění čisté vody (místní velmi kvalitní pramen).

Krása přírody – Jak už bylo uvedeno výše, krása přírody zcela dominuje mezi charakteristikami přisuzovanými oblasti. Jistě to vzhledem i k vnějšmu image modelových oblastí, které jsou součástí pozitivně chápaných regionů Šumavy/Jižních Čech respektive Vysočiny, vůbec nepřekvapí. Podobný ráz modelových oblastí vylučuje srovnání percepce této složky, zajímavější by bylo v tomto ohledu porovnání zkoumaných oblastí s enviromentálně postiženými území např. severních Čech. Jmenovitě jsou odpovídajícími uváděny obecné pojmy – lesy, hory, rybníky, z konkrétních označení pak vyčnívají např. Křemešník, Trnávka a Libín.

Historie regionu – Historii regionu více reflektují obyvatelé okresu Prachatice, i obyvatelé Vimperka a Volarska přes diskontinuity vývoje znají bývalou slávu regionu ztělesněnou v podobě Zlaté stezky, která je pořád připomínána jak každoročními slavnostmi, tak např. sborníky či expozicemi muzeí. Obyvatelé Netolicka odkazují na tradici rybníkářství či památky spojené s Rožmberky. S dalším šlechtickým rodem – Schwarzenberky jsou spojeny dějiny Šumavy, na což vzpomínají hlavně obyvatelé Volar s odkazem na plavení dřeva v proslulém Schwarzenberském kanále. Tradiční ekonomickou činnost připomíná jen zanedbatelná část obyvatel okresu Pelhřimov, když jmenuje těžbu stříbra. Jinak vyjmenovávají jen jednotlivé památky – častěji se v odpovědích objevuje především Želivský klášter.

Osobnosti, které dala oblast světu – U této otázky se naopak vyskytuje opačná dichotomie vysvětlená již výše. V okrese Prachatice se setkáváme se samozřejmými připomínkami Mistra Jana Husa, je tomu tak především na Prachaticku, Netolicku (zde i symbol dalšího reformátora Petra Chelčického z Chelčic) a částečně i na Vimpersku, jehož obyvatelé se částečně ztotožnily s osobnostmi české části okresu. Naopak na Volarsku k tomuto nedochází, zde konkrétní jméno uvedli pouze tři respondenti a jednalo se o spisovatele Karla Klostermanna a Adalberta Stiftera, jejichž památka je nyní intenzivně připomínána i akcemi euroregionu Šumava. Zaměření se na jednu významnou osobnost je vidět na Pacovsku (básník Antonín Sova) a Kamenicku (hudební skladatel Vítězslav Novák) a přítomnost těchto významných rodáků je viditelná v území i na první pohled (Muzeum Antonína Sovy, Naučná stezka Vítězslava Nováka). Naopak na Humpolecku sekunduje v myslích lidí antropologu Holubovi, který se stal pro část obyvatel i symbolem území, i hudební skladatel Gustav Mahler. Respondenti z Pelhřimova se mohou „pochlubit“ nejširším spektrem jmenovaných osobností, které jsou spojené jednak přímo s jejich městem (bratři Lipští, Mikuláš

Biskupec z Pelhřimova), jednak s celkem rozsáhlou okolní oblastí. To znamená, že odkazují i na výše zmíněné osobnosti spojené s menšími městy bývalého okresu, ale i na postavy z kulturní historie širšího regionu Vysočiny (Otokar Březina působící v Telči). V širším vymezení území, z níž vybírají respondenti osobnosti, na něž mohou být hrdí, se shoduje Pelhřimovsko s Netolickem, což se projeví i v další hodnocené kategorii.

Architektura měst a obcí – I zde se ukazuje poměrně významný rozdíl mezi modelovými oblastmi, kdy v okrese Prachatice jsou obyvatelé více hrdí na architektonický ráz měst a vesnic. Může překvapit dokonce stoprocentní přítakání dané otázky u respondentů z Prachaticka, ale Prachatice jsou uvnitř i navenek prezentovány jako renesanční architektonický skvost (viz např. titul Historické město 2002 či billboardy u vjezdu do města s nápisem Prachatice – Perla jižních Čech). Taktéž obyvatelé Volar jsou si vědomi jedinečnosti architektury svého města, neboť právě zde se nachází v Česku ojedinělé domy alpského typu. Respondenti z Netolicka se ztotožňují s rozsáhlým prostorem jižních Čech (viz výše), v jejich odpovědích proto můžeme nalézt, že jsou hrdí např. na architekturu měst České Budějovice či Český Krumlov a především pak na Holašovice. V druhém modelovém území vyčnívá Pelhřimovsko, neboť se stejně jako u Netolic respondenti identifikují s Vysočinou (viz výše odpovědi na otázku č. 3) a mají tedy možnost lnout k architektonickým skvostům jako jsou Telč, Klášter na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou, Třebíči apod. Naopak obyvatelé ostatních mikroregionů cítí sounáležitost k nižší úrovni, v jejich odpovědích se proto objevují především stavby z nejbližšího okolí.

Zvyky a tradice - U této kategorie jsme zaznamenali překvapivý rozdíl mezi oběma modelovými územími, ten je ale nutno přičíst na vrub především vysoký stupeň hrdosti občanů Prachatic, kteří obecně podle tohoto dotazníku vykazují vysokou míru identifikace s oblastí. Právě zde také na rozdíl od ostatních oblastí dosahuje vysokého procenta odpovědí novodobý zvyk v podobě Slavností Zlaté stezky, z ostatních pak např. Slavností dřeva ve Volarech a Festival kuriozit a rekordů v Pelhřimově. Jinak respondenti zmiňovali především tradiční zvyky a tradice, někdy provázené místními specifiky (Kozimberské posvícení v Pacově, „pekání“ jako zvláštní velikonoční zvyk v Prachaticích). Ojediněle byla jmenována na Prachaticku typická regionální specifická slavnost konopická.

Vlastnosti zdejších lidí – Kromě ekonomické situace jde o nejhůře hodnocenou kategorii, kdy přibližně čtvrtina respondentů se přihlásila k hrdosti na vlastnosti zdejších lidí. To zřejmě vypovídá o slabých vazbách k lokální či regionální komunitě,

kteřé jsou ale vzhledem k tomu, že výzkum probíhal na začátku 21. století, kdy již rozlišujícím znakem lidí není příslušnost k jednotlivým městským či vesnickým společenstvím. Rysy tradiční pospolitosti vykazují spíše obyvatelé okresu Pelhřimov (versus okres Prachatice jako částečně dosídlené, více modernizované území), kde se také mezi klasicky uváděnými pozitivními vlastnostmi typu pracovitost či přátelskost objevuje i houževnatost či odolnost zřejmě vůči těžkým životním podmínkám způsobeným přírodním prostředím.

Sportovní aktivity – Přibližně polovina respondentů je hrdá na sportovní výsledky a aktivity, nejčastěji jsou jmenovány velmi rozšířené sporty typu fotbalu, hokeje a lyžování. Poslední jmenované dominuje na Vimpersku, kde je tradiční líheň lyžařských reprezentantů v podobě místního sportovního gymnázia a to se projevilo tak, že jako v jediné kategorii respondenti z Vimperku patří k obyvatelům s nejvyšší mírou hrdosti. Samozřejmě, že se v jednotlivých oblastech provozují méně rozšířené sporty, které mají dlouhou tradici a obyvatelé jsou na ně pyšní např. jezdecký sport v Netolicích (a proslulý chov koní) a Humpolci (více jak čtyřicetiletá tradice závodu Zlatá podkova) nebo motocyklový sport (založení Mezinárodní motocyklové federace a muzeum motocyklů na hradu Kámen).

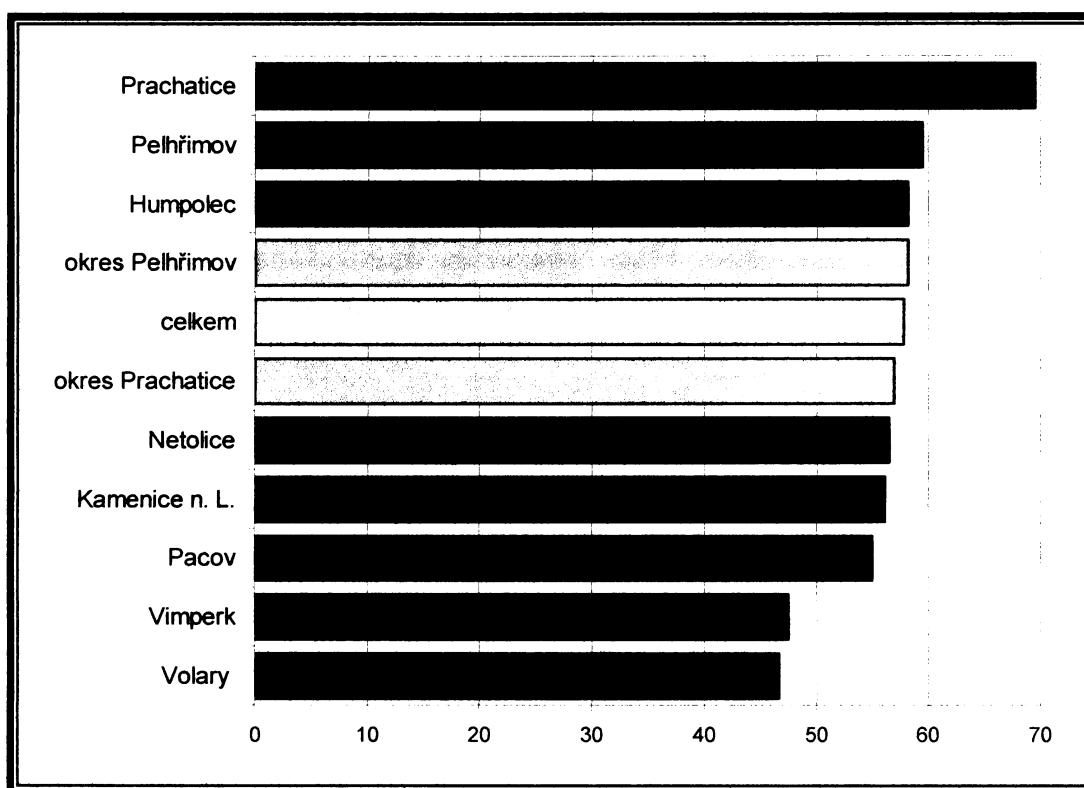
Současná ekonomická situace – Nešlo ani předpokládat, že by byli obyvatelé spokojeni se současným stavem ekonomiky, přestože jde o území relativně bezproblémová. Pokud některý z respondentů uvedl, že je spokojený s nízkou nezaměstnaností, většinou dodal, že na druhou stranu jsou v oblasti v porovnání s ostatními regiony Česka velmi nízké platy.

5. 6 Shrnutí

Na začátek tohoto shrnutí je nutno vytknout jako zjištěný základní fakt, že již při bližším pohledu se zvolená území v myslích jejich obyvatel projevují velmi rozdílně jak z hlediska toho, jaké regiony zaznamenaly výrazný odraz ve vědomí obyvatel, tak z pohledu, jaké charakteristiky jsou pro jejich obraz důležité. Potvrdil se tak předem formulovaný předpoklad, že se na mikroregionální úrovni projevují významná specifika a jistě by bylo zajímavé v každém z nich (případně ve vybraných např. Volarsko versus Pacovsko) provést bližší výzkum včetně např. rozboru obsahu regionálních médií. Přesto se ale nemusíme zcela smířit s idiografickým přístupem, neboť lze nalézt některé vysvětlující faktory – a to především v podobě dichotomie pohraničí versus vnitrozemí. Takto lze interpretovat především rozdíly v symbolické rovině, neboť právě v podvědomí lidí stále přetrvává diskontinuita ve vývoji oblasti. Dále se zde projevuje i trend vzrůstajícího vztahu k lokální úrovni a lokální pospolitosti, k němuž dochází směrem na východ.

Zdůrazňované rozdíly nejsou ale patrné v grafu zobrazujícím index regionální identity, který se zde ukazuje jako vhodný ukazatel pro rozlišení obecných diferencí v síle vztahu k území mezi obyvateli různých velkých oblastí, při bližším pohledu do mikroregionální úrovně je ale jako analytický nástroj zklamal. Z oblastí vybočuje jen Prachaticko, což je zřejmě dáno vyšší vzdělaností respondentů, vzhledem k opravdu velkému rozdílu mezi Prachatickem a ostatními mikroregiony nelze vyšší index zřejmě přičítat mnohem silnější územní identitě zdejších obyvatel. Dále se ze souboru podle daného indexu vydělují Volarsko a Vimpersko jako dosídlené oblasti s nižší mírou územního povědomí, u ostatních mikroregionů pak nelze nalézt významnější difference.

Graf č. 3: Index regionální identity

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

Zapojení do místního kulturního a společenského života se často dává do souvislosti s regionální identitou obyvatel. Na jedné straně tvrdí Raagmaa (2002), že síla vztahu k území je v přímém vztahu se zájmem jednotlivých obyvatel o dění v jejich regionu a s jejich začleněním do společenského života. Na druhé straně pak možnost podílet se na dění v lokální či regionální komunitě může přispět k posílení vazeb k území. Podle toho bychom tedy měli nalézt příčinné spojení mezi indexem regionální identity a následující tabulkou znázorňující podíl respondentů zapojených do společenského života regionu. Jak je ale vidět, tento vztah v našem případě nefunguje. Zatímco na Prachaticku, kde respondenti udávají nejvyšší míru vztahu k území, je vykazován nejnižší podíl zapojení do místního života, respondenti z Pelhřimovska, kde se podílí na dění v komunitě více jak 50 % respondentů, podle indexu regionální identity mají kromě výjimečných regionů Vimperska a Volarska nejslabší vztah k území, které obývají. Zřejmě se zde svou roli hraje ještě faktor velikosti města, kdy se snižující velikostí sídla se zvyšuje zapojení do místního života.

Tab. č. 18: Zapojení do kulturního a společenského života regionu

	Podíl na spol. a kul. životě (%)	Propagace oblasti (%)
Prachatice	23,5	16,5
Netolice	44,6	23,2
Vimperk	31,0	17,0
Volary	37,0	14,8
Prachaticko	33,6	18,4
Pelhřimov	34,0	17,0
Humpolec	44,0	14,7
Kamenice nad Lipou	49,0	21,0
Pacov	54,1	34,4
Pelhřimovsko	41,6	20,3
celkem	38,5	19,6

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření

6. Závěr

Bylo by odvážné prohlásit, že hledání prezentované na předchozích stránkách zdárně dospělo k svému konečnému cíli v podobě nalezení celé podstaty fenoménu územní identity a adekvátního metodického tvaru pro jeho zkoumání. To se však ani vzhledem ke složitosti problematiky nedalo předpokládat, přesto si myslím, že stanovených cílů bylo dosaženo. K tomu přispěla především aplikace Paasiho teorie institucionalizace regionů (Paasi 1986), která se prolínala všemi částmi práce. Překvapivě mnohem těžším se ukázalo dostat metě orientované na hledání vhodného metodického postupu, podoba studie se tedy v průběhu zpracování několikrát měnila a ta je tedy nyní kompromisem mezi touhou dosáhnout postižení co nejvíce různých pohledů a přístupů a nutností udržet jasný „tvar“ práce bez toho, aby došlo k rozmělnění základních myšlenek.

Základním úkolem každého resumé je analyzovat to, zda se na začátku formulované hypotézy podařilo verifikovat. To také bude prvním krokem našeho konečného účtování. První z hypotéz (*Česká republika prochází v posledních přibližně patnácti letech obdobím bouřlivé přeměny prostorových vzorců – érou budování, přerodů či zániků regionů a to ve svých důsledcích ovlivňuje vztah obyvatel k území v podobě jejich regionální identity.*), která tvoří zastřešující koncept celé práce, není možno nepřijmout. Druhá část práce to prokázala na základě analýzy formování jednotlivých regionálních stupňů v modelovém území Jihočeského kraje, ale také v rámci hodnotících poznámek i v celém Česku. Je nutné si také uvědomit, že nejde o specifikum transformujících se postkomunistických zemí, ale jak bylo debatováno v teoretickém úvodu, přeměna regionálních identit obyvatel je v postmoderním období poháněna globalizačními tlaky, a jedná se tedy o skutečnost týkající se celého světa.

Formování regionů není iniciováno a organizováno pouze „shora“ (reforma veřejné správy), ale i zdola v podobě např. vytváření zájmových sdružení obcí, euroregionů a také přerodů kulturních oblastí – tak zní druhá z hypotéz a i ta byla podle mého názoru potvrzena (viz druhá část). Otázkou zůstává, do jaké míry se vznikající regiony projeví ve vědomí obyvatel, neboť to je ještě brzy hodnotit. Vždyť jak prohlašuje Ondrušová 2002, s. 6): „Fenomén jako identita sice podléhá změnám v čase, avšak spíše v dlouhé perspektivě.“ Výsledky dotazníkového šetření mezi obyvateli okresu Prachatice a Pelhřimov, ale již teď naznačují, že regiony vznikající zdola mohou být v budoucnu velmi úspěšné, což platí především u zájmových sdružení obcí. Naopak euroregiony jako „vzdálenější“ jednotky zřejmě dosud nejsou tak úspěšné v procesu

zakotvování v myslích lidí, i pro euroregion Šumava – Jihozápadní Čechy přes jeho relativně dobré vstupní podmínky v porovnání s ostatními euroregiony platí to, co formuloval Zich (2002, s. 43). Tedy, že „v důsledku historických událostí došlo k tomu, že na česko-německé hranici není dnes žádný přeshraniční region, o kterém bychom mohli hovořit jako o přirozeném sociálně geografickém celku... Do přirozenosti jim patrně chybí to, co Hampl označuje jako speciální (sociální) komplexitu.“

Třetí hypotéza konstatující, že mezi jednotlivými stupni administrativního členění existují velké rozdíly v intenzitě jejich zakoření v myslích obyvatel a to je dáno nestejnou délkou jejich existence a rozdílnou mírou jejich přirozenosti z hlediska tradičního územního povědomí založeného např. na sounáležitosti s historickou zemí, byla taktéž verifikována. U této premisy je ale nutné se blíže zamyslet nad jejími jednotlivými částmi. Jistě platí část o významu přirozenosti z hlediska tradičního územního povědomí, méně pak o důležitosti délky existence daného administrativního členění. Pokud totiž nové členění odpovídá lépe vztahu lidí k území (např. kraj Vysočina a obvod ORP na Humpolecku), lidé preferují toto nové rozdělení, i přes to, že staré členění mělo dlouhou dobu na to, aby se stalo součástí každodenních praktik lidí.

O platnosti posledního ze základních tvrzení (*V rámci jednoho hierarchického stupně (typu) regionu pak lze nalézt velké územní rozdíly v síle vztahu obyvatel k těmto jednotkám.*) není možno pochybovat. Prokázala jej jak druhá část práce (viz preferenční žebříček jednotlivých územních úrovní prezentovaný v jejím dílčím shrnutí), tak hodnocení dotazníkového šetření v modelových oblastech Prachaticka a Pelhřimovska (viz tabulky č. 12 a 13). Tyto rozdíly lze shrnout dvěma následujícími územními vzorci, kdy první z nich je dán dichotomií vnitrozemí versus pohraničí, kde obyvatelé mají silný vztah především k České republice jako celku. Druhý pak představuje západovýchodní gradient ve zvyšování intenzity poměru k lokální úrovni, což dokazuje, že především na Moravě se dochovávají alespoň zbytky tradiční lokální pospolitosti.

Z předchozí diskuse hypotéz vyplývá i to, že v rámci České republiky existují velké diference obecně v síle vztahu obyvatel k území, ve kterém žijí. Tato hypotéza nebyla na úvod explicitně vyjádřena, neboť se dalo jistě čekat, že tomu tak opravdu je. Naopak sledované premisy nám umožnily mnohem podrobněji rozkrýt složky fenoménu územní identity, kterému je v prostředí české vědy pořád věnována jen okrajová pozornost.

Zabývali jsme se tedy vůbec tématem, které má i širší význam? Na závěr bych chtěla provést analýzu právě této otázky a také toho, kam by se další výzkum měl ubírat. Začneme od individuální úrovně – Jakou důležitost vlastně přikládáme tomu,

odkud pocházíme a kde žijeme? V průzkumu ISSP 2003 – Národní identita (Vlachová, Řeháková 2004) sociologové také zjišťovali, jaké pořadí mezi ostatními identitárními rovinami zaujímá právě identita územní, ptali se proto, jaké rozlišující znaky jsou pro lidi důležité. Národnost a obývaná část České republiky zaujaly páté respektive šesté místo v žebříčku sociálních identit (za zaměstnáním, rodinným postavením, pohlavím a věkovou skupinou). Na první pohled toto umístění nevypadá příznivě, ale vezmeme-li v potaz důležitost „úspěšnějších“ identifikačních rovin, uvědomíme si, že rozlišování mezi lidmi na základě národnosti či regionální příslušnosti je pořád důležité. Opravdu je pro každou lidskou bytost základní to, kam patří a to i ve smyslu prostorovém.

V rovině celé společnosti se pak slovo identita stává módním výrazem – v médiích např. často hovoří o ztrátě národní identity na úkor identity evropské, strategie regionálního rozvoje jsou plné proklamací o potřebě podpory regionální identity obyvatel, ale běžné užívání není provázeno dostatečným pochopením toho, co se za tímto označením skrývá. Je otázkou, zda je toto hojné používání pojmu identita vyjádřením toho, že si uvědomujeme důležitost tohoto fenoménu, nebo zda jde jen o módní „bublinu“, která brzy splaskne. Aby tomu tak nebylo, musí se také geografové jako jedni z odborníků zabývajících se touto interdisciplinární tematikou snažit o její pochopení a především o využití získaných poznatků v praxi – a to především v oblasti regionálního rozvoje. Jak už bylo řečeno, strategické rozvojové dokumenty se sice hlásí ke snaze o posílení územní identity obyvatel, ale jde pouze o proklamativní prohlášení. Nalezení toho, na čem (např. na jakých složkách místního prostředí) se dají takové snahy stavět, by mělo být právě záležitostí geografů. Z toho taky vyplývají možnosti dalšího zkoumání, které už byly uvedeny v relevantních pasážích této práce, ale které je možno shrnout pod potřebu toho, aby byl následující výzkum veden k aplikovatelnosti jeho výsledků v rámci regionálního rozvoje.

Na úplný konec bych chtěla uvést tuto malou doušku: Věřím, že to, že se zájem o fenomén územní identity a s ním spojené otázky stal na poměrně dlouhou dobu i součástí identity mé, mělo smysl nejen pro mne, ale i pro případné čtenáře této diplomové práce. Dále pak doufám, že vzhledem k potřebě kontinuity každého lidského života, bude toto mé snažení o odkrývání jednotlivých vrstev této složité problematiky pokračovat i v mé následující práci.

Použitá literatura

- ANDĚLOVÁ, M. (2002): Hodnocení přeshraniční spolupráce a perspektivy dalšího vývoje na příkladu Euroregionu Nisa. Magisterská práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 117 s.
- ANDERSON, B. (1991): *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, London, 224 s.
- ASSMANN, J. (2001): *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Prostor, Praha, 318 s.
- BATT, J. (2002): Introduction: Region, State and Identity in Central and Eastern Europe. *Regional and Federal Studies*, 12, č. 2, s. 1–14.
- BAUMAN, Z. (2004): *Individualizovaná společnost*. Mladá Fronta, Praha, 290 s.
- BENDA, J. (2004): *Strategické plány a zájmová sdružení obcí. Příklad pěti venkovských mikroregionů*. Magisterská práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 93 s.
- BENEŠ, Z. [et. al.] (2002): *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Gallery s.r.o., Praha, 304 s.
- BIALASIEWICZ, L. (2002): Upper Silesia: Rebirth of a Regional Identity in Poland. *Regional and Federal Studies*, 12, č. 2, s. 111–131.
- BITUŠÍKOVÁ, J. (2002): Slovakia: An Anthropological Perspective on Identity and Regional Reform. *Regional and Federal Studies*, 12, č. 2, s. 41–64.
- BLAŽEK, B. (2004): *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. ERA, Brno, 184 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Karolinum, Praha, 211 s.
- BREAKWELL, G. M. (1996): Processes of Self-evaluation. In: Breakwell, G. M. (ed.): *Social Psychology of Identity and the Self Concept*, Surrey University Press, London, s. 35-55.
- BURDA, T. (2003): „Nové okresy“ ve světle reformy veřejné správy. In: Jančák, V., Chromý, P., Marada M. (eds.): *Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 114–123.
- CÍLEK, V. (2003): Umění vytvářet místo – nad knihou Christopera Daye „Duch a místo“. In: *Tvář naší země – krajina domova. Sborník příspěvků ke konferenci konané ve dnech 8. – 10. března 2003, Svazek 3 – Identifikace s místem a*

-
- krajinou jako základ Evropy regionů, Jaroslav Bárta Studio JB, Lomnice nad Popelkou, s. 7-10.
- CONVERSI, D. (1995): Reassessing Current Theories of Nationalism: Nationalism as Boundary Maintenance and Creation, *Nationalism and Ethnic Politics*, 1, č. 1, s. 73-85.
- ČERVINKA, P. [et. al.] (2003): *Zeměpis České republiky: učebnice pro střední školy*. Nakladatelství České geografické společnosti, Praha, 95 s.
- ČESAL, J., HUDEMA, M. (2002): Jazyk, společnost a národní mentalita. In: Havelka, M., Tuček, M., Černý J., Česal, J., Hudema, M.: *Skupinové mentality. Sociologické texty*, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, s. 65–79.
- DANĚK, P. (2002): *Strukturální a geografické předpoklady demokratické místní samosprávy v pohraničí českých zemí*. Dizertační práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 212 s.
- DEACON, B. (2004): Under Construction. Culture and Regional Formation in South-West England. *European Urban and Regional Studies*, 11, č. 3, s. 213–225.
- DÖRRENBÄCHER, H. P. (2003): *James Bay – Institutionalisierung einer Region*. Selbstverlag der Fachrichtung Geographie der Universität des Saarlandes, Saarbrücken, 244 s.
- ECHAUDEMAISON, C. D. a kol. (1995): *Slovník ekonomie a sociálních věd*. E. W. A. Edition, Praha, s. 121 a 420.
- ENTRIKIN, J. N. (1997): Place and Region 3. *Progress in Human Geography*, 21, č. 2, s. 263–268.
- FELGENHAUER, T., MIHM, M., SCHLOTTMANN, A. (2005): The Making of ‚Mitteldeutschland‘. On the Function of Implicit and Explicit Symbolic Features for Implementing Regions and Regional Identity. *Geografiska Annaler, Series B*, 87, č. 1, s. 45–60.
- GUSTAFSON, P. (2001): Meanings of Place: Everyday Experience and Theoretical Conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*, 21, č. 1, s. 5–16.
- HAGETT, P. (2001): The Web of Regions. In: Hagett, P.: *Geography A Global Synthesis*, Pearson Education, Harlow, s. 361–389.
- HAMPL, M. (1990): Územní správní uspořádání České republiky. Koncepční problémy a varianty řešení. *Sborník čs. geografické společnosti*, 95, č. 4, s. 248–259.

-
- HAMPL, M. (1996): Transformační procesy a předpoklady dalšího vývoje systému osídlení. In: Hampl, M. a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. PřF UK, Praha, s. 91–118.
- HÄKLI, J. (2001): The Politics of Belonging: Complexities of Identity in the Catalan Borderlands. *Geografiska Annaler, Series B Human Geography*, 83, č. 3, s. 111–119.
- HAUS, U. (1989): Zur Entwicklung lokaler Identität nach der Gemeindegebietsreform in Bayern, Fallstudien aus Oberfranken. Passavia Universitätsverlag, Passau, 118 s.
- HAVELKA, M. (2002): Historické a systematické předpoklady tematizace problému mentalit v sociologii. In: Havelka, M., Tuček, M., Černý J., Česal, J., Hudema, M.: Skupinové mentality. Sociologické texty, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, s. 10–33.
- HAVLÍČEK, T. (2005): Pohraničí a periférie v regionálním rozvoji: příklad českého pohraničí. Disertační práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 45 s.
- HAZUKOVÁ, P. (2006): Územní diferenciacie Jindřichohradecka z hlediska socio-kulturních aspektů. Ročníková práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 46 s.
- HOLÝ, L. (2001): Malý český člověk a skvělý český národ. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 209 s.
- HOUŽVIČKA, V. a kol. (1997): Reflexe sudetoněmecké otázky a postoje obyvatelstva českého pohraničí k Německu. Sociologický ústav AV ČR, Výzkumný tým pohraničí, Ústí nad Labem, 94 s.
- HOUŽVIČKA, V. (2002): Některé aspekty přeshraniční spolupráce České republiky a Spolkové republiky Německo (anketní výzkum názorů lokálních elit v euroregionu Krušnohoří/Erzgebirge). In: Balej, M., Jeřábek M. (eds.): Sborník Pohraničí, přeshraniční spolupráce a euroregiony. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, s. 37-42.
- HOUŽVIČKA, V. (2005): Návraty sudetské otázky. Nakladatelství Karolinum, Praha, 546 s.
- CHROMÝ, P. (1997): Národnostně heterogenní či multietnický stát? Sborník České geografické společnosti, 102, č. 4, s. 303-306.
- CHROMÝ, P. (1998): Čechy, Čechrava, Česko. *Geografické rozhledy*, 7, 1997/98, č. 4, s. 98-99.

-
- CHROMÝ, P. (2000): Historickogeografické aspekty vymezení pohraničí a jeho geografické analýzy. *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 105, č. 1, s. 63-76.
- CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In: Jančák, V., Chromý, P., Marada, M. (eds.): *Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka*. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 163-178.
- CHROMÝ, P. (2004a): Historická a kulturní geografie a nové přístupy v regionálním studiu. Dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 258 s.
- CHROMÝ, P. (2004b): Kdyby byla Morava... *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 109, č. 1, s. 66-69.
- CHROMÝ, P., JANŮ, H. (2003): Regional Identity, Activation of Territorial Communities and the Potential of the Development of Peripheral Regions. *Acta Universitatis Carolinae, Geographica*, XXXVIII, č. 1, s. 105–117.
- CHROMÝ, P., MARADA, M., ŘEZNÍČKOVÁ, D. (2004): Regionální identita – průřezové téma vzdělávacích programů. *Geografické rozhledy*, 14, č. 2, s. 36-37.
- JELEČEK, L., CHROMÝ, P. (1997): Vývoj českého státu v pojmech a datech. *Geografické rozhledy 1997/1998*, 7, č. 2, s. 43-45.
- JELEČEK, L. (1999): Česko versus Czechy? On the geographic name of the Czech Republic. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Supplementum No 2/I*, Bratislava, s. 279-285.
- JELEČEK, L. (2000): Územněsprávní reformy v Česku v letech 1848–2000. *Geografické rozhledy*, 1999/2000, 9, č. 5, s. 136-137.
- JELEČEK, L. (2001): Menší Čechy, Velké Čechy a Česko: historickogeografický esej. *Klaudyán*, č. 4, www.klaudyan.psomart.cz
- JELEČEK, L. (2005): Sudety a sudetští Němci: Etymologie, historicko geografické a geopolitické aspekty vývoje obsahu pojmů. *Geografické rozhledy*, 14, 2005/2006, 14, č. 5, s. 118-119.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. a kol. (2004): České pohraničí bariéra nebo prostor zprostředkování. *Academia*, Praha, 296 s.
- JOHNSTON, R. J., GREGORY, D., PRATT, G., WATTS, M. (ed.) (2000): *The Dictionary of Human Geography*. Blackwell Publishers, Oxford, 958 s.

-
- KAISER, R. J. (1997): Nationalism and Identity. In: M. J. Bradshaw (ed.): *Geography and Transition in the Post-soviet Republics*, Wiley, Chichester, s. 9-30.
- KAPLAN, D. H. (2000): Conflict and Compromise among Borderland Identities in Northern Italy. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 91, č. 1, s. 44–60.
- KAPLAN, D. H. (1994): Two nations in Search of a State: Canada's Ambivalent Spatial Identities. *Annals of the Association of American Geographers*, 84, č. 4, s. 585-606.
- KASTNER, J. [et. al.] (1999): *Geografie pro střední školy 4, Česká republika*. SPN Pedagogické nakladatelství a.s., Praha, 88 s.
- KASTNER, Q. (1996): Osídlování českého pohraničí od května 1945. *Working Papers 96:12, Sociologický ústav AV ČR, Praha*, 68 s. + příl.
- KERSCHER, U. (1992): *Raumabstraktionen und regionale Identität. Eine Analyse des regionalen Identitätsmanagements im Gebiet zwischen Augsburg und München*. Verlag Michael Lassleben, Kallmünz/Regensburg, 167 s.
- KLOSTERMANN, K. (1962): *Mlhy na Blatech. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha*, 412 s.
- KNIGHT, D. B. (1982): Identity and Territory: Geographical Perspectives on Nationalism and Regionalism. *Annals of the Association of American Geographers*, 72, č. 4, s. 514–531.
- KNIPPENBERG, H. (2004): The Mass-Rhine Euroregion: A Laboratory for European Integration? *Geopolitics*, 9, č. 3, s. 608-626.
- KORČÁK, J. (1929): *Vylidňování jižních Čech. Studie demografická. Knihovna Spolku péče o blaho venkova, Praha*, 97 s.
- KOSTELECKÝ, T. (1992): *Geografické analýzy volebních výsledků jako součást politické geografie. Kandidátská dizertační práce. Geografický ústav Československé akademie věd, Praha*, 173 s.
- KULDOVÁ, S. (2005): Příspěvek ke kulturněgeografickému výzkumu: možnosti hodnocení kulturních aspektů pomocí statistických metod. *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 109, č. 4, s. 300-314.
- KUNZMAN, K. R. (2002): Kultur, Wirtschaft und Raumentwicklung. In: *Kultur als Faktor der Stadt- und Regionalentwicklung in Europa, Informationen zur Raumentwicklung Heft 4/5.2002*, s. 185–197.
- LIGHT, D. (2001): ‚Facing the Future‘: Tourism and Identity-building in Post-socialist Romania. *Political Geography*, 20, č. 8, s. 1053–1074.

-
- LORENC, P. (1998): Česká republika, Zeměpis České republiky, MOBY DICK, Praha, 190 s.
- LOZOVIUK, P. (2004): Moravanství a podoby jeho intersubjektivních konstrukcí. Český lid, 91, č. 3, s. 221-234.
- MACLEOD, G. (1998): In what sense a region? Place hybridity, symbolic shape, and institutional formation in (post-) modern Scotland. Political Geography, 17, č. 7, s. 833–863.
- MACHONIN, P. (2004): Neúčast ve volbách jako jeden z indikátorů sociální soudržnosti/nesoudržnosti a její širší souvislosti (se zvláštním zřetelem ke krajským volbám 2004), www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100024s_Machonin-volby, 25 s.
- MAREŠ, J. (2001): Co je to šumavská literatura? <http://platon.cbvk.cz/kniha/data>.
- MAREŠ, M. (ed.) (2003): Etnické a regionální strany v ČR po roce 1989. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 239 s.
- MASLOW, A. (1989): The Theory of Human Motivation. In: Matteson, M. T., Ivancevitch, J. M.(eds.): Management and Organisational Behaviour Classics, BPI, Irvin, Illinois, s. 369-391.
- MASSEY, D. (1995): The Conceptualization of Place. In: Massey, D., Jess, P. (eds.): A Place in the World? Places, Cultures and Globalization, Oxford University Press, Oxford, s. 45-85.
- MIKŠÍČEK, P. (2003): Genius loci kulturní krajiny, sudetské zvlášť. In: Tvář naší země – krajina domova. Sborník příspěvků ke konferenci konané ve dnech 8. – 10. března 2003, Svazek 3 – Identifikace s místem a krajinou jako základ Evropy regionů, Jaroslav Bárta Studio JB, s. 41-50.
- MIKŠÍČEK, P. (2005): Sudetská pouť aneb Waldgang. Nakladatelství Dokořán, Praha, 165 s.
- NEDOMOVÁ, A. (1995): V blízkosti hranic. Identifikace obyvatel dosídlených po 2. světové válce do českého pohraničí a jejich potomků s místem současného bydliště na příkladu Českého Krumlova a Teplíc. Sociologický časopis, 31, č. 4, s. 501–515.
- NEDOMOVÁ, A., KOSTELECKÝ, T. (1996): Národní identita. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 37 s.
- ONDRUŠOVÁ, M. (2002): Národní, státní a regionální identita. Historická sonda na příkladu Saské Kamenice a Liberce. Diplomová práce. Filozofická fakulta UK, Praha, 110 s.

-
- PAASI, A. (1986): The Institutionalization of Regions: a Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Constitution of Regional Identity. *Fennia*, 164, č. 1, s. 105–146.
- PAASI, A., RAATIKKA, V., RAIVO, P. J., RIIKONEN H. (1994): Regions, Places and Landscapes: Research in Regional and Human Geography at Oulu University. *Fennia*, 172, č. 2, s. 153-161.
- PAASI, A. (2001): Europe as a Social Process and Discourse, Considerations od Place, Boundaries and Identity. *European Urban and Regional Studies*, 8, č. 1, s. 7–28.
- PAASI, A. (2002): Bounded Space in the Mobile World: Deconstructing ‚Regional Identity‘. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 93, č. 2, s. 137–148.
- PAASI, A. (2002): Place and Region: Regional World and Words. *Progress in Human Geography*, 26, č. 6, s. 802–811.
- PAASI, A. (2003): Region and Place: Regional Identity in Question. *Progress in Human Geography*, 27, č. 4, s. 475–485.
- PLAVŠAK, K. (2001): Coming Home to Europe: The Reconstruction of Slovene National Identity in Relation to Europe. In: Drulák, P. (ed.): *National and European Identities in EU Enlargement*, Institute of International Relations, Praha, s. 51-102.
- PLICKA, I. (2003): Úvod. In: *Tvář naší země – krajina domova. Sborník příspěvků ke konferenci konané ve dnech 8. – 10. března 2003, Svazek 3 – Identifikace s místem a krajinou jako základ Evropy regionů*, Jaroslav Bárta Studio JB, Lomnice nad Popelkou, s. 5.
- RAAGMA, G. (2002): Regional Identity in Regional Development and Planning. *European Planning Studies*, 10, č. 1, s. 55–76.
- ROSE, G. (1995): Place and Identity: A Sense of Place. In: Massey, D., Jess P.: *A Place in the World? Places, Cultures and Globalization*, Oxford University Press, Oxford, s. 87–132.
- ROUBAL, O. (2003): Když se řekne identita... www.socioweb.cz.
- ŘEHÁK, S. (1992): O vnitřním členění České republiky. *Sborník České geografické společnosti*, 107, č. 2, s. 109–110.
- ŘEHÁK, S. (1993): Může mít Morava „evropskou“ budoucnost? *Sborník České geografické společnosti*, 98, č. 3, s. 192-194.
- ŘEHÁK, S. (1998): Slovo do diskuse (k diskusnímu příspěvku P. Chromého), *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 103, č. 2, s. 118-119.

-
- ŘEPA, M. (2001): Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století. Doplněk, Brno, 221 s.
- SAGAN, I. (2004): Looking for the nature of the contemporary region. Progress in Human Geography, 28, č. 2, s. 141–144.
- SANDEL, M. J. (1996): Democracy's Discontent: America in Search of a Public Philosophy. Belknap Press, Cambridge, 417 s.
- SIWEK, T. (1996): Česko-polská etnická hranice. Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava, 94 s.
- SIWEK, T., KAŇOK, J. (2000): Vědomí slezské identity v mentální mapě. Ostravská univerzita, Ostrava, 98 s.
- SUCHÁČEK, J. (2002): European Identity: Something New on the Horizon? www.kakanien.ac.at/beitr/theorie/Suchacek1, s. 1-5.
- SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. (2001): Základy sociologického výzkumu. Management Press, Praha, 160 s.
- SÜSSNER, J. (2002): Culture, Identity and Regional Development in the European Union. In: Kultur als Faktor der Stadt- und Regionalentwicklung in Europa, Informationen zur Raumentwicklung Heft 4/5.2002, s. 199–205.
- Stanovisko geografů, jazykovědců, historiků a pracovníků dalších vědních oborů k otázce oficiálního jednoslovného geografického názvu pro Českou republiku. Geografické rozhledy, 7, 1997/98, č. 4, s. 99-100.
- ŠINDLÁŘOVÁ, J. (2002): Otázky regionální identity. Agricultural Economics, 48, č. 6, s. 263–268.
- ŠTĚTINOVÁ, K. (2003): Územní identita obyvatel okresu Prachatice. Ročníková práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 46 s. + příl.
- TERKENLI, T. (1995): Home as a Region. Geographical Review, 85, č. 3, s. 324–334.
- TUAN, Y-F. (1975): Place: An Experiential Perspective. Geographical Review, 65, č. 2, s. 151-165.
- YOUNG, C., LIGHT D. (2001): Place, National Identity and Post-socialist Transformations: An Introduction. Political Geography, 20, č. 8, s. 941–955.
- Územní vztahy, územní a státoprávní uspořádání České republiky v názorech obyvatel: studie k výsledkům výzkumu provedeného pro Českou národní radu v březnu 1991 (1991). Working papers 91: 4, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 40 s.
- VAISHAR, A. (2004): Čechy + Morava a Slezsko = Česko? Geografie – Sborník České geografické společnosti, 109, č. 1, s. 65–66.

-
- VAŘEKA, J., HOLUBOVÁ, M., PETRÁŇOVÁ, L. (eds.) (1997): Evropský kulturní prostor – jednota v rozmanitosti: sborník z 10. etnografického symposia (Třešť 25. – 29. 3. 1996). Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, Praha, 247 s.
- VENCÁLEK, J. (1998): Protisměry územní identity. Nakladatelství OLZA, Český Těšín, 206 s.
- VENCÁLEK, J. (1999): Regionální a nadregionální aspekty vnímání území České republiky jako základ transformace (nejen) školního zeměpisu. In: Regionalizace České republiky, formování regionů, jejich funkce, význam pro začleňování do evropského prostoru, Sborník z mezinárodní konference (1999: Ústí nad Labem), Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem, s. 56-61.
- Velký sociologický slovník (a/o) (1996). Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, Praha, s. 414.
- VERDERY, K. (1999): The Political Life of Dead Bodies: Reburial and Post-socialist change. Columbia University Press, New York, 208 s.
- VEVERKOVÁ, I. (2002): Hodnocení rozvojového potenciálu etnografických oblastí Chodsko, Podluží, Moravské Kopanice. Magisterská práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 98 s.
- VIKTOROVÁ, M. (2003): Reforma veřejné správy: příklad v modelovém území Vysočina. Ročníková práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 48 s. + příl.
- VIKTOROVÁ, M. (2006): Analýza dopadů II. fáze reformy veřejné správy na příkladu Středočeského kraje. Diplomová práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 139 s.
- VLACHOVÁ, K., ŘEHÁKOVÁ, B. (2004a): Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie. Sociologické studie, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 39 s.
- VLACHOVÁ, K., ŘEHÁKOVÁ, B. (2004b): Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě, Sociologický časopis, 40, č. 4, s. 489-508.
- ZEMAN, K. (2001): Vliv hranic na příhraniční území na příkladu Jindřichohradecka. Magisterská práce. UK v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 150 s.
- ZHURZENKO, T. (2004a): Cross-Border Cooperation and Transformation of Regional Identities in the Ukrainian – Russian Borderlands: Towards a Euroregion „Slobozhanshchyna“? Part 1, Nationalities Papers, 32, č. 1, s. 207-232.

ZHURZENKO, T. (2004b): Cross-Border Cooperation and Transformation of Regional Identities in the Ukranian – Russian Borderlands: Towards a Euroregion „Slobozhanshchyna“? Part 2, Nationalities Papers, 32, č. 2, s. 497-514.

ZICH, F. (2003): Regionální identita obyvatel Euroregionu Nisa. In: Regionální identita obyvatel v pohraničí, Sborník příspěvků z konference „Evropská, národní či regionální identita?“ Praha 3. 10. 2003, Sociologický ústav AV ČR, Praha, s. 17–57.

Internetové zdroje

Centrum pro regionální rozvoj České republiky (navštíveno: leden – červenec 2006) – www.crr.cz

Centrum pro výzkum veřejného mínění (navštíveno: listopad 2005 – červenec 2006) – www.cvvm.cas.cz

Česká centrála cestovního ruchu (navštíveno: leden – červen 2006) – www.czechtourism.cz

Český statistický úřad (navštíveno: leden až červenec 2006) – www.czso.cz

Dobrovolný svazek obcí Blanicko-otavského regionu (navštíveno: 3. 6. 2006) – www.municipal.cz/blanicko

Dobrovolný svazek obcí Hořepnický region (navštíveno: 3. 5. 2006) – www.horepnik.cz/region

Dobrovolný svazek obcí Severního Písecka (navštíveno: 12. 6. 2006) – www.severnipisecko.cz

DSMaO regionu Pomalší (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.pomalsi.cz

DSO Blatenska (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.municipal.cz/blatensko

DSO mezi Vltavou a Otavou (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.municipal.cz/vltavaotava

DSO Mikroregion Chelčicko-Lhenický, svazek obcí (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.chelcicko-lhenicko.cz

DSO Milevska (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.sdruzeni-milevsko.cz

Euroregion Beskydy (navštíveno: 21. 3. 2006) – www.euroregion-beskydy.cz

Euroregion Bílé – Biele Karpaty (navštíveno: 20. 4. 2006) – www.erbbk.sk

Euroregion Egrensis (navštíveno: 21. 3. 2006) – www.euroregion-egrensis.cz

Euroregion Elbe/Labe (navštíveno: 20. 4. 2006) – www.euroregion-labe.cz

Euroregion Glacensis (navštíveno: 20. 4. 2006) – www.euro-glacensis.cz

Euroregion Krušnohoří/Erzgebirge (navštíveno: 20. 4. 2006) – www.mumost.cz

Euroregion Neisse - Nisa – Nysa (navštíveno: 20. 4. 2006) – www.neisse-nisa-nysa.org

Euroregion Pomoraví (Sdružení obcí a měst Jižní Moravy (SOM JM) (navštíveno: 20. 4. 2006) – www.euroregio-weinviertel.org

Euroregion Silesia (navštíveno: 21. 3. 2006) – www.euroregion-silesia.cz

Euroregion Silva Nortica (navštíveno: 21. 3. 2006) – www.silvanortica.com

Euroregion Šumava, jihozápadní Čechy (navštíveno: duben – červen 2006) – www.euregion.cz

Evropský informační server Euroskop (navštíveno: 20. 3. 2006) – www.euroskop.cz

Expozice Místa setkávání v klášteře Zlatá Koruna (navštíveno: 25. 3. 2006) – www.mistasetkavani.qw.cz

Krajský úřad Jihočeského kraje (navštíveno: březen – květen 2006) – www.kraj-jihocesky.cz

Krajský úřad Jihomoravského kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-jihomoravsky.cz

Krajský úřad Karlovarského kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-karlovarsky.cz

Krajský úřad Kraje Vysočina (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-vysocina.cz

Krajský úřad Královehradeckého kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-kralovehradecky.cz

Krajský úřad Libereckého kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kraj-lbc.cz

Krajský úřad Moravskoslezského kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-moravskoslezsky.cz

Krajský úřad Olomouckého kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-olomoucky.cz

Krajský úřad Pardubického kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.pardubickykraj.cz

Krajský úřad Plzeňského kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-plzensky.cz

Krajský úřad Středočeského kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-stredocesky.cz

Krajský úřad Ústeckého kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-ustecky.cz

Krajský úřad Zlínského kraje (navštíveno: 12. 4. 2006) – www.kr-zlinsky.cz

Magistrát České Budějovice (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.c-budejovice.cz

Městský úřad Blatná (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.mesto-blatna.cz

Městský úřad Český Krumlov (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.mu.ckrumlov.cz

Městský úřad Dačice (navštíveno: 15. 4. 2006) – www.dacice-mesto.cz

Městský úřad Hluboká nad Vltavou (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.hluboka.cz

Městský úřad Humpolec (navštíveno: 23. 5. 2006) – www.mesto-humpolec.cz

Městský úřad Jindřichův Hradec (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.jh.cz

Městský úřad Kamenice nad Lipou (navštíveno: 23. 5. 2006) – www.kamenicenl.cz

Městský úřad Kaplice (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.mestokaplice.cz
Městský úřad Milevsko (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.milevsko-mesto.cz
Městský úřad Netolice (navštíveno: 27. 5. 2006) – www.netolice.cz
Městský úřad Pacov (navštíveno: 16. 5. 2006) – www.mestopacov.cz
Městský úřad Pelhřimov (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.mupe.cz
Městský úřad Písek (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.mesto-pisek.cz
Městský úřad Prachatice (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.mesto.prachatice.cz
Městský úřad Slavonice (navštíveno: 15. 4. 2006) – www.slavonice-mesto.cz
Městský úřad Soběslav (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.musobeslav.cz
Městský úřad Strakonice (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.mu-st.cz
Městský úřad Tábor (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.tabor.cz
Městský úřad Třeboň (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.mesto-trebon.cz
Městský úřad Týn nad Vltavou (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.tnv.cz
Městský úřad Vimperk (navštíveno: 16. 5. 2006) – www.mestovimperk.cz
Městský úřad Vodňany (navštíveno: 17. 5. 2006) – www.muvodnany.cz
Městský úřad Volary (navštíveno: 27. 5. 2006) – www.mestovolary.cz
Mikroregion Blanský les – podhůří (navštíveno: 2. 6. 2006) – www.mujkraj.cz
Mikroregion Dačicko (navštíveno: 14. 5. 2006) – www.m-dacicko.cz
Mikroregion Horní Vltava – Boubínsko (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.hornivltava.cz
Mikroregion Netolicko (navštíveno: 18. 1. 2006) – www.netolice.cz/netolicko
Mikroregion Podjavořicko (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.podjavoricko.cz
Mikroregion Šumavské podhůří (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.sumavanet.cz/mrsp
Mikroregion Vlachovo Březí (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.mikroregionvb.cz
Národní ústav lidové kultury (navštíveno: 25. 3. 2006) – www.nulk.cz
Portál Folklor (navštíveno: 25. 3. 2006) – www.folklor.cz
Portál regionálních informačních servisů (navštíveno: prosinec 2005 – červenec 2006) –
www.risy.cz
Praděd (navštíveno: 20. 4. 2006) – www.europraded.cz
Regionální rozvojová agentura Šumava (navštíveno: 22. 3. 2006) – www.rra-sumava.cz
Regionální sdružení obcí a měst Euregio Egrensis (navštíveno: 20. 4. 2006) –
www.euregio-egrensis.org
Sdružení mikroregionu Pelhřimov (navštíveno: 3. 5. 2006) – www.mikroregion.pel.cz
Svazek obcí mikroregionu Zálesí (navštíveno: 3. 5. 2006) – www.mikroregionzalesi.cz
Sdružení Svidník (navštíveno: 3. 5. 2006) – www.svidnik.cz

Svazek Lipenských obcí (navštíveno: 2. 6. 2006) – www.lipensko.cz
Svazek obcí mikroregionu Strážisté (navštíveno: 18. 1. 2006) – www.straziste.cz
Těšínské Slezsko - Śląsk Cieszyński (navštíveno: 20. 4. 2006) –
www.euroregion.inforeg.cz
Ústav územního rozvoje (navštíveno: duben – červenec 2006) – www.uur.cz
Veselsko (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.veseli.cz
Volební server Českého statistického úřadu (navštíveno: květen až červenec 2006) -
www.volby.cz
Vydavatelství Vltava-Labe-Press, a.s. (navštíveno: 20. 2. 2006) – www.vlp.cz
Zájmové sdružení obcí Podkletí (navštíveno: 1. 6. 2006) – www.podkleti.ois.cz

Další zdroje a prameny

Regionální identita a stereotypy ve vztahu k vybraným národnostem (2005). Závěrečná zpráva ze sociologického výzkumu, FOCUS – Centrum pro sociální a marketingovou analýzu, Brno, www.focus-agency.cz/cz/zvyzkumu, 25 s.
Statistický lexikon obcí v Čechách 1921 (1924), Státní úřad statistický, Praha, 598 s.
Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku 1921 (1924), Státní úřad statistický, Praha, 219 s.
Statistický lexikon obcí Republiky československé 1955 (1955), Státní úřad statistický a min. vnitra, Praha, 574 s.
Vyhláška č.388/2004Sb., www.mvcr.cz/sbirka/2004/zakon_06.html#castka_127
Zákon o č. 387/2004 Sb., www.mvcr.cz/sbirka/2004/zakon_06.html#castka_127
Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., www.mvcr.cz/sbirka/1997/zakon_12.html#castka_114

Přílohy

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Dotazník pro gymnaziální učitele II**
Příloha č. 2: Mapa mikroregionů v Jihočeském kraji VI
Příloha č. 3: Mapa okresu Prachatice VII
Příloha č. 4: Mapa okresu Pelhřimov VIII
Příloha č. 5: Dotazník pro obyvatele Prachaticka a Pelhřimovska IX

Příloha č. 1: Dotazník pro gymnaziální učitele

Univerzita Karlova v Praze – Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Albertov 6, 128 43 Praha 2, tel. a fax: + 420 221 951 889

e-mail: ksgrrsek@natur.cuni.cz, chromy@natur.cuni.cz

Vážená paní, vážený pane,

obracíme se na Vás s žádostí o spolupráci při výzkumu kulturní diferenciaci ČR. Výzkum probíhá současně na všech gymnáziích v ČR a je organizován katedrou sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK v rámci projektu, který finančně podporuje Grantová agentura UK. Vaše názory mají pro nás velkou hodnotu, neboť nám umožní poznat, jak obyvatelé různých oblastí ČR vnímají specifika „svých“ oblastí, svého domova. Na níže položené otázky není žádná správná ani špatná odpověď – chceme jen znát Váš názor. Dotazník je anonymní, všechny sdělené informace jsou důvěrné a budou využity pouze k výzkumným účelům. Dotazník, jehož vyplnění Vám zabere max. 25 minut, vraťte, prosím, ředitelství Vaší školy, které ho odešle zpět. Děkujeme Vám za spolupráci a přejeme Vám hodně pracovních i osobních úspěchů.

Pavel Chromý a Miroslav Marada – ředitelé projektu

-
- 1) **Sídlo školy (město, městská část):**
 - 2) **Místo bydliště:**
 - 3) **Od kdy žijete v místě svého současného bydliště?**
1 od narození 2 od roku:
 - 4) **Pokud jste se přistěhoval/a, tak:**
1 z jiné obce tzv. malého okresu, tj. správnímu obvodu III. stupně (vznikly k 1. 1. 2003)
2 z jiné obce okresu
3 z jiné obce současného kraje
4 z jiné oblasti České republiky
5 ze zahraničí (myšleno i z území Slovenska)
 - 5) **Chcete žít trvale v regionu/obvodu vaší školy (ve „vaší oblasti“)?**
1 ano 2 ne
 - 6) **Co považuje za symboly území, ve kterém žijete/působíte („vaší oblasti“)?**
(Uveďte max. 3)
1 2 3
 - 7) **V čem je (podle vašeho názoru) vaše oblast nezaměnitelná (jedinečná), v čem se liší od sousedních oblastí?**
 - 8) **Myslíte si, že jedinečnost vaší oblasti je možné uplatnit v rozvoji:**

1 hospodářství státu	ano	ne
2 hospodářství kraje	ano	ne
3 hospodářství oblasti	ano	ne
4 domácího cestovního ruchu	ano	ne
5 zahraničního cestovního ruchu	ano	ne
6 místní přeshraniční spolupráce	ano	ne
 - 9) **Liší se jednotlivé části vaší oblasti? (Pokud ano, specifikujte čím?)**
1 ano 2 ne
 - 10) **Jak nazýváte oblast (region), ve které žijete?**
(Např. při představování se návštěvě z jiné oblasti v ČR)

2 místní/reg. média ano ne které:
(noviny, rozhl. stanice)

3 instituce, uživající ano ne které:
v názvech reg. symboly

17) Které (příp. která) období dějin považujete za „zlatou dobu“ vaší oblasti?

(Specifikujte přibližně období a důvod, proč?)

18a) V nabídce označte pouze 5 svátků, které považujete za nejvýznamnější:

(užijte klasifikační škálu 1-5, kde 1=nejvýznamnější, 5=méně významný)

1 Nový rok	7 Velikonoce
2 Den obnovy samostat. čes. státu (1. 1.)	8 Svátek práce (1. 5.)
3 Den osvobození od fašismu (8. 5.)	9 Cyril a Metoděj (5. 7.)
4 Den české státnosti (28. 9.)	10 Mistr Jan Hus (6. 7.)
5 Den vzniku Československa (28. 10.)	11 Vánoce
6 Den boje za svobodu a demokracii (17. 11.)	12 jiné, které:

18b) Slaví se ve vaší oblasti:

1 masopust ano ne	3 posvícení ano ne
2 pouť ano ne	4 hody ano ne

19) Existují ve vaší oblasti/regionu:

1 regionální svátky, které jinde neexistují	ano	ne	které:
2 specifické reg. slavnosti (např. festivaly)	ano	ne	které:
3 městské/místní slavnosti	ano	ne	které:

20) Myslíte si, že předávání a šíření vaší místní lidové kultury

(zvyků, legend, lidové tvořivosti apod.) je:

1 důležité	2 méně důležité	3 nemá význam
------------	-----------------	---------------

21) Zakroužkujte tvrzení, která se týkají vaší oblasti:

1 Nosí se u nás lidový kroj.	6 Lidé běžně mluví nářečím.
2 Lidé mají v oblibě místní folkl. soubory.	7 Zpívají se místní lid. písně.
3 Jsou u nás památky lidové architektury.	
4 Funguje/í zde ochotnické/á divadlo/a.	
5 Lidé vaří speciality místní/regionální úrovně.	

22) Chtěli byste, aby Vaši studenti, až dostudují, žili ve stejném regionu/městě?

1 ano	2 ne
-------	------

23) Zajímáte se o současné dění a problémy:

1 republiky ano ne	5 mikroregionu ano ne
2 kraje ano ne	6 města ano ne
3 soused. kraje ano ne	7 městské části ano ne
4 okresu ano ne	

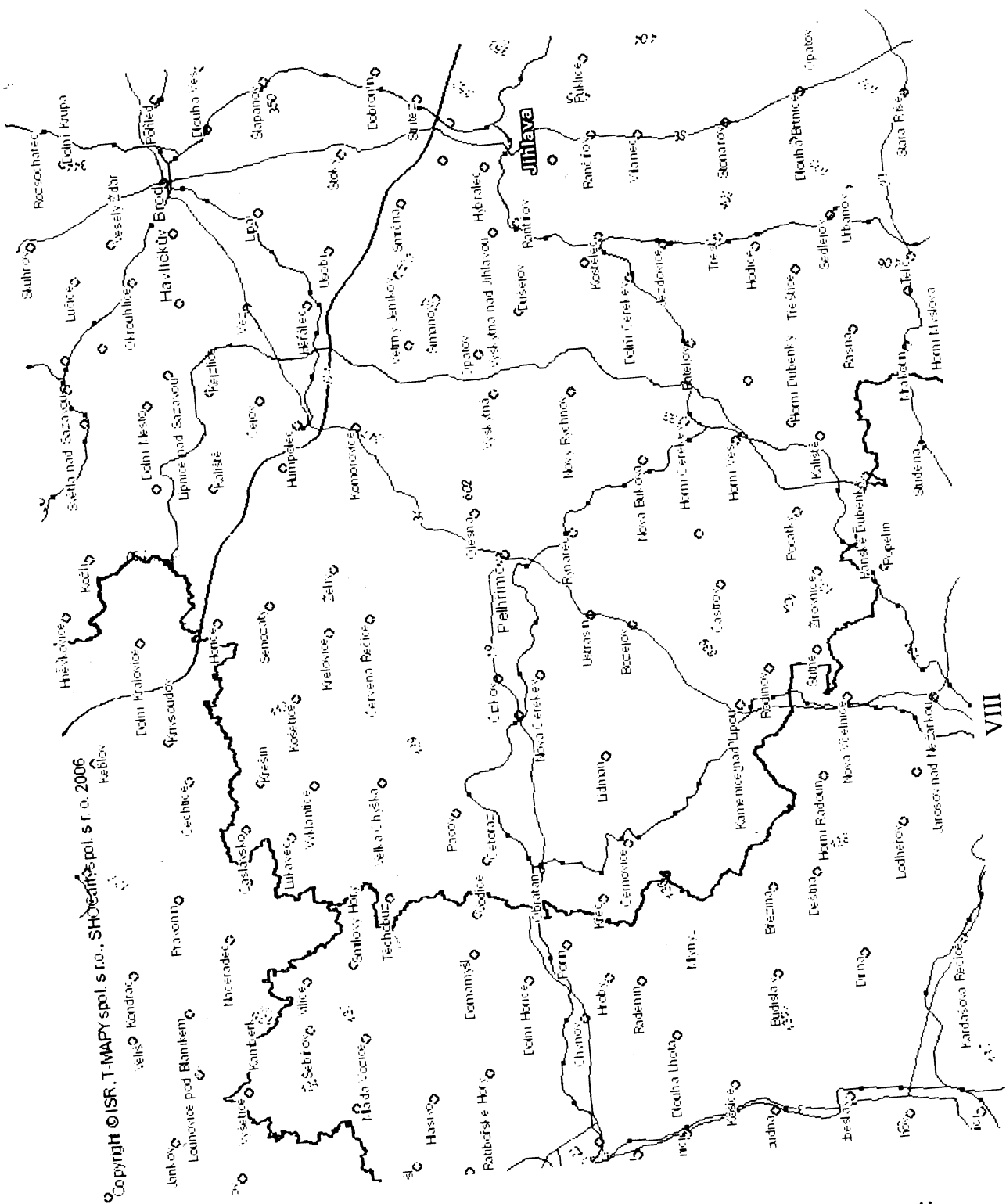
24) Myslíte si, že nové kraje v České republice:

1 Jsou víceméně přirozeně vymezenými územními jednotkami.	ano	ne
2 Pomáhají zvýraznit specifika jednotlivých částí ČR.	ano	ne
3 Jsou brzdou v rozvoji menších (zejm. přirozených) oblastí.	ano	ne
4 Jsou překážkou v procesu obnovy historických zemí.	ano	ne

- 5 Současný název našeho kraje je správný. ano ne
- 25) Jak byste popsal/a svůj vztah k obyvatelům sousedních oblastí?**
 1 jsou to „naši“ – nejsou mezi námi podstatné rozdíly.
 2 jsou méně blízcí, cítím k nim sympatii
 3 jsou mně lhostejní
 4 nemám je ráda
 5 těžko říct, neznám je
- 26) Napište 3 vlastnosti průměrného typického Čecha:**
 1 2 3
- 27) Napište 3 vlastnosti průměrného typického obyvatele vaší oblasti/regionu:**
 1 2 3
- 28) Jste členem/členkou:**
1 lidového tanečního sdružení	ano	ne
2 lidového pěveckého sdružení	ano	ne
3 folklórního souboru	ano	ne
4 divadelního spolku	ano	ne
5 vlastivědného či muzejního spolku	ano	ne
6 jiného místního kulturně osvětového sdružení	ano	ne
- 29) Znáte nějaké regionální písně?**
 1 ano 2 ne
- 30) Jak blízký vztah mají podle Vás obyvatele vaší oblasti/regionu k:**
 (1-pozitivní, 2-spíše pozitivní, 3-neutrální, 4-spíše negativní, 5-negativní, 6-nevím)
1 místu bydliště	1	2	3	4	5	6
2 místní oblasti	1	2	3	4	5	6
3 okresu	1	2	3	4	5	6
4 kraji	1	2	3	4	5	6
5 historické zemi	1	2	3	4	5	6
6 České republice	1	2	3	4	5	6
7 Evropské unii	1	2	3	4	5	6
8 Evropě	1	2	3	4	5	6
- 31) Pohlaví/věk:** 1-žena 2-muž věk:
- 32) Ve vztahu k EU se považují za:** 1-Čecha 2-Moravana 3-Slezana 4-jiné
- 33) Ve sčítání uvádím národnost:** 1-českou 2-moravskou 3-slezskou 4-jinou
- 34) Nejvyšší dosažené vzdělání:**
1 středoškolské s maturitou	4 postgraduální (Ph.D., CSc.)
2 vysokoškolské – bakalářské (Bc.)	5 jiné (jaké):
3 vysokoškolské (Mgr./Ing./Dr. ad.)	
- 34) Aprobace (specifikujte předměty):**

**Příloha č. 4: Mapa
okresu Pelhřimov**

Copyright © ISR, T-MAPY spol. s r.o., SHDedrařův pol. s r.o. 2006
Káblův

**Zdroj: upraveno podle:
www.iris.crr.cz**

Příloha č. 5: Dotazník pro obyvatele Prachaticka a Pelhřimovska

Prosím Vás o vyplnění dotazníku, který pomůže při zpracování diplomové práce týkající se rozvoje Vaší oblasti. Práce vzniká na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK v Praze v rámci grantového projektu GA UK č. 278/2005/B-GEO/PrF. Případné dotazy můžete směřovat na e-mailovou adresu: katkasetinova@centrum.cz nebo na tel. číslo 608 663 982, případně na emailovou adresu vedoucího práce RNDr. Pavla Chromého Ph.D.: chromy@natur.cuni.cz. Děkuji Vám

za spolupráci a pomoc.

Kateřina Štětínová

Pohlaví: muž žena

Věk: Místo bydliště: Okres:.....

Nejvyšší dosažené vzdělání: a) základní b) vyučen/a c) středoškolské s maturitou
d) vysokoškolské

1. Od kdy žijete v místě svého současného bydliště?

1. od narození
2. od roku

2. Pokud jste se přistěhoval/a, tak:

1. z jiné obce tzv. malého okresu, tj. správního obvodu III.stupně
2. z jiné obce okresu
3. z jiné obce současného kraje
4. z jiné obce bývalého kraje
5. z jiné oblasti České republiky nebo ze zahraničí

3. Jak nazýváte území (oblast), ve které žijete? (Např. při představování se návštěvě z jiné části ČR)

.....

4. Co považujete za symboly území, ve kterém žijete?

.....
.....

5. Myslíte si, že v oblasti, ve které žijete, můžete být hrdý/á (pyšný/á) na:

	ano	ne	Pokud ano, napište na co konkrétně.
1. čisté životní prostředí			
2. krásu přírody			
3. historii regionu			
4. osobnosti, které dala oblast světu			
5. architekturu měst a obcí			
6. zvyky a tradice			
7. vlastnosti zdejších lidí			
8. sportovní aktivity			
9. současnou ekonomickou situaci			
10. jiné			

6. Zajímáte se o současné dění a problémy:

1. republiky	ano	ne	4. okresu	ano	ne
2. kraje	ano	ne	5. „malého“ okresu	ano	ne
3. sousedního kraje	ano	ne	6. města/vesnice	ano	ne

7. Které z uvedených tvrzení nejlépe odpovídá Vaším pocitům?

(1 – ano, 2 – spíše ano, 3 – neutrální vztah, 4 – spíše ne, 5 – ne, zakroužkujte vždy jen jednu možnost)

Cítím se být především obyvatelem naší/našeho:

1 Evropy	1	-	2	-	3	-	4	-	5
2 České republiky	1	-	2	-	3	-	4	-	5
3 historické země (Čech/Moravy/Slezska)	1	-	2	-	3	-	4	-	5
4 současného kraje	1	-	2	-	3	-	4	-	5
5 bývalého kraje	1	-	2	-	3	-	4	-	5
6 kulturní oblasti (např. Valašska, České Sibiře)	1	-	2	-	3	-	4	-	5
7 „dřívějšího“ okresu	1	-	2	-	3	-	4	-	5
8 dnešního „malého“ okresu	1	-	2	-	3	-	4	-	5
9 místní oblasti	1	-	2	-	3	-	4	-	5
10 našeho města/městské části/vesnice	1	-	2	-	3	-	4	-	5

8. Jak hodnotíte: (1-pozitivně, 2-spíše pozitivně, 3-neutrálně, 4-spíše negativně, 5-negativně)

1. vznik nových krajů?	1	-	2	-	3	-	4	-	5
2. vznik „malých okresů“?	1	-	2	-	3	-	4	-	5
3. členství ČR v Evropské unii?	1	-	2	-	3	-	4	-	5

9. Jak hodnotíte: (1-pozitivně, 2-spíše pozitivně, 3-neutrálně, 4-spíše negativně, 5-negativně)

1. vymezení hranic nových krajů?	1	-	2	-	3	-	4	-	5
2. vymezení hranic „malých“ okresů?	1	-	2	-	3	-	4	-	5

10. Víte, kudy vedla: (1-ano, 2-přibližně, 3-ne)

1. hranice pohraničí (bývalá česko-německá etnická hranice)?	1	-	2	-	3
2. hranice zemí (bývalá česko-moravská zemská hranice)?	1	-	2	-	3

11. Znáte některé/á sdružení obcí (mikroregion), které/á působí ve Vaší oblasti?

1. ano, jedná se o
2. ne

12. Víte, jak se jmenuje euroregion, který se nachází ve Vaší oblasti, případně je k Vám nejbližší?

1. ano, jedná se o
2. ne

13. Podílíte se na společenském životě regionu (spolky, sdružení, sport apod.)?

1. ano
2. ne

14. Má tato Vaše spolková a jiná činnost za cíl propagaci oblasti?

1. ano
2. ne

15. Považují se:

1. spíše za a) Čecha b) Moravana c) Slezana
2. ve sčítání uvádím národnost: a) českou b) moravskou c) slezskou

Děkuji Vám za Vaši pomoc!